
Puntentoekening gesubsidieerde rechtsbijstand

Andere tijden

16858

Eindrapport

juli 2017

I Inhoudsopgave

S	Samenvatting	5
	S.1 Beleidscontext.....	5
	S.2 Methode van onderzoek.....	5
	S.3 Tijdsbesteding.....	7
	S.4 Conclusie	8
1	Inleiding	9
	1.1 Beleidscontext.....	9
	1.2 Doelstelling onderzoek	10
	1.3 Onderzoeksvragen.....	10
2	Methoden van onderzoek en gebruikte gegevens	11
	2.1 Het onderzoeksveld.....	11
	2.2 Registratiegegevens van de rvr	13
	2.3 Gebruik van urenopgaven uit de registratiegegevens van de rvr	14
	2.4 Selecteren betrouwbare urenopgaven	15
	2.5 Opvragen registratiegegevens bij de rvr	15
	2.6 Tijdsbesteding in relatie tot efficiënt functioneren	16
	2.7 Webenquête onder rechtsbijstandverleners.....	18
	2.8 Gebruikte brongegevens	19
3	Selecteren van rbv's met betrouwbare urenopgaven	20
	3.1 Selecteren rbv's op basis van antwoorden webenquête	20
	3.2 Selectie voldoende representatief?.....	20
	3.3 Selecteren van rbv's met betrouwbare urenopgaven.....	23
	3.4 Inzoomen op geselecteerde rbv's.....	24
4	Onderscheiden van zaakvormen	29
	4.1 Achtergrond	29
	4.2 Verschillende categorieën	29
	4.3 Belang van categorie 'overige toeslagen'	32
	4.4 Volgorde van rubriceren naar categorieën	33
	4.5 Aantallen per onderscheiden groep.....	33
	4.6 Extra uren.....	35
5	Beantwoording onderzoeksvragen.....	38
	5.1 Vraag 1: Wat is de huidige gemiddelde tijdsbesteding?	38
	5.1.1 Tijdsbesteding standaard-zaken	38
	5.1.2 Tijdsbestedingsdynamiek.....	39
	5.1.3 Omvang extra uren.....	41
	5.1.4 Tijdsbesteding cassatiezaken	45
	5.1.5 Tijdsbesteding curatorzaken	46
	5.2 Vraag 2: In hoeverre vindt er taakdifferentiatie plaats?	47
	5.3 Vraag 3: Welke werkzaamheden worden uitgevoerd door niet-advocaten?	48
	5.4 Vraag 4: Wat is de tijdsbesteding voor zaken met toeslagen of kortingen?.....	49
	5.5 Vraag 5: Hoe wordt het stelsel ervaren door rechtsbijstandverleners?	52
	5.6 Vraag 6: Hoe ziet voor echtscheidingszaken de rechtsconsumptie er uit?	54

5.7 Vraag 7: Hoe ziet voor asielzaken de rechtsconsumptie er uit?	59
5.8 Vraag 8: Hoe ziet voor multiproblematiek de rechtsconsumptie er uit?	64
Bijlagen	72
A Overzicht gemiddelde tijdsbesteding per zaakscade	73
B Frequentieverdelingen van standaard-zaken van de 24 meest gebruikte zaakscodes	78
C Begeleidingscommissie	81

S Samenvatting

S.1 Beleidscontext

Gesubsidieerde rechtsbijstand moet mensen die de kosten van rechtsbijstand niet geheel zelf kunnen dragen in staat stellen om juridische bijstand te ontvangen.

Rechtsbijstandverleners (rbv's) krijgen een vergoeding voor deze rechtsbijstand op basis van een forfaitair systeem. Daarin worden punten toegekend aan zaken naar rato van de gemiddelde tijdsbesteding aan die zaken. Daarbij geldt in beginsel dat een punt met een uur tijdsbesteding overeenkomt.

De huidige puntentoekenning is gebaseerd op het onderzoek van de commissie-Maan van ruim twintig jaar geleden.¹ De hoogte van de vergoeding wordt bepaald door het aantal toegekende punten voor een zaak te vermenigvuldigen met een normbedrag.

De commissie-Wolfsen² constateert in 2015 achterstallig onderhoud waar het gaat om de evaluatie van de puntentoekenningen in het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand:

“De huidige systematiek van puntentoekenning is in belangrijke mate gebaseerd op het rapport van de Commissie Maan en op tijdschrijfgegevens van twintig jaar terug. Ontwikkelingen in wet- en regelgeving en de rechtspraktijk zijn vaak niet in de huidige wijze van puntentoekekening verdisconteerd. Ook zou het na een periode van twintig jaar goed zijn grondig te bekijken welke ‘verkeerde’ prikkels er in de puntentoekekening zitten. (...) De puntentoekekening dient geëvalueerd (en waar nodig herijkt) te worden. Dat geldt ook voor de grens voor bewerkelijke uren. Ten slotte bevelen we aan een periodiektijdschrijfonderzoek, bijvoorbeeld eens in de drie jaar, te organiseren, zoals gebruikelijk is bij de rechtspraak”

Als reactie hierop is de “Commissie evaluatie puntentoekekening gesubsidieerde rechtsbijstand” onder voorzitterschap van mr. H. Th. van der Meer ingesteld die de puntenaantallen per zaakscategorie gaat evalueren.³ Cebeon is gevraagd deze commissie te ondersteunen door na te gaan in hoeverre de puntentoekekenningen in het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand nog corresponderen met de feitelijke gemiddelde tijdsbesteding door advocaten en mediators.

S.2 Methode van onderzoek

urenopgaven uit de registraties van de raad voor rechtsbijstand

Aanvragen voor gesubsidieerde rechtsbijstand dienen te worden gedaan bij de raad voor rechtsbijstand (rvr). De rvr registreert, beoordeelt en honoreert de aanvragen voor gesubsidieerde rechtsbijstand. Eén van de gegevens die bij een declaratie voor gesubsidieerde rechtsbijstand door de rbv dient te worden opgegeven, is de tijdsbesteding. Deze registratiegegevens vormen de basis van dit onderzoek.

---

¹ Commissie herijking vergoedingen rechtsbijstand, Fair forfaitair.

² Commissie onderzoek oorzaken kostenstijgingen stelsel gesubsidieerde rechtsbijstand en vernieuwing van het stelsel.

³ Kamerstukken II 2015/16, 31753, nr. 118.

twijfel over betrouwbaarheid urenopgaven

Er is echter twijfel over de mate waarin de aan de rvr opgegeven uren altijd een goede reflectie zijn van de werkelijk bestede uren. Het zorgvuldig bijhouden van de gewerkte tijd vergt immers een inspanning. En voor veel zaken wordt de urenopgave niet gebruikt om de vergoeding te bepalen. Dit kan het gepercipieerde belang ervan kan beperken.

selecteren betrouwbare urenopgaven

Om tegemoet te komen aan de twijfel over de betrouwbaarheid van (een deel) de urenopgaven, is er in de onderzoeksopzet voor gekozen om zo goed mogelijk de betrouwbare en de minder betrouwbare opgaven van elkaar te scheiden en alleen de betrouwbare opgaven daadwerkelijk te gebruiken voor het vaststellen van de huidige tijdsbesteding.

Dit is in de eerste plaats gedaan door aan alle rbv's zelf te vragen om een inschatting te geven over de mate waarin hun urenopgave bij de declaratie overeenkomt met de werkelijke tijdsbesteding voor hun zaken. Hiertoe is een webenquête gehouden onder alle rbv's die in de afgelopen drie jaar een toevoeging hebben gedeclareerd. De respons bedroeg 40% van de rbv's. Op basis van de antwoorden over betrouwbaarheid in de enquête zijn de registraties van ruim 2.000 rbv's gebruikt. Nader onderzoek naar mogelijke verschillen tussen respons-groep en de non-respons groep, laat geen systematische (significante) afwijkingen zien. Tot slot is bij een beperkt deel een steekproefcontrole uitgevoerd. Deze controle geeft geen aanleiding tot twijfel over de bruikbaarheid van de tijdsregistratiegegevens van de (netto gebruikte) steekproef.

Met het oog op betrouwbaarheid (robuustheid) van de uitkomsten, zijn voor het vaststellen van de huidige gemiddelde tijdsbesteding de registratiegegevens gebruikt van de drie meest recente jaren: 2014, 2015 en 2016.

standaard zaken, (overige) toeslagen, kortingen en extra uren

De vergoeding voor gesubsidieerde rechtsbijstand wordt in beginsel bepaald op basis van de forfaitaire uren. Dit aantal was destijds de gemiddelde tijdsbesteding van een 'standaard-zaak'; een zaak zonder specifieke tijd-verhogende elementen.

In de praktijk kunnen zich echter diverse afwijkingen voordoen die per afwijking een verschillend effect hebben op de tijdsbesteding en daarmee op de kosten voor de rbv. In het forfaitaire systeem wordt hiermee rekening gehouden door het toekennen van toeslagen (en kortingen). Deze toeslagen worden toegekend bovenop de standaard forfaitaire vergoeding. Bij meer dan de helft van alle zaken is sprake van één of meerdere toeslagen of kortingen. Omdat de verschillende afwijkingen tot verschillende tijdsbestedingen kunnen leiden, komen toeslagen en kortingen in verschillende puntenaantallen voor.

Daarnaast kan een rbv, wanneer een zaak in de praktijk erg bewerkelijk blijkt te zijn, een verzoek indienen voor de vergoeding van extra uren. Een zaak komt in aanmerking voor een extra-urenvergoeding als het bestede aantal uren hoger is dan driemaal het forfaitaire aantal punten.

In het onderzoek komen deze verschillende situaties (en combinaties) nader aan de orde, voor deze samenvatting ligt de focus op de tijdsbesteding van standaard-zaken.

S.3 Tijdsbesteding

Onderstaande tabel toont de huidige gemiddelde tijdsbesteding voor ‘standaard-zaken’ van de meest gedeclareerde zaakscodes⁴ (deze vertegenwoordigen 71% van het totaal).

Tabel S.1: Gemiddelde tijdsbesteding van standaard-zaken van de 24 meest gebruikte zaakscodes over 2014 t/m 2016

nr	zaaks code	omschrijving	(1) forf. uren	(2) huidige tijdsb.	(2-1) verschil	aantal waarneming. (n)	standaard deviatie (σ)
1	S040	Misdrijven, eenvoudige kamer	6	6,4	0,4	(7.437)	4,0
2	Z020	Bijzondere opname psych.	4	3,6	-0,4	(6.295)	1,6
3	S050	Misdrijven, meervoudige kamer	8	13,7	5,7	(1.057)	8,6
4	S020	Jeugdstrafzaken	6	6,0	0,0	(1.266)	2,9
5	S041	OM-afdoening / strafbeschikking	6	5,4	-0,6	(401)	2,6
6	P010	Echtscheiding met nevenvord.	10	21,5	11,5	(2.303)	14,4
7	P010gt ⁵	Echtscheiding m.n. geen tegenspr.	7	11,6	4,6	(2.848)	7,7
8	P030	Alimentatie / levensonderhoud	7	12,2	5,2	(4.304)	7,9
9	P041	Omgangsregeling	7	11,9	4,9	(1.825)	7,9
10	P043	Ondertoezichtstelling/Uithuispl.	7	7,4	0,4	(2.201)	5,7
11	P040	Ouderlijk gezag / voogdij	7	10,5	3,5	(1.212)	6,9
12	P100	P-/familierecht, ov. geschillen	7	11,8	4,8	(1.080)	8,3
13	P020	Echtscheiding op gem. verzoek	7	10,7	3,7	(1.060)	7,5
14	V062	Rechtsbijstand in twee fases	8	6,5	-1,5	(1.773)	2,8
15	V010	Vreemdelingenrecht	8	7,7	-0,3	(3.007)	5,1
16	V042	Beroep asiel	8	9,3	1,3	(390)	6,2
17	C010	Wet werk en bijstand	8	7,9	-0,1	(4.709)	4,3
18	C030	Sociale voorzieningen – ov. zaken	8	8,5	0,5	(1.331)	5,4
19	D020	Arbeidsongeschiktheid	8	9,6	1,6	(2.000)	5,3
20	O030	Geschil verbintenissenrecht	11	15,6	4,6	(1.234)	11,3
21	O010	Geschil onrechtmatige daad	11	18,4	7,4	(396)	12,6
22	M610	Fam.Niet-fin. Echtscheiding (P)	4	9,9	5,9	(2.346)	6,0
23	H010	Beëindiging huurovereenkomst	9	14,2	5,2	(911)	12,8
24	B010	Bestuursrecht	8	8,8	0,8	(1.864)	5,0
Gemiddeld			7,5	10,4	2,9		
Aantal hoger					19	79%	
Aantal lager					5	21%	

⁴ Zaakscodes met tenminste 15.000 declaraties over 2014 t/m 2016. Zie bijlage A van het rapport voor een totaaloverzicht.

⁵ gt = geen tegenspraak

Uit de tabel wordt duidelijk dat voor de meeste van deze zaakscodes (79%) de huidige gemiddelde tijdsbesteding hoger ligt dan de forfaitaire toegekende tijd. In een enkel geval is de gemiddelde tijdsbesteding zelfs twee maal hoger dan de forfaitaire toegekende tijd. Gemiddeld ligt de tijdsbesteding 2,9 uur hoger.

Over het algemeen is dit gemiddelde redelijk stabiel in de tijd (over 3 jaar). Soms is een trend zichtbaar: bij 10 zaakscodes is sprake van een substantiële afname en bij 12 zaakscodes is sprake van een substantiële toename van de gemiddelde tijdsbesteding over drie jaren.

extra uren

Een aantal zaakscodes kent een substantieel aantal zaken met extra uren. Dit geldt bovenal voor zaakscodes S050 ‘misdrijven meervoudige kamer’. De gemiddelde tijdsbesteding aan extra uren is voor deze zaakscodes 16,6 uur per zaak. Voor alleen de extra-uren-zaken bedraagt de tijdsbesteding voor deze zaakscodes gemiddeld 112 uur.

tijdsbesteding voor zaken met toeslagen en kortingen

Er is een groot aantal verschillende soorten (en combinaties van) toeslagen en kortingen (bijvoorbeeld advies, reistijd, samenhang). Nader onderzoek naar de toeslagen en kortingen maakt duidelijk dat de tijdsbesteding voor een aantal toeslagen en kortingen substantieel kan verschillen van het gemiddeld toegekende aantal punten. Het verschil tussen de tijdsbesteding en de toegekende punten loopt gemiddeld op van circa 6 uur bij één toeslag en circa 7½ uur bij twee toeslagen, naar circa 9 uur bij drie toeslagen. Per zaakscodes kunnen de verschillen groter of kleiner zijn.

tijdsbesteding en beleving van tijdsbesteding

In de webenquête is aan rbv's eveneens gevraagd naar de forfaitaire puntentoekenning in relatie tot hun huidige tijdsbesteding. Hen is gevraagd om aan te geven hoe de werkelijke tijdsbesteding zich ongeveer verhoudt tot de forfaitaire tijd (met een percentage).

Het blijkt dat voor vrijwel alle rechtsgebieden een (grote) meerderheid van de rbv's aangeeft dat de tijdsbesteding hoger is dan wat forfaitair wordt vergoed. Gemiddeld geeft 76% van de respondenten aan dat de tijdsbesteding is toegenomen.

S.4 Conclusie

De commissie Wolfsen heeft geconstateerd dat sprake is van achterstallig onderhoud waar het gaat om de evaluatie van de puntentoekenningen in het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand. Het huidige onderzoek bevestigt dit beeld. Het toont aan de hand van diverse tabellen -in kwantitatieve zin- waar en in welke mate discrepanties tussen tijdsbesteding en puntentoekenning voorkomen. Deze inzichten bieden houvast voor eventuele stelselwijzigingen.

---

1 Inleiding

1.1 Beleidscontext

Gesubsidieerde rechtsbijstand moet mensen die de kosten van rechtsbijstand niet geheel zelf kunnen dragen in staat stellen met juridische hulp een adequate oplossing voor hun geschillen te bereiken.

Het kabinet heeft begin 2015 de commissie Wolfsen⁶ ingesteld met de opdracht om onderzoek te doen naar de oorzaken van het stijgen van de kosten in de gesubsidieerde rechtsbijstand in Nederland. Daarnaast doet de commissie aanbevelingen voor vernieuwing van het stelsel. De commissie-Wolfsen constateert achterstallig onderhoud waar het gaat om de evaluatie van de puntentoekenningen in het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand. Ook de commissie “Duurzaam stelsel gefinancierde rechtsbijstand” van de Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA) komt tot eenzelfde constatering.

In de woorden van de commissie-Wolfsen:

“De huidige systematiek van puntentoekening is in belangrijke mate gebaseerd op het rapport van de Commissie Maan en op tijdschrijfgegevens van twintig jaar terug. Ontwikkelingen in wet- en regelgeving en de rechtspraktijk zijn vaak niet in de huidige wijze van puntentoedeling verdisconteerd. Ook zou het na een periode van twintig jaar goed zijn grondig te bekijken welke ‘verkeerde’ prikkels er in de puntentoekening zitten. (...) De puntentoekening dient geëvalueerd (en waar nodig herijkt) te worden. Dat geldt ook voor de grens voor bewerkelijke uren. Ten slotte bevelen we aan een periodiektijdschrijfonderzoek, bijvoorbeeld eens in de drie jaar, te organiseren, zoals gebruikelijk is bij de rechtspraak”.

Als reactie hierop is de “Commissie evaluatie puntentoekening gesubsidieerde rechtsbijstand” onder voorzitterschap van mr. H. Th. van der Meer ingesteld die de puntenaantallen per zaakscategorie gaat evalueren.⁷ De Commissie evaluatie puntentoekening gesubsidieerde rechtsbijstand heeft opdracht gegeven voor onderhavig onderzoek via het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC).

vergoeding voor rechtsbijstand

Rechtsbijstandverleners krijgen een vergoeding voor de door hen verleende rechtsbijstand op basis van een forfaitair systeem. Daarin worden punten toegekend aan zaken naar rato van de gemiddelde tijdsbesteding aan die zaken. Daarbij geldt in beginsel dat een punt met een uur tijdsbesteding overeenkomt.

De huidige puntentoekening is gebaseerd op het onderzoek van de commissie-Maan.⁸ De hoogte van de vergoeding van het onderdeel waaraan punten worden toegekend, wordt bepaald door het aantal toegekende punten te vermenigvuldigen met een normbedrag.

Het normbedrag bedroeg per 1 januari 2015, omgerekend naar een uurtarief, 106,40 euro per uur (exclusief btw). Als gevolg van bezuinigingen is dit tarief per 1 februari 2015 verlaagd naar 105,61 euro per uur. De hoogte van de forfaitaire vergoeding staat vermeld in het Besluit vergoedingen rechtsbijstand 2000 (Bvr). Daarnaast ontvangt de advocaat per toevoeging een administratieve vergoeding van € 18,94.

---

⁶ Commissie onderzoek oorzaken kostenstijgingen stelsel gesubsidieerde rechtsbijstand en vernieuwing van het stelsel

⁷ Kamerstukken II 2015/16, 31753, nr. 118.

⁸ Commissie herijking vergoedingen rechtsbijstand, Fair forfaitair.

Naast de ‘standaard’ forfaitaire punten worden in het stelsel ook puntentoeslagen (en -kortingen) toegekend voor verrichtingen die aanvullend zijn ten opzichte van de verrichtingen waar men bij de standaard (zaak) vanuit is gegaan. De huidige regeling voor puntentoeslagen is ook gebaseerd op het onderzoek van de commissie-Maan.

1.2 Doelstelling onderzoek

In dit onderzoek dient te worden nagegaan in hoeverre de puntentoekenningen in het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand nog corresponderen met de feitelijke gemiddelde tijdsbesteding door advocaten en mediators. De huidige puntenaantallen zijn zoals aangegeven gebaseerd op het rapport van de commissie-Maan en tijdschrijfgegevens van minstens twintig jaar geleden.⁹

De opdracht aan de Commissie evaluatie puntentoeckenning bevat daarnaast ook vragen over het weghalen van huidige negatieve prikkels, dan wel toevoegen van positieve prikkels, om de doelmatigheid van het stelsel te bevorderen.

Het onderhavige onderzoek moet basisinformatie opleveren ten aanzien van een deel van de onderzoeksvragen die zijn gesteld aan de Commissie evaluatie puntentoeckenning zodat de commissie deze informatie kan gebruiken in haar eindrapport.

1.3 Onderzoeksvragen

Voor dit onderzoek zijn de volgende vragen meegegeven:

algemene onderzoeksvragen

1. Wat is de gemiddelde tijdsbesteding van alle in het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand gehanteerde zaakscodes door een advocaat of mediator? Sluit dit aan bij de huidige puntentoeckenning? Wat is de spreiding van de tijdsbesteding binnen de gehanteerde zaakscodes? Extra-urenzaken dienen hierbij apart in beeld te worden gebracht.
2. Welk deel van de uren wordt, per zaakscade, gemiddeld genomen uitgevoerd door een ervaren advocaat (dan wel mediator) en welk deel door een minder ervaren advocaat (dan wel mediator)? In hoeverre en bij welke zaken vindt deze taakdifferentiatie plaats?
3. Welke werkzaamheden binnen een zaak worden eventueel uitgevoerd door niet-advocaten? Om welk deel van de uren gaat dit gemiddeld genomen per zaakscade? Bij welke zaken vindt deze taakdifferentiatie plaats?
4. Wat is het verschil in tijdsregistratie in zaken binnen eenzelfde zaakscade waar toeslagen voor zijn toegekend of punten zijn gekort ten opzichte van zaken in diezelfde code waarvoor dat niet geldt? Sluit dit aan bij de huidige puntentoeslagen en -kortingen?
5. Hoe worden de nu gehanteerde puntentoeckenningen in het stelsel ervaren door advocaten en mediators? Zijn er per zaakscade werkzaamheden aan te wijzen die door anderen dan de advocaat zouden kunnen worden verricht?

---

⁹ Kamerstukken II 1997/98, 25 600 VI, nr. 42.

vragen over deelterreinen

6. Wat is voor echtscheidingszaken de gemiddelde tijdsbesteding van het gehele traject tot en met de uitgesproken echtscheiding, inclusief nevenvoorzieningen? Het gaat hier over procedures in het kader van een echtscheiding gekoppeld aan een rechtzoekende vanaf 2012. Het uitgangspunt daarbij is dat de rechtzoekende een toevoeging heeft gekregen voor een procedure voor echtscheiding¹⁰ en inzichtelijk wordt gemaakt welke toevoegingen de rechtzoekende in het kader van die echtscheiding nog meer heeft gekregen en over welke periode die toevoegingen gemiddeld genomen worden afgegeven. Maak tevens inzichtelijk wat in echtscheidingsprocedures zaakscores zijn die het meest worden gebruikt. Maak daarbij zo mogelijk een onderscheid tussen zaken waarbij minderjarige kinderen betrokken zijn, en zaken waarbij dat niet het geval is.
7. Wat is voor asielzaken de gemiddeld tijdsbesteding van de gehele juridische procedure – van een asielzoeker inclusief de vervolgaanvragen die een relatie hebben met de aanvraag om een verblijfsvergunning vanaf 2012?¹¹ Maak tevens inzichtelijk wat in asielprocedures zaakscores zijn die het meest worden gebruikt.¹² Breng tevens in kaart hoeveel tijd een dergelijk traject gemiddeld genomen in beslag neemt.
8. Wat is voor het domein multiproblematiek¹³ de gemiddelde tijdsbesteding van een rechtsbijstandsverlener per rechtzoekende over de zaakscores die vallen onder multiproblematiek, gemeten over een periode van maximaal twee en drie jaar en hoe is de spreiding van de tijdsbesteding? Wat is voor het domein multiproblematiek het gemiddeld aantal werkzame advocaten per rechtzoekende gemeten over de periode van maximaal twee jaar en hoe is de spreiding rondom dit gemiddelde? Wat is voor het domein multiproblematiek het gemiddelde aantal aangevraagde en verleende toevoegingen per rechtzoekende over de periode van maximaal twee en maximaal drie jaar en hoe is de spreiding rondom dit gemiddelde? Maak tevens inzichtelijk hoe multiproblematiek zich in die periode van twee en drie jaar manifesteert in termen van zaakscores. Anders geformuleerd: welke zaakscores vaak in samenhang voorkomen.

---

2 Methoden van onderzoek en gebruikte gegevens

2.1 Het onderzoeksveld

aantal rechtsbijstandsverleners

Eind 2016 stonden er ruim 10.000 rechtsbijstandsverleners (rbv's) ingeschreven bij de raad voor rechtsbijstand (rvr).¹⁴ In 2016 verleenden iets meer dan 8.150 rbv's in ten minste één zaak gesubsidieerde

---

¹⁰ P010, P020 en P012.

¹¹ Over de rechtsbijstand aan asielzoekers bestaat het beeld dat er veel stapelende procedures worden gevoerd om het verblijf in Nederland van de asielzoeker te continueren. De trajecttoevoeging in asielzaken wordt gezien als een middel om rechtsbijstand in asielzaken efficiënter vorm te geven en (onnodige) stapeling van procedures te voorkomen. Via een trajecttoevoeging kan wellicht worden bevorderd dat de bijstand voor het verkrijgen van een verblijfsvergunning op asiel gerelateerde gronden over de volle breedte in één toevoeging wordt behandeld en er geen vervolgtoevoegingen worden aangevraagd. Het draagvlak voor zo'n trajecttoevoeging hangt mede af van de omvang van het probleem.

¹² De zaakscores die in asiel – en asielgerelateerde procedures een rol vervullen zijn: V041 t/m V043, V060 t/m V064, V070 t/m V078, V083 t/m V088, V010 (algemene vreemdelingenrechtcode), B060 (klacht overheidshandelen), O012 (geschil onrechtmatige overheidsdaad) en Z140/Z141 (vreemdelingenbewaring).

¹³ Onder multiproblematiek wordt verstaan: een toevoeging die wordt afgegeven naar aanleiding van de tweede aanvraag binnen één jaar tijd voor de zaaksoorten huurrecht, schuldsanering, sociale voorzieningen, sociale verzekeringen en verbintnissenrecht, en die een werking heeft voor de duur van twee jaren (eindrapport commissie-Wolfsen, p. 151 en p. 169).

¹⁴ Advocaten, mediators, bewindvoerders en enkele deurwaarders.

rechtsbijstand. De grootste groep rbv's zijn de advocaten; circa 7.500 advocaten van ruim 3.500 kantoren verlenen rechtsbijstand. Er zijn zowel gespecialiseerde als niet-gespecialiseerde advocaten (generalisten). Daarnaast zijn er mediators, bewindvoerders Wsnp en enkele gerechtsdeurwaarders en bijzondere curatoren actief.

financiële omvang stelsel

In totaal werd in 2016 voor bijna 370 miljoen euro aan vergoedingen voor toevoegingen toegekend. Er werden in totaal ruim 400.000 toevoegingen gedeclareerd. Daarnaast werd in 2016 ruim 37 miljoen euro toegekend aan 'extra uren'¹⁵ in ruim 5.000 zaken.

zaakscodes en aantallen declaraties

Binnen de gesubsidieerde rechtsbijstand worden 177 zaakscodes geïdentificeerd. Daarvan zijn 162 zaakscodes ook daadwerkelijk gebruikt over 2014 t/m 2016. Circa 90% van alle zaken werd verricht binnen de 50 meest gebruikte zaakscodes.

Ten behoeve van dit rapport zijn de zaakscodes ingedeeld naar zaakscategorieën. Deze categorieën sluiten grotendeels aan bij de verschillende rechtsterreinen.

Onderstaande tabel toont per categorie het aantal declaraties op zaakscodes binnen deze categorieën in 2016 (voor de volledige zaakscodelijst, zie bijlage A)

---

¹⁵ Extra uren kunnen worden aangevraagd wanneer een zaak bijzonder bewerkelijk blijkt te zijn. De rbv kan dan bij de rvr een verzoek indienen voor een aanvullende vergoeding voor extra gemaakte uren. De rvr beoordeelt vervolgens of zaken in aanmerking komen voor een extra uren vergoeding. Een bewerkelijke zaak is een zaak waarbij het aantal aan de zaak bestede uren rechtsbijstand hoger is dan driemaal het aantal punten dat staat voor de betreffende zaak. Met dit systeem is het stelsel binnen de bewerkelijke uren niet forfaitair van aard.

Tabel 2.1: Zaakscategorieën gesubsidieerde rechtsbijstand

Zaakscategorie	aantal declaraties in 2016
<i>Strafrecht</i>	143.483
<i>Familierecht</i>	84.518
<i>Asielrecht</i>	55.331
<i>Sociaalrecht</i>	38.378
<i>Verbintenissenrecht</i>	23.071
<i>Mediation</i>	15.707
<i>Arbeidsrecht</i>	11.249
<i>Huurrecht</i>	11.026
<i>Bestuursrecht</i>	9.634
<i>Schuldsanering</i>	3.696
<i>Overige zaken Civiel</i>	3.592
<i>Erfrecht</i>	990
<i>Belastingrecht</i>	963
<i>Woonrecht</i>	689
<i>Goederenrecht</i>	458
<i>Faillissementsrecht</i>	445
<i>Ambtenarenrecht</i>	382
<i>Milieurecht</i>	210
Totaal	403.822

2.2 Registratiegegevens van de rvr

Aanvragen voor gesubsidieerde rechtsbijstand dienen te worden gedaan bij de rvr. De rvr registreert, beoordeelt en honoreert de aanvragen voor gesubsidieerde rechtsbijstand. Vanuit deze functie beschikt zij over gedetailleerde gegevens van alle aanvragen voor gesubsidieerde rechtsbijstand. Wanneer een aanvraag wordt gehonoreerd is er sprake van een zogenaamde ‘toevoeging’.

de tijdsbesteding wordt ook geregistreerd

Eén van de gegevens die bij een declaratie voor gesubsidieerde rechtsbijstand door de rechtsbijstandverlener dient te worden opgegeven, is de tijdsbesteding.

Van deze urenopgave wordt in principe geen gebruik gemaakt. Er is immers sprake van een forfaitair stelsel met een vaste vergoeding per zaakscategorie. In enkele gevallen is de vergoeding afhankelijk van de werkelijke tijdsbesteding en wordt wel gebruik gemaakt van de urenopgave.¹⁶

Toch is er in de opzet van de toevoegingenregistratie voor gekozen om rrv's bij alle zaken hun tijdsbesteding te laten opgeven. Deze gegevens maken het in principe mogelijk om periodiek per zaakscategorie de opgegeven tijdsbesteding te vergelijken met de forfaitair toegekende punten.

¹⁶ bijvoorbeeld zaken zonder zitting (zogenaamde ‘advieszaken’) waarbij het aantal gewerkte uren 6 uur overschrijdt.

twijfel over betrouwbaarheid urenopgaven

Er is echter twijfel over de mate waarin de opgegeven uren altijd een goede reflectie zijn van de werkelijk bestede uren. Het zorgvuldig bijhouden van de gewerkte tijd vergt immers een inspanning. Voor veel zaken wordt de urenopgave niet gebruikt om de vergoeding te bepalen. Dit kan worden geïnterpreteerd als het ontbreken van een directe noodzaak om nauwkeurig de uren in te vullen. Het zou daarom zo kunnen zijn dat (sommige) rbv's soms een afweging maken over het wel of niet maken van deze inspanning.

In de gevallen dat de rbv de uren niet precies heeft bijgehouden (of deze bij het declaratiemoment niet precies inventariseert), is de werkelijke tijdsbesteding niet precies beschikbaar. Er kan dan worden gekozen om een globale inschatting te maken van het gewerkte aantal uren. Ook kan ervoor worden gekozen om het forfaitaire aantal uren in te vullen. Dit is immers ook het aantal dat men krijgt vergoed. Men kan er ook nog voor kiezen om geen uren in te vullen.

komt ook naar voren in de urenopgaven zelf

Dat de urenopgaven uit de registraties niet zondermeer bruikbaar zijn, lijkt ook naar voren te komen uit het bestuderen van de urenopgaven zelf. Zo komt bijvoorbeeld de urenopgave 'nul uren' relatief veel voor. Het zou vreemd zijn als een rbv voor een gedeclareerde zaak geen tijd heeft besteed. Navraag bij de rvr leert dat het mogelijk is dat hier door de declarant nul uren is ingevuld, maar ook dat dit veld is opengelaten.

Daarnaast is vaak een duidelijke piek op het forfaitaire aantal uren zichtbaar. Ook wanneer de modus (hoogste aantal waarnemingen) van de urenopgave niet op dit aantal ligt. Hier speelt mogelijk bovengestane inspanningsafweging een rol.

Verder komt het in enkele gevallen voor dat een getal met vier cijfers is ingevuld. Die zaken zouden dan één of meerdere jaren voltijd in beslag hebben genomen. Het is uit de registraties niet op te maken of hier sprake is van een invulfout.

Omdat tenminste een deel van de urenopgave een minder goede afspiegeling van de werkelijk bestede uren is, is er voor om gekozen voor de tijdsbepaling niet zondermeer van alle urenopgaven uit te gaan.

2.3 Gebruik van urenopgaven uit de registratiegegevens van de rvr

Tegenover de twijfel over de mate waarin (een deel van) urenopgaven van de rvr aansluit bij de werkelijke tijdsbesteding, staan een aantal voordelen van het gebruik van deze urenopgaven.

Ten eerste is er sprake van een zeer groot aantal declaraties en derhalve een zeer groot aantal urenopgaven (zie tabel 2.1). Vanwege deze grote aantallen is het goed mogelijk dat zelfs de ongeschoonde urenopgave al een redelijk beeld opleveren van de huidige tijdsbesteding aan zaken.

Daarnaast wordt door meer dan de helft van de rbv's gebruik gemaakt van digitale tijdschrijfsoftware¹⁷ (zie tabel 3.4.a1). Met deze programma's wordt gedurende de dag de tijdsbesteding (automatisch) bijgehouden. Bij de declaratie kan in de meeste gevallen eenvoudigweg de urenbesteding uit het programma worden overgenomen.

---

¹⁷ Bijvoorbeeld de automatische tijdschrijfprogramma's 'Legal Eagle', 'Advocaat Centraal' of 'Basenet'.

Daar komt bij dat de urenadministratie van rbv's in veel gevallen ook de basis is voor hun eigen administratie (accountant en belastingaangifte) als ook voor de declaratie naar private partijen. Het lijkt daarmee op voorhand aannemelijk dat in ieder geval een deel van de rbv's een aanzienlijke zorgvuldigheid betracht bij het registreren van hun tijdsbesteding. En in het verlengde daarvan bij de urenopgave aan de rvr.

Ook is er tegenwoordig veelal sprake van een zogenaamde 'high-trust' relatie tussen de rvr en (het kantoor van) de rbv. Dit kan eveneens een prikkel vormen voor een betrouwbare urenopgave. Meer dan de helft van de bij de rvr geregistreerde advocatenkantoren heeft een high-trust relatie met de rvr. Een high-trust relatie elimineert voor de rbv de wachttijd op de toekenning van een aanvraag voor gesubsidieerde rechtsbijstand. Aanvragen worden niet eerst gecontroleerd door de rvr maar altijd (op basis van vertrouwen) in eerste instantie goedgekeurd. Controle vindt plaats bij de declaratie of (periodiek) steekproefsgewijs. Wanneer bij de controle (stelselmatige) onjuistheden worden geconstateerd, dan wordt de high-trust-relatie beëindigd. Dit vormt mogelijk een extra prikkel om zorgvuldig om te gaan met de urenopgaven.

2.4 Selecteren betrouwbare urenopgaven

Om tegemoet te komen aan de twijfel over de betrouwbaarheid van (een deel) de urenopgaven, is er in de onderzoeksopzet voor gekozen om zo goed mogelijk de betrouwbare en de minder betrouwbare opgaven van elkaar te scheiden en alleen de betrouwbare opgaven daadwerkelijk te gebruiken voor het vaststellen van de huidige tijdsbesteding.

Dit is in de eerste plaats gedaan door aan alle rbv's zelf te vragen om een inschatting te geven over de mate waarin hun urenopgave bij de declaratie overeenkomt met de werkelijke tijdsbesteding voor hun zaken. Hiertoe is een webenquête gehouden onder alle rbv's die in de afgelopen drie jaar een toevoeging hebben gedeclareerd. Deze werkwijze wordt beschreven in paragraaf 2.7.

Vervolgens is verder ingezoomd op (de urenopgaven van) de rbv's die aangeven dat hun urenopgaven in hoge mate betrouwbaar zijn, om deze betrouwbaarheid zo goed mogelijk te verifiëren. Daarbij is onder meer gekeken naar aanwijzingen voor betrouwbaarheid binnen de urenopgaven zelf. Ook is een (beperkte) steekproefcontrole gehouden onder deze rbv's. Deze werkwijze wordt beschreven in paragraaf 3.4.

2.5 Opvragen registratiegegevens bij de rvr

Ten behoeve van het onderzoek zijn registratiegegevens opgevraagd bij de rvr. Hieronder worden de eigenschappen van de opgevraagde gegevens beschreven.

gemiddelde tijdsbesteding over 3 jaar

Ten behoeve van de betrouwbaarheid van de uitkomsten, zijn voor het vaststellen van de huidige gemiddelde tijdsbesteding de registratiegegevens opgevraagd van de drie meest recente jaren: 2014, 2015 en 2016.

Hoewel er jaarlijks sprake is van een groot aantal declaraties, kunnen de declaraties voor individuele zaakscodes schaars zijn. Om voor zoveel mogelijk zaakscodes een betrouwbare uitkomst te genereren, is er voor gekozen om uit te gaan van het gemiddelde over drie jaren.

Voor enkele zaakscodes is er over deze drie jaren sprake van een substantiële dynamiek. Het gemiddelde over drie jaren dempt in die gevallen deze dynamiek en zou voor een uitkomst zorgen die minder recht doet aan de meest recente tijdsbestedingspraktijk. Daarom wordt voor deze zaken de dynamiek apart in beeld gebracht.

Naast de gegevens van deze jaren is voor het beantwoorden van onderzoeksvragen 6, 7 en 8 ook gebruik gemaakt van registratiegegevens van 2012 en 2013.

zaken per jaar bepaald op declaratiedatum

Bij de registratiegegevens kunnen drie belangrijke momenten worden onderscheiden. Het moment waarop de toevoeging wordt:

- aangevraagd;
- gehonoreerd;
- gedeclareerd.

Daarbij is het zo dat het totale aantal zaken bij elke stap successievelijk afneemt. Er worden meer toevoegingen aangevraagd dan gehonoreerd. En er worden meer toevoegingen gehonoreerd dan gedeclareerd.

In principe kan voor de afbakening van de gegevens naar jaren (beginstand en eindstand) voor elk van deze momenten worden gekozen. Voor dit onderzoek is ervoor gekozen om voor de afbakening in de tijd aan te sluiten bij de declaratiedatum. Het declaratiemoment is ook het moment waarop de urenopgaven (kunnen) worden gedaan. Daarnaast sluiten de werkelijk gedeclareerde zaken het beste aan bij de feitelijke kosten voor rechtsbijstand.

registratiegegevens geanonimiseerd

De door de rvr verstrekte registratiegegevens zijn voorzien van geanonimiseerde nummers. Het gaat om zaaknummers, cliëntnummers en rbv-nummers. Deze nummers zijn gebruikt om zaken van dezelfde cliënten of dezelfde rbv's te kunnen identificeren.

2.6 Tijdsbesteding in relatie tot efficiënt functioneren

In de opdrachtformulering is aangegeven dat voor het bepalen van de gemiddelde tijdsbesteding dient te worden uitgegaan van efficiënt en doelmatig functionerende kantoren en/of rbv's. De gedachte was dat bij het bepalen van de gemiddelde tijdsbesteding niet moet worden uitgegaan van de minst efficiënt opererende kantoren of rbv's.

De operationalisering van de begrippen efficiënt en doelmatig is op enkele praktische en conceptuele bezwaren gestuit. Daarom is er bij dit onderzoek afgezien van de toepassing van een dergelijk principe. Hieronder worden deze bezwaren beschreven.

winstgevendheid vs. efficiëntie

Bij de operationalisering van het efficiëntieprincipe, kan gedacht worden aan een relatie met winstgevendheid. De gedachte daarbij is dat de meeste efficiënt opererende kantoren of rbv's ook de meeste winst zullen maken. Deze vergelijking stuit op een aantal problemen. Ten eerste is het lastig om de winstgevendheid te bepalen van een groot aantal advocatenkantoren of rbv's. Dergelijke gegevens zijn niet publiek beschikbaar en tevens bedrijfsgevoelig. Ten tweede is het erg lastig om (vervolgens) de winst van kantoren of rbv's te verdelen over gesubsidieerde rechtsbijstand en ongesubsidieerde rechtsbijstand. Een dergelijke scheiding wordt niet standaard gerapporteerd en dient derhalve per kantoor of rbv 'handmatig' in de administratie aangebracht te worden. Ten derde is het de vraag of winstgevendheid wel een directe relatie heeft met efficiëntie (in de maatschappelijke zin van het woord). Dit punt raakt aan de relatie tussen snelheid en kwaliteit.

snelheid vs. kwaliteit en complexiteit

Bij de operationalisering van het efficiëntieprincipe kan men ook uitgaan van de relatie tussen de tijdsbesteding en efficiëntie. De gedachte is dan dat de meest efficiënte kantoren of rbv's ook de laagste gemiddelde tijdsbesteding hebben. Deze gedachte stuit eveneens op een aantal bezwaren. Ten eerste is het de vraag of het niet mogelijk is dat een kortere tijdsbesteding ook een relatie heeft met de kwaliteit en zorgvuldigheid van een zaakafhandeling. Dit valt niet uit te sluiten. Naarmate dit zich voordoet is het de vraag of men met een kortere tijdsbesteding niet (ook) kwaliteit meet naast (of in plaats van) efficiëntie. Daarnaast is het niet onwaarschijnlijk dat complexere zaken een groter tijdsbeslag kennen. Kantoren of rbv's met relatief meer complexere zaken zouden dan mogelijk ten onrechte als inefficiënt worden bestempeld.

simpele operationalisering

De opdrachtgever heeft gesuggereerd om over te gaan op een simpele operationalisering, door een deel van de onderste (en bovenste) waarnemingen buiten beschouwing te laten. Er is dan sprake van een zogenaamd getrimd gemiddelde. De operationalisering hiervan is verkend en bij een trim van tenminste 5% gaf dit geen wijzigingen in de gemiddelde tijdsbesteding. De bulk van de waarnemingen is blijkbaar zo groot dat de buitenste waarnemingen weinig invloed hebben op het gemiddelde. Daarnaast blijft het de vraag wat met dit trimmen feitelijk wordt bereikt, gegeven bovenstaande inhoudelijke bezwaren.

reeds aanwezige efficiëntie

Voorts gaat een operationalisering van bovenstaand efficiëntieprincipe voorbij aan de reeds aanwezige efficiëntie in het huidige systeem en de prikkels daartoe.

Ten eerste vormt een vergoeding gebaseerd op de gemiddelde tijdsbesteding reeds een prikkel tot efficiënt werken. Rechtsbijstandverleners die meer tijd nodig hebben, krijgen deze tijd niet vergoed. Zij zullen trachten om hun zaken toch zo efficiënt mogelijk uit te voeren. Rechtsbijstandverleners die met minder tijd toekunnen, worden hiervoor beloond. Zij zullen dit waarschijnlijk niet nalaten. Dit zorgt ervoor dat de uitkomst van de gemiddelde tijdsbesteding op basis van een forfaitair stelsel reeds een ingebouwde efficiëntie bevat.

Ten tweede is het zo dat uit het onderzoek blijkt dat de huidige tijdsbesteding gemiddeld substantieel hoger ligt dan de twintig jaar geleden vastgestelde tijd (zie paragraaf 5.1). Dat betekent dat de prikkel tot efficiënt werken al enige tijd versterkt heeft gewerkt. De tijd die rbv's vergoed krijgen ligt dan immers al

enige tijd (en mogelijk geruime tijd) lager dan de gemiddelde tijd die een rbv nodig heeft om de zaak af te ronden.

De huidige tijdbestedingsuitkomst vertegenwoordigt dus al een zekere mate van efficiëntie.

Daarbij dient in ogenschouw te worden genomen dat, ten behoeve van de urenopgave bij de declaratie aan de rvr, de rbv de werkelijke tijdsbesteding naar beneden af dient te ronden. Indien het tijdschrijfsysteem 10,9 uur aangeeft, dan dient de rbv 10 uur op te geven. Dit betekent in principe dat de werkelijke tijdsbesteding gemiddeld 0,5 uur hoger zou liggen dan de uitkomsten op basis van de urenopgaven vanuit de rvr, zoals die in dit rapport worden gerapporteerd.

Overigens is het beeld dat in gesprekken met rbv's tijdens het onderzoek naar voren kwam, dat rbv's eerder te weinig uren opgeven dan te veel. Men blijft liever 'aan de veilige kant'. Vooral als men niet (helemaal) zeker is over het precieze aantal gewerkte uren.¹⁸ Wellicht speelt hierbij de high-trust relatie ook een rol.

2.7 Webenquête onder rechtsbijstandverleners

Ten behoeve van het gewenste onderscheid tussen betrouwbare en minder betrouwbare urenopgaven en ten behoeve van de beantwoording van een aantal onderzoeksvragen, is een webenquête gehouden onder de rbv's die actief zijn in de gesubsidieerde rechtsbijstand.

In deze uitvraag zijn onder meer de volgende gegevens verzameld:

- de mening van rbv's over de huidige puntentoekening;
- informatie over de kwaliteit van hun urenopgaven aan de rvr;
- informatie over de verdeling van de gewerkte uren over collega's.

bereik

De webenquête is uitgezet onder alle rbv's die in de afgelopen drie jaar minimaal één toevoeging hebben gedeclareerd. Het gaat om 8.274 rbv's.

antwoordtermijn en respons

Vanwege de (korte) doorlooptijd en de planning van het onderzoek, hebben de rbv's een termijn van twee weken gekregen om de webenquête in te vullen. Deze termijn is in overleg met de opdrachtgever en na een rappel onder de rbv's met nog een week verlengd. Daarna is de webenquête gesloten.

Na drie weken tijd heeft 40% van de rbv's de enquête volledig ingevuld (n=3.334).

geen bezwaar

Om in de registratiegegevens de zaken met een betrouwbare urenopgave te kunnen selecteren, dienen de antwoorden van de rbv op de webenquête te worden gelegd naast de registratiegegevens van de rbv.

---

¹⁸ Dit lijkt ook naar voren te komen in de urenopgaven van rbv's. Met name voor zaakscodes waarbij de werkelijke tijdsbesteding ruim hoger ligt dan de forfaitair toegekende tijd, ligt de urenopgave van rbv's met meer betrouwbare urenopgaven (m.a.w. die hun uren nauwkeurig bijhouden en dus zeker zijn van het aantal gewerkte uren) structureel hoger dan de urenopgaven van rbv's met minder betrouwbare urenopgaven (en die daardoor liever 'aan de veilige kant' (lagere) blijven).

Daarom is in de vragenlijst expliciet de vraag opgenomen of de respondent wel of geen bezwaar heeft tegen deze koppeling.

Van de respondenten geeft 61% aan geen bezwaar te hebben tegen het koppelen van hun antwoorden met de registratiegegevens van de rvr (n=2.049).

betrouwbaarheid urenopgaven

In hoofdstuk 3 wordt beschreven hoe de antwoorden op de webenquête zijn gebruikt om de scheiding tussen betrouwbare en minder betrouwbare urenopgaven te maken.

2.8 Gebruikte brongegevens

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

- de registratiegegevens van de raad voor rechtsbijstand (zie paragraaf 2.2, 2.3 en 2.5);
- de uitkomsten van een webenquête onder rbv's (zie hoofdstuk 3);
- een steekproefcontrole onder rbv's (zie paragraaf 3.5);
- meerdere (telefonische) gesprekken met rbv's.

3 Selecteren van rbv's met betrouwbare urenopgaven

3.1 Selecteren rbv's op basis van antwoorden webenquête

Voor het bepalen van de gemiddelde tijdsbesteding is het, zoals in hoofdstuk 2 beschreven, wenselijk om niet zondermeer gebruik te maken van de urenregistraties van alle rbv's. Tenminste een deel van deze urenopgaven vormen een minder betrouwbare weergave van de werkelijk tijdsbesteding.

In de webenquête is daarom aan rbv's gevraagd om een inschatting te maken van de mate waarin hun urenopgaven overeenkomen met hun werkelijke tijdsbesteding. De antwoorden op deze vraag kunnen worden gebruikt om binnen de registratiegegevens onderscheid te maken tussen betrouwbare en minder betrouwbare urenopgaven.

3.2 Selectie voldoende representatief?

Indien een selectie niet representatief is voor de gehele populatie, dan zijn de uitkomsten op basis van die steekproef of selectie niet eenvoudig te vertalen naar de populatie. Dit fenomeen staat bekend als 'selection bias'.

In deze paragraaf wordt daarom eerst bekeken of de zaakregistraties van de respondenten die deel hebben genomen aan de webenquête en geen bezwaar¹⁹ hebben tegen koppeling met de rvr-registraties wel voldoende representatief zijn voor de gehele populatie zaakregistraties.

frequentieverdeling van enkele veelgebruikte zaakscodes

Voor een directe illustratie van overeenkomst tussen de hoofdpopulatie en de deelpopulatie toont onderstaande figuur voor 2016 de frequentieverdelingen van de tijdsbesteding voor enkele veelgebruikte zaakscodes.²⁰

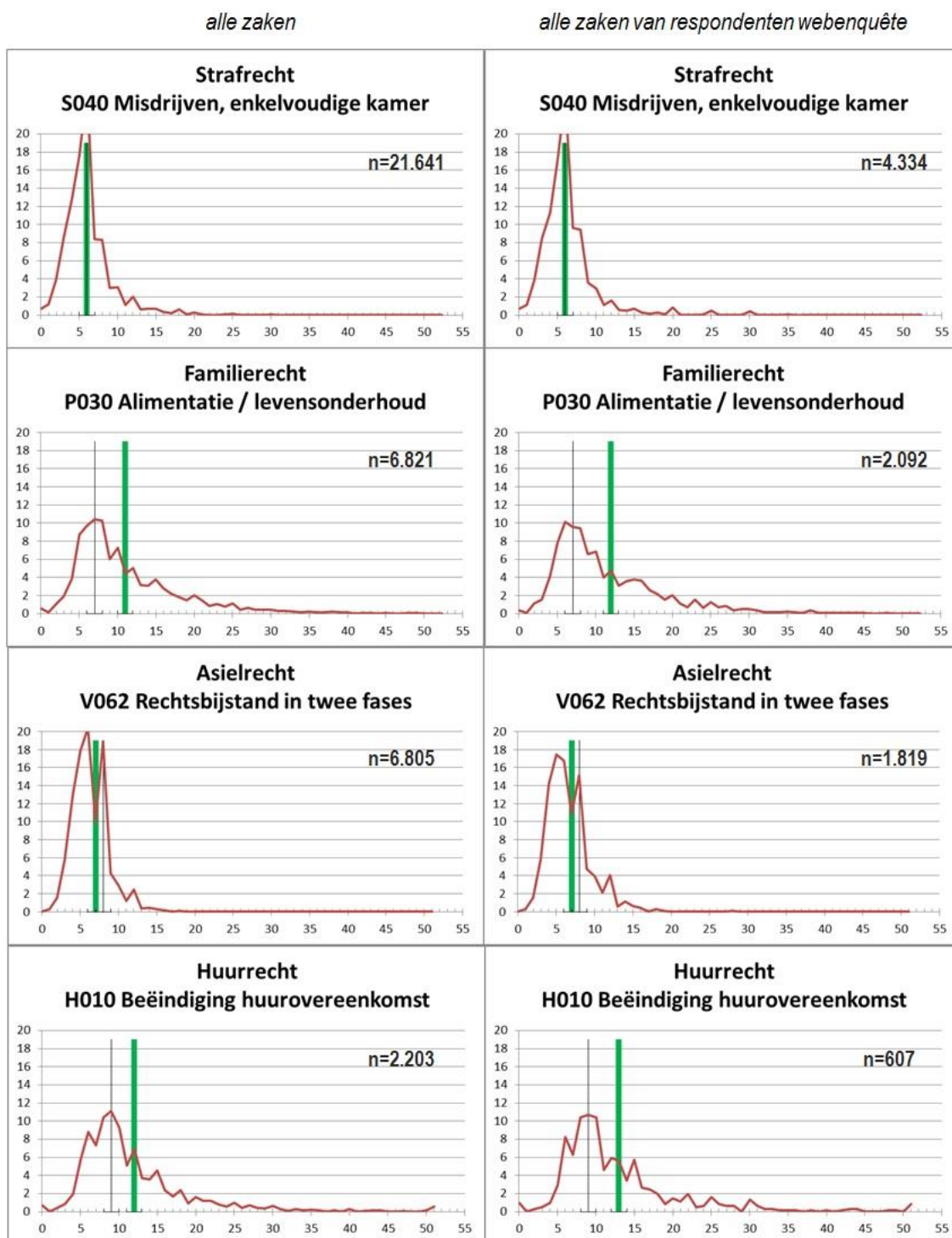
Het gaat hierbij om relatieve frequentieverdelingen. Dat wil zeggen dat de frequenties van de uren zijn omgezet naar percentages van het totale aantal waarnemingen. Dit maakt de verdelingen eenvoudig vergelijkbaar. De dikke groene lijn geeft hierbij de gemiddelde tijdsbesteding aan. De dunne zwarte lijn geeft het forfaitaire aantal uren aan. Op de verticale as staan de percentages. Op de horizontale as staan de aantallen uren.²¹

¹⁹ In dit rapport wordt, in relatie tot de tijdsbesteding, met de aanduiding 'respondenten van de webenquête' altijd bedoeld op de respondenten die hebben aangegeven geen bezwaar te hebben tegen de koppeling van de webenquête-antwoorden met de (tijds)registratiegegevens van de raad. In relatie tot de uitkomsten van de webenquête zelf, wordt met de aanduiding 'respondenten op de webenquête' bedoeld op alle respondenten van de webenquête.

²⁰ Het gaat hier om 'standaard zaken', dat wil zeggen zaken waarop geen toeslag of korting van toepassing is.

²¹ Het één na laatste aantal op de horizontale as is 50 uren. Indien uren hoger liggen dan 50, dan zijn deze samengevoegd in categorie 51. In feite gaat het hier dus om de categorie '>50 uren'. Wanneer bij een zaakscade vaak meer dan 50 uur wordt besteed aan zaken, dan wordt dit zichtbaar door een piek aan het einde van de horizontale as.

Figuur 3.1: De frequentieverdeling van standaard-zaken voor enkele veelgebruikte zaakscodes in 2016: alle zaken vs. de zaken van de respondenten op de webenquête

1) de distributievorm van de deelpopulatie is vrijwel identiek aan die van de hoofdpopulatie

Uit de grafieken wordt duidelijk dat de distributievorm van de deelpopulatie ‘zaken respondenten webenquête’ aan de rechterkant vrijwel identiek is aan de distributievorm van de gehele populatie ‘alle zaken’ aan de linkerkant. Dit is een sterke indicatie dat de zaken van de respondenten representatief zijn voor alle zaken.

Verder is opvallend dat elke zaakscade een vrijwel unieke distributie heeft. Van boven naar beneden wordt telkens een andere zaakscade getoond en duidelijk te zien is dat de grafieken van die zaakscodes telkens van elkaar verschillen in vorm. De mate waarin hoge of lage urenopgaven voorkomen, of juist geconcentreerd zijn rond een bepaald aantal uren, is min of meer uniek per zaakscade.

De vrijwel identieke distributievorm komt ook naar voren in het feit dat het gemiddelde van beide populaties (de groene lijn in de grafieken) voor het overgrote deel van de zaakscodes vrijwel gelijk is. Van de 93 zaakscodes (met tenminste vijftig waarnemingen uit de groep respondenten) wijken bij 82 zaakscodes de gemiddelde tijdsbesteding minder dan 1 uur af van die van de totale populatie.²²

2) het aandeel per zaakscade is voor de deelpopulatie gelijk aan die van de hoofpopulatie

Meer indirect is ook gekeken naar de productie van de geselecteerde rbv's ten opzichte van de productie van alle rbv's. Dit is uitgedrukt als het aandeel van de verschillende rechtsterreinen van deze groepen in het totaal aantal zaken.

Onderstaande tabel toont de aandelen voor de totale populatie en voor de 'geen-bezwaar-respondenten' op de webenquête.

Tabel 3.1: Omvang zaakscadecategorieën –Zaken alle rbv's & Zaken 'geen-bezwaar-rbv's' webenquête

nr.	Rechtsgebied	Alle rbv's		Rbv's webenquête		verschil
		zaken in 2016	%	zaken in 2016	%	
1	Strafrecht	143.483	35,5%	30.186	29,4%	-6,2%
2	Familierecht	84.518	20,9%	24.383	23,7%	2,8%
3	Asielrecht	55.331	13,7%	14.875	14,5%	0,8%
4	Sociaalrecht	38.378	9,5%	9.631	9,4%	-0,1%
5	Verbintenisrecht	23.071	5,7%	6.127	6,0%	0,2%
6	Mediation	15.707	3,9%	6.823	6,6%	2,7%
7	Arbeidsrecht	11.249	2,8%	2.900	2,8%	0,0%
8	Huurrecht	11.026	2,7%	2.918	2,8%	0,1%
9	Bestuursrecht	9.634	2,4%	2.217	2,2%	-0,2%
10	Sanering	3.696	0,9%	783	0,8%	-0,2%
11	Overige Zaken Civiel	3.592	0,9%	916	0,9%	0,0%
12	Erfrecht	990	0,2%	307	0,3%	0,1%
13	Belastingrecht	963	0,2%	231	0,2%	0,0%
14	Woonrecht	689	0,2%	181	0,2%	0,0%
15	Goederenrecht	458	0,1%	121	0,1%	0,0%
16	Faillissementsrecht	445	0,1%	109	0,1%	0,0%
17	Ambtenarenrecht	382	0,1%	90	0,1%	0,0%
18	Milieurecht	210	0,1%	48	0,0%	0,0%
Totaal		403.822	100%	102.846	100%	0,0%

Uit de tabel valt op te maken dat de aandelen van de verschillende rechtsgebieden globaal gelijk zijn in de twee populaties.

Alleen het aandeel van de strafrechtzaken is met 29% in de webenquête iets lager dan de 36% in de totale populatie. Het aandeel van het familierecht is met 24% juist net iets hoger in de webenquête dan de 21%

²² Van de overige 11 zaakscodes liggen er 8 rond de 1 à 1,5 uur. Bij 3 zaakscodes ligt de afwijking rond de 2 uur met een maximum van 2,3 uur. Het gaat hierbij om zaakscodes met een 'lange staart' en derhalve ook een hoger standaarddeviatie van 13 tot 20 uur.

in de totale populatie. Voor de rest van de rechtsterreinen zijn de zaken van de respondenten van de webenquête nagenoeg een identieke afspiegeling van de zaken in de totale populatie.

Wellicht ten overvloede wordt hier opgemerkt dat een verschil in populatie-omvang niet direct een aanwijzing is voor een verschil in uitkomst.²³

voldoende representatief

De deelpopulatie van de ‘geen-bezwaar-respondenten’ op de webenquête lijkt daarmee voldoende representatief voor de gehele populatie van rbv’s.

3.3 Selecteren van rbv’s met betrouwbare urenopgaven

Binnen de groep respondenten op de webenquête kan op basis van hun antwoorden onderscheid worden gemaakt tussen rbv’s met betrouwbare urenopgaven en rbv’s met minder betrouwbare urenopgaven.

De vraag naar de betrouwbaarheid van de urenopgaven is als volgt voorgelegd:

- hoe goed komen de uren die u bij uw declaraties opgeeft over het algemeen overeen met het werkelijke aantal uren dat u aan die zaken heeft gewerkt?

Onderstaande tabel toont de verdeling van de respondenten over de antwoordcategorieën.

Tabel 3.2: Hoe goed komen de uren die u bij uw declaraties opgeeft, over het algemeen overeen met het werkelijke aantal uren dat u aan die zaken heeft gewerkt? (n=2.044)

<i>antwoord</i>	<i>aandeel respondenten</i>
1 100%: komen exact overeen	29%
2 tussen 90% en 100%: komen heel dicht in de buurt	38%
3 tussen 80% en 90%: komen dicht in de buurt	12%
4 tussen 70% en 80%: komen redelijk overeen	9%
5 tussen 60% en 70%: komen matig overeen	5%
6 tussen 50% en 60%: komen grotendeels niet overeen	4%
7 minder dan 50%: zijn grotendeels anders	4%
8 weet niet / geen mening	1%

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Uit de antwoorden wordt duidelijk dat er een zekere mate van spreiding zit in de mate waarin rbv’s inschatten dat hun urenopgaven overeen komt met hun werkelijke tijdsbesteding. Bijna tweederde van de rbv’s (rij 1+2 uit bovenstaande tabel) geeft aan dat hun urenopgaven heel dicht in de buurt komt van hun werkelijke tijdsbesteding (90-100%). Bij eenderde van de rbv’s varieert hun inschatting van één tot meerdere gradaties daaronder.

²³ Uit een bepaald rechtsgebied kunnen relatief minder rbv’s hebben gereageerd op de webenquête, maar de uitkomst van deze kleinere groep respondenten kan nog steeds representatief zijn voor het geheel.

Op basis van deze antwoorden zijn de respondenten opgenomen in de (voor)selectie die aangeven dat minimaal 90% van de opgave juist is. Het gaat om circa 67% van de respondenten.

3.4 Inzoomen op geselecteerde rbv's

Om de betrouwbaarheid van de urenopgaven van de geselecteerde groep respondenten verder te onderzoeken, zijn drie aspecten van deze groep nader bekeken:

- A. Er is gekeken naar de antwoorden van de geselecteerde groep op de andere vragen die betrekking kunnen hebben op de kwaliteit van de urenopgaven. De verwachting is dat deze groep daar ook 'hoger' scoort;
- B. Er is gekeken naar het verschil in relatieve frequentie van het forfaitaire aantal uren tussen de geselecteerde en de niet-geselecteerde groep;
- C. Er is een steekproefcontrole gehouden onder de geselecteerde groep rbv's om te kijken of de urenopgaven die zijn opgegeven bij de rvr overeenkomen met de uren in de eigen urenadministratie.

A - Antwoorden op secundaire betrouwbaarheidsvragen

In de webenquête zijn naast de primaire vraag naar de betrouwbaarheid van de urenopgaven, nog een drietal secundaire vragen opgenomen die ook betrekking (kunnen) hebben op de betrouwbaarheid van de urenopgaven.

hypothese: betrouwbare selectie scoort ook hoger op secundaire vragen over betrouwbaarheid

Op grond van de verwachte hogere betrouwbaarheid van de geselecteerde groep, zou men verwachten dat de antwoorden van deze groep op de (secundaire) vragen die betrekking (kunnen) hebben op de betrouwbaarheid van de urenopgaven, ook een hogere mate van betrouwbaarheid aangeven in vergelijking tot de niet-geselecteerde groep.

Onderstaande drie tabellen tonen de antwoorden op deze secundaire vragen. Daarbij zijn de rbv's gegroepeerd naar hun antwoord op de primaire vraag (1+2 en 3 t/m 8). Hierbij is telkens aangegeven of de groep wel of niet in de selectie voor het bepalen van de gemiddelde tijdsbesteding is opgenomen (wel selectie / geen selectie), en het aandeel van de groep in het geheel van de respondenten (67% vs. 33%).

Tabel 3.3: Op welke wijze houdt u bij wat uw werkelijke tijdsbesteding aan gesubsidieerde rechtsbijstand is?

<i>antwoord</i>	(67%) wel selectie 1+2*	(33%) geen selectie 3 t/m 8*
1 <i>in een softwarepakket voor tijdschrijven</i>	71%	53%
2 <i>in word of excel</i>	13%	14%
3 <i>handmatig op papier</i>	11%	19%
4 <i>tijdbesteding wordt niet precies bijgehouden</i>	1%	7%
5 <i>anders; namelijk</i>	4%	7%
6 <i>weet niet / geen antwoord</i>	0%	0%
totaal	100%	100%

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

* antwoordcategorie 1+2 en 3 t/m 8 uit tabel 3.3

Tabel 3.4: Wanneer noteert u uw tijdsbesteding aan een zaak?

<i>antwoord</i>	(67%) wel selectie 1+2*	(33%) geen selectie 3 t/m 8*
1 <i>gedurende de dag</i>	84%	73%
2 <i>eind van de dag</i>	4%	6%
3 <i>na 1 à 2 dagen</i>	0%	2%
4 <i>per week</i>	2%	2%
5 <i>per zaak achteraf</i>	4%	7%
6 <i>anders; namelijk</i>	6%	10%
7 <i>weet niet / geen antwoord</i>	0%	1%
totaal	100%	100%

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

* antwoordcategorie 1+2 en 3 t/m 8 uit tabel 3.3

Tabel 3.5: Noteert u wel eens (om uiteenlopende redenen) het aantal forfaitaire uren in plaats van het aantal gewerkte uren?

<i>antwoord</i>	(67%) wel selectie 1+2*	(33%) geen selectie 3 t/m 8*
1 <i>Altijd</i>	1%	4%
2 <i>Vaak</i>	1%	18%
3 <i>Soms</i>	5%	22%
4 <i>Zelden</i>	10%	12%
5 <i>Nooit</i>	82%	42%
6 <i>Weet niet / geen antwoord</i>	1%	2%

<i>antwoord</i>	(67%) <i>wel selectie</i> 1+2*	(33%) <i>geen selectie</i> 3 t/m 8*
<i>totaal</i>	100%	100%

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

* antwoordcategorie 1+2 en 3 t/m 8 uit tabel 3.3

Uit de tabellen komt naar voren dat de geselecteerde groep (1+2) ook hoger scoort op de secundaire vragen naar de betrouwbaarheid van de urenopgaven.

B - Aandeel forfaitaire aantal uren

hoger aandeel forfaitaire aantal uren is signaal van lagere betrouwbaarheid

Ook is gekeken of het aandeel van het forfaitaire aantal uren tussen de groepen verschilt. Een hoger aandeel van het forfaitaire aantal uren kan erop duiden dat een groep rbv's vaker het forfaitaire aantal uren invult in plaats van het werkelijke aantal uren.

Het kan bijvoorbeeld zijn dat de rbv het werkelijke aantal uren niet precies heeft bijgehouden. In die gevallen kan men besluiten om het forfaitaire aantal in te vullen. Men krijgt immers ook het forfaitaire aantal vergoed. Ook kan het zijn dat de werkelijke tijdsbesteding 'in de buurt' ligt van het forfaitaire aantal, en dat men daarom het forfaitaire aantal invult.

Naarmate men vaker het forfaitaire aantal invult in plaats van het werkelijke aantal uren, zal de aandeel van het forfaitaire aantal uren 'kunstmatig' hoger liggen dan volgens de werkelijke tijdsbesteding gerechtvaardigd zou zijn.

Dit effect kan worden gebruikt om iets te zeggen over de betrouwbaarheid van de uitkomst van een deelpopulatie. Twee selecties die vergelijkbaar zijn qua samenstelling, zullen, bij statistisch voldoende omvang, dezelfde aandeelverdeling laten zien en dus ook de hetzelfde aandeel forfaitaire uren. Indien bij één selectie bovenstaand fenomeen zich vaker voordoet, dan zal de aandeel van het forfaitaire aantal uren voor deze groep structureel hoger liggen.

forfaitaire aandeel structureel lager voor geselecteerde groep

Onderstaande tabel toont de uitkomsten per antwoordcategorie voor een aantal veelvoorkomende zaakscodes.

Tabel 3.6: Aandeel forfaitaire aantal uren – geselecteerd vs. niet-geselecteerd

<i>zaakscade</i>	(1) (67%) <i>wel selectie</i> 1+2*	(2) (38%) <i>geen selectie</i> 3 t/m 8*	(2-1) <i>verschil</i>
1 <i>S040 Misdrijven enkelvoudige kamer</i>	19%	32%	13%
2 <i>Z020 Bijzondere opname psych.</i>	29%	38%	10%
3 <i>P010 Echtscheiding met nevenv.</i>	5%	11%	5%
4 <i>P030 Alimentatie / levensonderhoud</i>	8%	13%	5%
5 <i>P041 Omgangsregeling</i>	10%	15%	5%

zaakscade	(1) (67%) wel selectie 1+2*	(2) (38%) geen selectie 3 t/m 8*	(2-1) verschil
6 P043 <i>Ondertoezichtstelling</i>	12%	20%	7%
7 V062 <i>Rechtsbijstand in twee fases</i>	14%	16%	2%
8 V010 <i>Vreemdelingenrecht</i>	14%	18%	4%
9 V064 <i>Zaak als bedoeld in art. 30</i>	20%	21%	1%
10 C010 <i>Wet werk en bijstand</i>	18%	30%	11%
11 C030 <i>Sociale voorzieningen ov.</i>	13%	23%	10%
12 D020 <i>Arbeidsongeschiktheid</i>	16%	20%	4%
13 O030 <i>Geschil verbintenissenrecht</i>	6%	10%	4%
14 M610 <i>Fam.Niet-fin. Echtscheiding (P)</i>	9%	9%	0%
15 B010 <i>Bestuursrecht</i>	15%	19%	3%
Gemiddeld	14%	20%	6%

* antwoordcategorie 1+2 en 3 t/m 8 uit tabel 3.3

Uit de tabel blijkt dat de geselecteerde groep structureel minder vaak het forfaitaire aantal uren opgeeft. Gemiddeld ligt het aandeel van het forfaitaire aantal uren zes procentpunten hoger voor de niet-geselecteerde groep. Dit is een indicatie dat de urenopgaven van de geselecteerde groep een hogere mate van betrouwbaarheid heeft.

Daarnaast is een vergelijking gemaakt met de registraties van rbv's die wel of niet werken onder een high-trust relatie. Onderstaande tabel toont voor vier veel gebruikte zaakscodes de procentuele afwijking van het aandeel van de forfaitaire uren voor vier groepen. Het gaat om de rbv's die niet werken op basis van de high-trust relatie ten opzichte van de groepen met high-trust relatie (HT-S en HT-A)²⁴ en de geselecteerde groep (1+2)²⁵.

Tabel 3.7: Aandeel forfaitaire aantal uren – geselecteerd vs. wel/niet high-trust

zaakscade	niet HT	HT-S	HT-A	1+2
1 S040 <i>Misdrijven enkelvoudige kamer</i>	100%	97%	83%	74%
2 P010 <i>Echtscheiding met nevenv.</i>	100%	95%	90%	67%
3 V062 <i>Rechtsbijstand in twee fases</i>	100%	64%	54%	58%
4 C010 <i>Wet werk en bijstand</i>	100%	80%	76%	70%
Gemiddeld	100%	84%	76%	67%

Uit de tabel wordt duidelijk dat rbv's die werken onder de high-trust relatie een structureel lagere aandeel van het forfaitaire aantal uren hebben. Het aandeel van de geselecteerde groep rbv's (1+2) ligt daarbij ook nog structureel onder die van de groep high-trust rbv's.

²⁴ HT-S = high trust met steekproefcontrole, HT-A = high trust met controle achteraf

²⁵ De geselecteerde groep (1+2) bestaat uit een sub-selectie van zowel high-trust rbv's als niet-high-trust rbv's. De sub-selectie bestaat uit het feit dat ze hebben gerepsondeerd op de webenquête (plus 'geen bezwaar') en hebben aangegeven dat hun urenopgave heel dicht in de buurt komt van de werkelijke tijdsbesteding.

C - Steekproefcontrole bij rbv's

Ten slotte is nog een beperkte steekproefcontrole uitgevoerd bij een aantal van de geselecteerde rbv's (1+2).

Tijdens de steekproefcontrole is voor een aantal zaken gecontroleerd of de urenopgave die vanuit de rrv in beeld is ook overeenkomt met de uren uit de eigen urenregistratie van de rbv.

uitgangspunt controle

Uitgangspunt bij de controle is dat de rbv in de eigen urenadministratie een urentotaal heeft staan dat overeenkomt met het urentotaal dat is opgegeven bij de declaratie aan de rrv. Bij een bezoek kunnen deze beide urentotalen met elkaar worden vergeleken.

Tijdens de controle is gebleken dat het strikt genomen niet zo hoeft te zijn dat een rbv altijd zwart op wit een urentotaal kan tonen dat overeenkomt met de urenopgave. Ook niet voor de rbv's die bij de webenquête hebben aangegeven dat hun urenopgaven precies overeenkomen met hun werkelijk bestede uren. Wanneer een rbv gebruik maakt van een softwareprogramma om de uren bij te houden, dan kunnen (in de meeste gevallen) de uren voor de urenopgave daadwerkelijk één op één worden overgenomen uit het programma. Indien een rbv de uren niet bijhoudt in een geautomatiseerd systeem, maar bij de declaratie een nauwkeurige inventarisatie maakt van de gewerkte uren aan de hand van de gegevens die aanwezig zijn in het dossier, dan kan er weliswaar een nauwkeurige urenbeoordeling hebben plaatsgevonden, maar dan kan hiervan niet één op één een urentotaal worden getoond. Dat dit voor kan komen onder de rbv's met een betrouwbare urenopgave blijkt ook uit de antwoorden op de webenquête (zie tabellen 3.4.a1).

bevindingen steekproefcontrole

In totaal zijn 30 rbv's benaderd voor de steekproefcontrole. Bij 10 rbv's heeft daadwerkelijk een bezoek plaatsgevonden. Daarbij kwamen bij 100% van de gecontroleerde zaken de uren in de urenadministratie van de rbv precies overeen met de urenopgave die gedaan is bij de rrv.²⁶

In totaal hebben drie rbv's expliciet geweigerd om mee te werken aan de steekproefcontrole. Hiervoor werden de volgende redenen aangegeven:

- een rbv wilde graag meewerken aan het onderzoek, maar weigerde uit principe mee te werken aan de steekproefcontrole omdat een advocaat zich dient te houden aan de van geheimhoudingsplicht. Daarbij komt dat bij de webenquête al was aangegeven dat de uren precies overeenkomen met de werkelijk bestede uren. Wordt dit antwoord dan niet vertrouwd?;
- een rbv had te horen gekregen dat het onderzoek werd gedaan vanuit bezuinigingsoogpunt en weigerde daar nog verder aan mee te werken;
- een rbv wilde gewoon liever niet meewerken.

Vijf rbv's konden om andere redenen niet meewerken: Eén rbv was al een tijd niet aanwezig vanwege ziekte. Twee rbv's waren verhuisd van kantoor en hadden niet meer de beschikking over hun urenadministratie. Eén rbv gaf aan ons graag te willen ontvangen, maar voorlopig hiervoor niet eerder tijd te hebben dan half juli. En één rbv gaf aan dat controle niet zoveel zin heeft omdat alleen de uren precies werden bijgehouden voor zaken waarvoor de urenopgave relevant is voor de puntentoekening, zoals advieszaken boven de zes uur.

Met de overige twaalf rbv's is wel meerdere keren geprobeerd contact te leggen, maar is het niet gelukt om een afspraak te maken.

---

²⁶ Alhoewel dat voor de rbv die de uren niet (allemaal) op schrift geïnventariseerd had, maar voor een enkele zaak gecontroleerd kon worden.

---

4 Onderscheiden van zaakvormen

4.1 Achtergrond

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de verschillende vormen waarin zaken zich kunnen voordoen en de noodzaak om deze vormen van elkaar te onderscheiden ten behoeve van het bepalen van de tijdsbesteding.

toeslagen en kortingen

De vergoeding voor gesubsidieerde rechtsbijstand wordt in beginsel bepaald op basis van de forfaitaire uren. Dit aantal was destijds de gemiddelde tijdsbesteding van een ‘standaard-zaak’; een zaak zonder specifieke tijd-verhogende-elementen. In de praktijk kunnen er zich echter diverse afwijkingen op een standaard-zaak voordoen die per afwijking een verschillend effect hebben op de tijdsbesteding en daarmee op de kosten voor de rbv.

In het forfaitaire systeem wordt hiermee rekening gehouden door het toekennen van toeslagen en kortingen. Deze worden toegekend bovenop de standaard forfaitaire vergoeding. Bij meer dan de helft van alle zaken is sprake van één of meerdere toeslagen of kortingen. Omdat de verschillende afwijkingen tot verschillende tijdsbestedingen kunnen leiden, worden toeslagen en kortingen in verschillende puntenaantallen toegekend.

indelen van zaken

In het vorige hoofdstuk is beschreven hoe er een indeling is gemaakt in rbv’s met betrouwbare urenopgaven en rbv’s met minder betrouwbare urenopgaven. Voor het bepalen van de gemiddelde tijdsbesteding wordt zoveel mogelijk uitgegaan van de zaken van de rbv’s met betrouwbare urenopgaven. Wanneer bij minder frequente zaakscodes voor deze groep te weinig waarnemingen zijn, wordt teruggegrepen op de totale groep rbv’s.

Het totale aantal zaken van deze groepen rbv’s is vervolgens ingedeeld naar verschillende categorieën van zaakvormen. Op die manier kan bij het bepalen van de gemiddelde tijdsbesteding onderscheid worden gemaakt met de verschillende vormen waarin zaken kunnen voorkomen. In paragraaf 4.5 is een overzicht opgenomen van het totale aantal zaken per groep rbv’s en de wijze waarop deze is ingedeeld naar categorieën.

4.2 Verschillende categorieën

Om onderscheid te kunnen maken naar de verschillende zaakvormen, zijn alle zaken van de twee groepen rbv’s ingedeeld naar categorieën. Bij deze indeling zijn zoveel mogelijk de categorieën gevolgd die de rrv hanteert in de registraties. Daarnaast is in het kader van dit onderzoek nog onderscheid gemaakt in toeslagcategorieën en buitencategorieën.

toeslagcategorieën

Op zaken kunnen verschillende soorten toeslagen van toepassing zijn. Deze soorten zijn als volgt ingedeeld naar categorieën:

Puntentoekening gesubsidieerde rechtsbijstand

- *'standaard-zaken'*: dit zijn zaken waarop geen toeslagen of kortingen van toepassing zijn. Deze zijn gedefinieerd als zaken waarvan het toegekende aantal (basis)punten gelijk is aan het forfaitaire aantal punten.²⁷
- *advieszaken*: dit zijn zaken waarbij het niet tot een zitting komt en er *de facto* sprake is van juridisch advies. De puntentoekenning is hierbij afhankelijk van de werkelijke (huidige) tijdsbesteding. Tot een tijdsbesteding van 6 uur worden er 4 punten toegekend. Bij een hogere tijdsbesteding dan 6 uur worden er 8 punten toegekend;
- *samenhangende zaken*: dit zijn zaken die (nauw) verband houden met andere zaken. Zaken die een samenhang kennen, worden niet individueel vergoed. Eén zaak wordt vergoed, waarbij deze zaak een (zaakafhankelijke) toeslag kent voor de samenhangende zaken. Bij samenhangende zaken is het niet duidelijk is of de urenopgave (alleen) wordt gedaan bij de vergoede zaak, of (alleen) bij de samenhangende zaken, of bij beide (niet). Daarnaast is uit de registraties niet op te maken welke zaken met elkaar samenhang hebben. Het is daarom (zonder aanvullende gegevens en aanvullende analyse) niet goed mogelijk om bij deze zaken een eenduidige tijdsbesteding te bepalen. Voor deze zaken wordt een generieke tijdsbesteding gerapporteerd.
- *reistijdtoeslag*: dit is een toeslag voor de reistijd. Deze toeslag kan in principe op alle zaken van toepassing zijn.
- *basispunten ongelijk aan forfaitaire punten*: alle zaken krijgen na de declaratie een aantal basispunten toegekend. In de meeste gevallen is dit het forfaitaire aantal. In een aantal gevallen wordt hier een korting of toeslag toegepast. Voor advieszaken bijvoorbeeld wordt dit basispuntenaantal gewijzigd naar 4 of 8 punten. Naast de advieszaken resteert echter nog een substantieel aantal zaken waarbij de basispunten niet overeenkomen met het forfaitaire aantal. In de meeste gevallen is een korting toegepast. Maar het kan ook een toeslag zijn. Voor deze categorie zaken is uit de beschikbare registratiegegevens niet op te maken om welke toeslag of korting het gaat. Voor deze zaken wordt een generieke tijdsbesteding gerapporteerd.
- *overige toeslagen of kortingen*: in de registraties van de rvr is er sprake van een categorie 'overige toeslagen'. Onder deze categorie worden acht verschillende toeslagen en twee verschillende kortingen onderscheiden. De twee kortingen zijn vrijwel uitsluitend van toepassing op twee zaakscodes²⁸. De acht toeslagen kunnen in principe op vrijwel alle zaakscodes van toepassing zijn. Deze toeslagen hebben in principe elk een eigen puntenomvang. Bij een aantal van deze toeslagen worden echter verschillende aantallen punten voor verschillende situaties toegekend. Zo komt bijvoorbeeld de 'overige toeslag' 'aanwezigheid bij getuigenverhoor' voor in de puntentoekenning 1, 2 en 3. Gezamenlijk kunnen deze overige toeslagen derhalve in een scala van combinaties (met verschillende puntenaantallen) voorkomen. Voor deze categorie wordt de tijdsbesteding gerapporteerd per aantal toegekende toeslagen. Daarbij wordt eveneens het gemiddelde aantal toegekend punten aangeven.

buitencategorieën

Daarnaast zijn er zaken waarbij er op basis van de waarde van de urenopgave op voorhand is besloten om deze buiten beschouwing te laten bij het bepalen van de gemiddelde tijdsbesteding. Het gaat om zaken waarbij de urenopgave 0-uren is of 999 uren of meer.

²⁷ Enkele zaakscodes hebben (in de rvr-praktijk) geen forfaitaire aantal punten (gekregen). Het gaat om alle zaakscodes mediation en om enkele zaakscodes uit het verbintenissenrecht. Om deze zaakscodes mee te laten lopen in de systematiek van het onderzoek is ervoor gekozen om deze zaakscodes een forfaitair aantal punten toe te kennen. Hierbij is uitgegaan van meest frequente aantal toegekende basispunten. Voor verreweg de meeste zaakscodes is het meest frequente basispuntenaantal gelijk aan het forfaitaire aantal punten. Zaken met dit puntenaantal worden derhalve gerekend tot de categorie 'standaard-zaken'.

²⁸ Het gaat om P010 (geen tegenspraak) en Z141 (geen zitting bijgewoond).

- *zaken met 0 uren*

In de registraties komen zaken voor waarbij de urenopgaven 0-uren is. Deze zaken vertegenwoordigen een niet onaanzienlijk aandeel van alle zaken, namelijk 8% (zie tabel 4.5). Bij het overgrote deel van deze zaken echter (circa 80%), gaat het om zogenaamde ‘lichte adviestoevoegingen’ (LAT). Deze toevoegingen kennen een afwijkende declaratiemethode. De declaratie vindt namelijk meteen plaats bij de toekenning. Op dat moment is nog niet duidelijk hoeveel uur er voor de zaak zal worden gewerkt. De ‘urenopgave’ is voor deze zaken daarom per definitie nul.

Voor de overige zaken is het in principe mogelijk dat een urenopgave nul dient te zijn. Rbv’s moeten namelijk bij hun urenopgave het aantal gewerkte uren naar beneden afronden. In de praktijk kan het voorkomen dat aan een zaak minder dan 1 uur wordt gewerkt. In die gevallen dient de rbv dus 0 uren in te vullen. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn bij zaken (bv bezwaarschriften) tegen een algemene regeling die ten behoeve van meerdere cliënten worden gevoerd. De tijdsbesteding voor de éérste zaak zal een aantal uren in beslag nemen. De tijdsbesteding voor volgende zaken kan in dergelijke gevallen erg beperkt zijn en onder de één uur vallen. Het gaat echter naar schatting om een gering aantal zaken waarbij de urenopgave daadwerkelijk nul dient te zijn.

Het kan ook zijn dat een rbv géén uren heeft ingevuld bij de declaratie. Een oningevulde urenopgave resulteert namelijk in een nul bij de registratiegegevens van de rvr. Tijdens het onderzoek is door een enkele van de gesproken rbv’s aangegeven dat men (soms) geen tijd opgeeft wanneer er bij de toekenning (toch) geen gebruik wordt gemaakt van de urenopgave. Bij een groot aantal zaken is dit het geval. Zelfs een rbv die had opgegeven dat de urenopgave vrijwel precies klopt (antwoord 1+2) heeft dit aangegeven. De kwalificatie ‘precies’ had betrekking op de zaken waarbij de urenopgave relevant was voor de puntentoeckenning. Naar schatting gaat het bij de zaken met nul uren voor een substantieel deel om zaken waarbij geen uren zijn ingevuld. De rbv’s gaven aan dat de zaken waarbij geen urenopgave is gedaan vanzelfsprekend niet representatief zijn voor het werkelijk gewerkte aantal uren en derhalve niet dienen te worden meegenomen bij de bepaling van de gemiddelde tijdsbesteding.

Vanuit de verwachting dat er bij de urenopgave nul in de meeste gevallen sprake is van een oningevulde urenopgave, is besloten om deze registraties van 0 uren buiten de selecties te houden. Overigens had het uitsluiten van zaken met 0 uren geen impact op de gemiddelde tijdsbesteding van de standaard-zaken.²⁹

- *zaken met 999+ uren*

Bij een (gering) aantal zaken is een urenopgave gedaan van 999 of hoger. Over drie jaren is de urenopgave 999 217 keer gedaan. Urenopgaven boven de 300 uur komen nauwelijks voor. De frequentie van andere urenopgaven boven de 300 uur is nooit meer dan 1. Het vermoeden bestaat daarom dat de opgave van 999 niet serieus genomen moet worden.

Daarnaast komen er enkele opgaven voor van enkele duizenden uren. In die gevallen zou de tijdsbesteding één of enkele jaren voltijd zijn geweest. Het is op basis van de registratiegegevens niet te achterhalen of het hier bijvoorbeeld gaat om een typfout. Het vermoeden bestaat dat deze opgaven eveneens niet serieus moeten worden genomen.

Voor zaakscodes met hoge aantallen zaken hebben deze opgaven van 999 uren en meer geen effect op het gemiddelde. Voor zaakscodes met weinig zaken, kunnen deze opgaven van 999 uren en meer een substantieel effect hebben op het gemiddelde.

De opgaven met 999 uren en meer zijn daarom eveneens buiten de selecties gehouden.

---

²⁹ Dit heeft onder andere te maken met het feit dat het aantal nul-uren zaken die onderdeel uitmaken van de ‘standaard-zaken’ erg beperkt is. De LAT-zaken (die circa 80% van de nul-uren zaken uitmaken) behoren namelijk tot de categorie ‘basispuntentoeslag’.

4.3 Belang van categorie ‘overige toeslagen’

Vooraf voor de categorie ‘overige toeslagen’ is het van belang om de tijdsbesteding apart in beeld te brengen. Zaken met deze toeslagen kunnen namelijk een aanzienlijk andere tijdsbesteding hebben dan standaard-zaken. Binnen ‘overige toeslagen’ is sprake van tien verschillende soorten toeslagen of kortingen.

Om de tijdsbesteding zo zuiver mogelijk in beeld te kunnen brengen is de (volgorde van) rubricering van de toeslagcategorieën zo gekozen dat de categorie ‘overige toeslagen’ zo weinig mogelijk overlapt met de overige categorieën, zoals bijvoorbeeld ‘samenhangende zaken’ (zie paragraaf 4.4).

Bij ‘overige toeslagen’ gaat het om de volgende tien toeslagen:

- “toeslag extra zittingen C” (C=civiel)
- “toeslag VA procedure” (VA=verlengde asielpcedure)
- “verlengde gevangenh”
- “toeslag gevangenhouding”
- “toeslag aanwezigheid bij getuigenverhoor”
- “toeslag opvolging S” (S=strafzaak)
- “toeslag extra zittingen S” (S=strafzaak)
- “korting geen zitting bijgewoond”
- “korting geen tegenspraak”
- “toeslag opvolging C” (C=civiel)

Voor individuele zaken kunnen meerdere van deze overige toeslagen van toepassing zijn. Voor een aantal van deze toeslagen kunnen daarnaast verschillende aantallen punten worden toegekend. Hierdoor ontstaat een scala aan mogelijkheden.

Om toch de tijdsbesteding van de overige toeslagen in beeld te kunnen brengen, wordt bij de weergave van de tijdsbesteding onderscheid gemaakt in *het aantal* toeslagen dat van toepassing is. Daarbij wordt per groep aangegeven wat het gemiddeld toegekende aantal punten is.

Overigens heeft ongeveer de helft van de zaken met overige toeslagen ook een reistijdtoeslag. Ten behoeve van een volledig beeld van de tijdsbesteding van de zaken met overige toeslagen, zijn deze zaken meegenomen in het bepalen van de tijdsbesteding. De tijdsbesteding voor reizen maakt dus onderdeel uit van de omvang van de tijdsbesteding voor overige toeslagen. Voor het bepalen van het toegekende gemiddelde aantal punten is de toegekende reistijdtoeslag eveneens meegenomen. De reistijdtoeslagen zijn niet meegenomen in de tellen van het aantal toeslagen.

hogere tijdsbesteding: extra handelingen vs. complexe zaak

Een hogere uitkomst van de gemiddelde tijdsbesteding voor zaken met overige toeslagen, kan twee verschillende oorzaken hebben.

Ten eerste zorgen extra handelingen voor extra tijdsbesteding. Een extra zitting of de aanwezigheid bij een getuigenverhoor kost natuurlijk extra tijd en deze extra tijd zorgt voor (een deel van) de hogere urenopgave voor zaken met overige toeslagen.

Ten tweede is het goed mogelijk dat zaken met overige toeslagen vaker complexer zijn dan ‘standaard-zaken’. Een grotere complexiteit zorgt, los van de extra handelingen, eveneens voor een grotere tijdsbesteding ten opzichte van standaard-zaken. Complexere zaken zijn niet als zodanig te identificeren. De

invloed van de complexiteit op de hoogte van de urenopgaven is dus niet afzonderlijk in beeld te brengen. Daarom zal, naar mate toeslagen vaker voorkomen bij complexe zaken, de extra tijdsbesteding als gevolg van hogere complexiteit tot uitdrukking komen in de extra tijd van zaken met toeslagen. De hogere tijdsbesteding voor zaken met toeslagen kan dus ook, naast de extra handelingen, deels het gevolg zijn van een hogere complexiteit van de zaak als zodanig.

4.4 Volgorde van rubriceren naar categorieën

Om de tijdsbesteding voor de toeslagencategorieën zo goed mogelijk in beeld te brengen, zijn de zaken met toeslagen en kortingen zo goed mogelijk ingedeeld naar de bovengenoemde categorieën.

Daarbij kan er sprake zijn van overlap van verschillende toeslagcategorieën. Met name de reistijdvergoeding komt in combinatie met vrijwel elke andere toeslag(categorie) voor. Maar ook de samenhangende zaken komen voor in combinatie met zowel de overige toeslagen als de basispuntoeslag. Advieszaken komen daarentegen weer vrijwel alleen zonder andere toeslagen voor.

Vanwege de overlap van categorieën is ervoor gekozen om een specifieke volgorde te hanteren bij het rubriceren van zaken naar toeslagcategorie. Leidend hierbij is dat eerst de categorieën worden ‘uitgefilterd’ waarbij de gemiddelde tijdsbesteding in beperkte mate afwijkt van de tijdsbesteding van standaardzaken, of waarbij de oorzaken of richting van de afwijking een nogal heterogeen karakter hebben, zoals bij de basispuntoeslag of de samenhangende zaken.

De categorieën die als eerste worden verbijzonderd bezitten nog een zekere overlap met de overige categorieën. Daardoor kennen deze categorieën nog een bepaalde tijdsbestedingsinvloed vanuit de overige categorieën.

De categorieën die als laatste worden verbijzonderd bezitten de minste overlap met de overige categorieën. Hier is het verschil in tijdsbesteding ten opzichte van de standaard-zaken in principe alleen toe te schrijven aan de categorie zelf.

Bij de rubriceren naar categorieën is onderstaande volgorde gehanteerd:

1. *zaken met een urenopgaven van 999+;*
2. *zaken met 0-uren;*
3. *advieszaken – deze zaken kennen vrijwel geen overlap met overige categorieën;*
4. *samenhangende zaken;*
5. *zaken met basispuntoeslag – de overige zaken met afwijkend aantal basispunten;*
6. *zaken met alleen een reistijdtoeslag;*
7. *zaken met overige toeslagen – onderscheid naar aantal toegekende toeslagen.*
8. *zaken zonder toeslagen of kortingen*

4.5 Aantallen per onderscheiden groep

In hoofdstuk 3 is aangegeven welke groepen van rbv's zijn onderscheiden in relatie tot de betrouwbaarheid van de urenopgaven. Het gaat om de volgende selecties:

- alle zaken van alle rbv's;
- alle zaken van geen-bezwaar-respondenten met betrouwbare urenopgaven (antwoord 1+2).

In hoofdstuk 4 is aangegeven welke indeling is gemaakt in de zaken van deze rbv's. Het gaat om de volgende categorieën:

- zaken zonder toeslagen of kortingen (standaard-zaken);
- zaken met 1 overige toeslag;
- zaken met 2 overige toeslagen;
- zaken met 3 of meer (3+) overige toeslagen;
- advieszaken 4 punten;
- advieszaken 8 punten;
- zaken met alleen een reistijdtoeslag;
- zaken met basispuntoeslag;
- samenhangende zaken;
- zaken met 0 uren;
- zaken met 999+ uren.

Dit resulteert in de volgende verdeling van de beschikbare zaakregistraties over 2014 t/m 2016:

Tabel 4.1: Aantal zaken per toeslagcategorie over de periode 2014 t/m 2016

<i>nr</i>	<i>toeslagcategorie</i>	<i>(1) zaken van alle rbv's</i>	<i>(2) zaken van respondenten webenquête</i>	<i>(3) zaken van respondenten 1+2*</i>	<i>% verde- ling (1)</i>	<i>% verde- ling (2)</i>	<i>% verde- ling (3)</i>
1	<i>zaken met 0 toeslagen</i>	472.007	119.360	69.883	39%	40%	39%
2	<i>zaken met 1 toeslag</i>	103.257	25.270	14.921	9%	8%	8%
3	<i>zaken met 2 toeslagen</i>	15.364	3.276	1.833	1%	1%	1%
4	<i>zaken met 3+ toeslagen</i>	3.662	648	371	0%	0%	0%
5	<i>advieszaken 4 punten</i>	64.742	17.925	11.336	5%	6%	6%
6	<i>advieszaken 8 punten</i>	85.595	21.646	14.989	7%	7%	8%
7	<i>zaken alleen reistijdtoeslag</i>	171.907	39.028	23.299	14%	13%	13%
8	<i>basispunten niet forfaitair</i>	109.244	29.957	18.923	9%	10%	10%
9	<i>samenhangende zaken</i>	91.414	21.845	11.981	8%	7%	7%
10	<i>zaken met 0 uren</i>	95.882	22.143	13.607	8%	7%	8%
11	<i>zaken met 999+ uren</i>	217	12	8	0%	0%	0%
<i>Totaal aantal zaken</i>		1.213.292	301.110	181.151	100%	100%	100%

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

* respondenten webenquête met antwoord 1 of 2 op de vraag naar betrouwbaarheid urenopgave (zie tabel 3.3)

bepalen tijdsbesteding aan de hand van drie zaakpopulaties

Om van de standaard zaken de tijdsbesteding per zaakscade te bepalen, is gebruik gemaakt van drie populaties van zaken:

1. de standaard zaken van de geen-bezwaar-respondenten met betrouwbare urenopgaven (1+2);
2. de standaard zaken van de totale populatie rbv's;
3. alle zaken van alle rbv's.

indien te weinig waarnemingen

In eerste instantie is per zaakscodes gekeken of populatie (1) voldoende waarnemingen bevat om de gemiddelde tijdsbesteding mee te bepalen. Wanneer het aantal (standaard) zaken in deze populatie te laag was om een betrouwbaar gemiddelde te genereren, is 'teruggeschakeld' naar populatie (2). Wanneer binnen deze populatie ook te weinig waarnemingen waren, is, om toch een tijdsbesteding voor deze zaakscodes te bepalen, wederom 'teruggeschakeld' naar populatie (3). Hierbij is telkens een grens van 50 waarneming toegepast. Wanneer voor een zaakscodes ook onder alle zaken voor alle rbv's minder dan 50 waarnemingen over de 3-jaars periode waren, is het gemiddelde niet weergegeven.

aandeel per zaakpopulatie

In totaal is voor 91 zaakscodes de tijdsbesteding met groep (1) bepaald. Deze zaakscodes vertegenwoordigen 98,7% van alle zaken. Voor 22 zaakscodes is de tijdsbesteding met groep (2) bepaald. Deze zaakscodes vertegenwoordigen 1,0% van alle zaken. Voor 14 zaakscodes is de tijdsbesteding met groep (3) bepaald. Deze zaakscodes vertegenwoordigen 0,2% van alle zaken.

In bijlage A is in de tabel met uitkomsten per zaakscodes in kolom (7) per zaakscodescategorie aangegeven op basis van welke van de drie zaakpopulaties de tijdsbesteding is bepaald.

totale aantal zaakscodes met een gemiddelde tijdsbesteding

In totaal zijn er over de periode 2014 t/m 2016 162 zaakscodes waarop zaken zijn gedeclareerd.³⁰ Van dit aantal zijn er 127 zaakscodes met voldoende waarnemingen om de huidige gemiddelde tijdsbesteding mee te bepalen. Voor één zaakscodes (LAT) worden in principe geen uren geregistreerd.³¹ Er zijn in totaal derhalve 34 zaakscodes waarvoor over de periode 2014 t/m 2016 te weinig declaraties zijn om de gemiddelde tijdsbesteding mee te bepalen. Het gaat in totaal voor deze 34 zaakscodes om 474 zaken, dat is 0,04% van alle declaraties over deze periode.

4.6 Extra uren

Wanneer een zaak in de praktijk erg bewerkelijk blijkt te zijn, dan kan de rbv bij de rvr een verzoek indienen voor de vergoeding voor de extra uren. Een zaak komt in aanmerking voor een extra uren vergoeding als het bestede aantal uren hoger is dan driemaal het aantal forfaitaire punten.

Gevraagd is om per zaakscodes de omvang van deze extra uren in beeld te brengen. Hiertoe is een apart registratiebestand ontvangen van de rvr met extra-uren-declaraties voor 2014, 2015 en 2016. Deze declaraties staan op zichzelf en hoeven derhalve niet betrekking te hebben op forfaitaire declaraties over deze jaren. Een declaratie voor extra uren in 2016 kan dus betrekking hebben op een zaak die forfaitair is gedeclareerd in enig jaar daarvoor.

koppelen extra uren aan individuele zaken

Om te komen tot een gemiddeld aantal extra uren per zaakscodes, is in eerste instantie geprobeerd om de extra-uren-declaraties te koppelen aan individuele forfaitaire declaraties.

---

³⁰ Er is een lijst van de rvr ontvangen met 177 zaakscodes. Er zijn derhalve 15 zaakscodes waarop over deze periode überhaupt geen zaken zijn gedeclareerd. Voor één van deze zaakscodes (O043) waren in 2013 twee declaraties. Voor één van deze zaakscodes (M310) waren in 2012 twee declaraties.

³¹ LAT-zaken (lichte advies toevoeging) worden gedeclareerd voorafgaand aan de zaak zelf, waardoor op het declaratiemoment de bestede uren nog niet bekend zijn en derhalve niet opgegeven kunnen worden.

Aan het koppelen van extra uren aan individuele zaken kleven echter een aantal nadelen. Ten eerste is het onmogelijk om te bepalen of alle extra uren voor een zaak in beeld zijn. Extra-uren-declaraties kunnen namelijk over meerdere jaren voortduren. Er is geen sprake van een vast eindpunt. Het is daarom na koppeling van een set extra-uren-declaraties aan forfaitaire zaken niet te zeggen in welke mate alle extra uren zijn meegenomen. Het resultaat is waarschijnlijk een onderschatting van het werkelijke aantal extra uren per zaakscade.

Wanneer de extra-uren-registraties van een jaar worden gekoppeld aan de forfaitaire declaraties van dat jaar, levert dit een match op van 25-35% van de extra-uren-declaraties. Dit betekent dat de overige declaraties van extra uren betrekking hebben op voorgaande jaren.

koppelen extra uren op macroniveau

Gelet op het voorgaande is ervoor gekozen om de extra uren te koppelen op macroniveau. Hierbij worden de extra uren van één of enkele jaren gedeeld door het aantal forfaitaire declaraties over die jaren. Het voordeel hiervan is dat dan in ieder geval alle extra-uren-declaraties op jaarbasis worden meegenomen.

Het nadeel hiervan is dat (een substantieel deel van) de extra uren niet precies worden meegenomen in het jaar waarin de corresponderende forfaitaire zaak is gedeclareerd. Dit nadeel is minder groot naarmate de omvang van de extra uren per jaar (per zaakscade) gemiddeld ongeveer gelijk is. Dit komt onder meer tot uitdrukking in het totale budget aan extra uren per jaar. Dit macrobudget bedraagt over 2014, 2015 en 2016 respectievelijk 44, 47 en 37 miljoen. Deze jaren zijn voor de koppeling op macroniveau samengevoegd, waardoor de verschillen tussen jaren worden (uit)gemiddeld.

Voor de periode 2014 t/m 2016 zijn alle toegekende extra uren opgeteld per zaakscade. Het gaat hierbij om de toegekende tijdsbesteding in de vorm van punten/uren inclusief de punten voor reistijd.³² Deze som van extra uren is vervolgens per zaakscade gedeeld door het aantal forfaitaire zaken over deze periode. Dit levert de gemiddelde extra uren per zaakscade op. De uitkomsten worden getoond in tabel 5.1.c.

'forfaitaire uren' vs. extra uren: tijdsbesteding optellen?

Om een beeld te krijgen van de totale tijdsbesteding per zaakscade in relatie tot de extra uren, dient duidelijk te zijn hoe de 'extra-uren-declaraties' zich verhouden tot de urenopgaven vanuit de 'forfaitaire declaraties'. Het is op voorhand niet bekend of rbv's in hun forfaitaire urenopgave ook 'extra uren' opnemen. Dit bepaalt of ten behoeve van een overzicht van de totale tijdsbesteding per zaakscade de tijdsbesteding van de extra uren bij de forfaitaire uren moeten worden opgeteld of dat deze daar onderdeel van zijn.

Om dit te bepalen is gekeken naar de omvang van de urenopgaven van zaken uit 2016 waarvoor extra uren zijn toegekend. Daarbij zijn de volgende mogelijkheden:

- de urenopgave is kleiner dan 3x forfaitair;
- de urenopgave is gelijk aan 3x forfaitair;
- de urenopgave is groter dan 3x forfaitair.

In de eerste twee gevallen zijn de extra uren blijkbaar niet opgenomen in de (forfaitaire) urenopgave. De extra uren dienen derhalve te worden opgeteld bij de forfaitaire tijdsbesteding.

In het laatste geval is het mogelijk dat de rbv (een deel van) de extra uren heeft opgenomen in de urenopgave. In dit geval zouden de extra uren (deels) onderdeel uitmaken van de forfaitaire tijdsbesteding.

---

³² Het gaat hierbij niet om de overige toegekende kosten, zoals reiskosten, tolkosten, btw of de aftrek voor de eigenbijdrage.

Van de forfaitaire zaken met gehonoreerde extra uren bleek bij 20% de urenopgave kleiner dan 3x het forfaitaire aantal uren. Bij circa 49% bleek de urenopgaven (49%) gelijk te zijn aan 3x forfaitair. Bij circa 31% bleek de urenopgave hoger dan 3x forfaitair.

Blijkbaar stopt circa de helft van de rbv's precies op 3x forfaitair met het opgeven van (forfaitaire) uren. Dit is overigens in principe ook juist. Het 'domein' forfaitaire uren stopt bij 3x forfaitair en het 'domein' extra uren begint bij 3x forfaitair.

Dit grote aandeel van 49% verklaart overigens ook dat voor zaakscodes S050 (de zaakscodes waar de meeste extra uren voor worden toegekend) de modus (de meest frequente waarneming) niet rond de gemiddelde tijdsbesteding van 13,7 uur ligt, maar op 24 uur. Dit aantal van 24 uur komt voor deze zaakscodes namelijk precies overeen met 3 keer het forfaitaire aantal van 8 uur/punten.

Bij circa 31% van de waarnemingen lag de urenopgave hoger dan 3 keer het forfaitaire aantal uren. Bij circa 12% hiervan lag dit aantal maximaal 5 uren hoger, met een gemiddelde van 2 uren, terwijl voor deze groep gemiddeld 25 extra uren waren toegekend. Bij circa 8% hiervan lag dit aantal maximaal 10 uren hoger met een gemiddelde van 7 uren, terwijl voor deze groep gemiddeld ook 25 uren waren toegekend. Voor de resterende 12% lag dit aantal hoger dan 10 uren met een gemiddelde van 29 uren, terwijl voor deze groep gemiddeld 20 extra uren waren toegekend. Alleen voor deze laatste 12% lijken de extra uren dus echt onderdeel uit te maken van de forfaitaire uren.

Het overgrote deel van de extra uren (88%) lijkt daarmee niet onderdeel uit te maken van de forfaitaire uren. Dat betekent dat de extra uren dus bij benadering kunnen worden opgeteld bij de 'forfaitaire' urenopgave.

5 Beantwoording onderzoeksvragen

5.1 Vraag 1: Wat is de huidige gemiddelde tijdsbesteding?

“Wat is de gemiddelde tijdsbesteding van alle in het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand gehanteerde zaakscodes door een advocaat of mediator? Sluit dit aan bij de huidige puntentoekenning? Wat is de spreiding van de tijdsbesteding binnen de gehanteerde zaakscodes? Extra-urenzaken dienen hierbij apart in beeld te worden gebracht.”

5.1.1 Tijdsbesteding standaard-zaken

In onderstaande tabel is de huidige gemiddelde tijdsbesteding voor ‘standaard-zaken’ (van de groep rbv’s met betrouwbare urenopgaven) van de 24 meest gedeclareerde zaken³³ weergegeven³⁴. In totaal vertegenwoordigen deze zaakscodes 71% van het totale aantal gedeclareerde zaken in de periode 2014 t/m 2016 en eenzelfde aandeel in het budget.

Om verder inzicht te geven in de spreiding van de tijdsbesteding, zijn in bijlage B de bijbehorende frequentieverdelingen opgenomen.

Tabel 5.1: Gemiddelde tijdsbesteding van standaard-zaken van de 24 meest gebruikte zaakscodes over 2014 t/m 2016

nr	zaaks code	omschrijving	(1) forf. uren	(2) huidige tijdsb.	(2-1) verschil	aantal waarneming. (n)	standaard deviatie (σ)
1	S040	Misdrijven, enkelvoudige kamer	6	6,4	0,4	(7.437)	4,0
2	Z020	Bijzondere opname psych.	4	3,6	-0,4	(6.295)	1,6
3	S050	Misdrijven, meervoudige kamer	8	13,7	5,7	(1.057)	8,6
4	S020	Jeugdstrafzaken	6	6,0	0,0	(1.266)	2,9
5	S041	OM-afdoening / strafbeschikking	6	5,4	-0,6	(401)	2,6
6	P010	Echtscheiding met nevenvord.	10	21,5	11,5	(2.303)	14,4
7	P010gt*	Echtscheiding m.n. geen tegenspr.	7	11,6	4,6	(2.848)	7,7
8	P030	Alimentatie / levensonderhoud	7	12,2	5,2	(4.304)	7,9
9	P041	Omgangsregeling	7	11,9	4,9	(1.825)	7,9
10	P043	Ondertoezichtstelling/Uithuispl.	7	7,4	0,4	(2.201)	5,7
11	P040	Ouderlijk gezag / voogdij	7	10,5	3,5	(1.212)	6,9
12	P100	P-/familierecht, ov. geschillen	7	11,8	4,8	(1.080)	8,3
13	P020	Echtscheiding op gem. verzoek	7	10,7	3,7	(1.060)	7,5
14	V062	Rechtsbijstand in twee fases	8	6,5	-1,5	(1.773)	2,8

³³ zaakscodes met tenminste 15.000 declaraties over 2014 t/m 2016

³⁴ in decimalen. Dat wil zeggen dat 1,5 uur overeenkomt met 1 uur en 30 minuten.

nr	zaaks code	omschrijving	(1) forf. uren	(2) huidige tijdsb.	(2-1) verschil	aantal waarneming. (n)	standaard deviatie (σ)
15	V010	Vreemdelingenrecht	8	7,7	-0,3	(3.007)	5,1
16	V042	Beroep asiel	8	9,3	1,3	(390)	6,2
17	C010	Wet werk en bijstand	8	7,9	-0,1	(4.709)	4,3
18	C030	Sociale voorzieningen – ov. zaken	8	8,5	0,5	(1.331)	5,4
19	D020	Arbeidsongeschiktheid	8	9,6	1,6	(2.000)	5,3
20	O030	Geschil verbintenissenrecht	11	15,6	4,6	(1.234)	11,3
21	O010	Geschil onrechtmatige daad	11	18,4	7,4	(396)	12,6
22	M610	Fam.Niet-fin. Echtscheiding (P)	4	9,9	5,9	(2.346)	6,0
23	H010	Beëindiging huurovereenkomst	9	14,2	5,2	(911)	12,8
24	B010	Bestuursrecht	8	8,8	0,8	(1.864)	5,0
		Gemiddeld	7,5	10,4	2,9		
		Aantal hoger			19	79%	
		Aantal lager			5	21%	

- gt = geen tegenspraak

Uit de tabel wordt duidelijk dat voor de meeste van deze zaakscodes (79%) de huidige gemiddelde tijdsbesteding hoger ligt dan de forfaitaire toegekende tijd. In een enkel geval is de gemiddelde tijdsbesteding zelfs twee maal hoger dan de forfaitaire toegekende tijd. Gemiddeld ligt de tijdsbesteding 2,9 uur hoger.

tijdsbesteding standaard-zaken voor alle zaakscodes

In bijlage A is de tabel opgenomen met de huidige gemiddelde tijdsbesteding voor standaard-zaken voor alle zaakscodes.³⁵

Uit de tabel in bijlage A wordt duidelijk dat bij 87% van alle zaakscodes de huidige tijdsbesteding groter is dan de forfaitaire toegekende tijd. Bij 13% van de zaakscodes is de huidige gemiddelde tijdsbesteding lager aan de forfaitaire tijd. Gemiddeld ligt de tijdsbesteding 2,5 uren hoger dan de forfaitaire tijd.

5.1.2 Tijdsbestedingsdynamiek

Enkele zaakscodes vertonen over de periode 2014 t/m 2016 een substantiële dynamiek in de tijdsbesteding. Hiervoor is een grens gehanteerd van een afwijking van de gemiddelde tijdsbesteding tussen twee jaren van tenminste één uur. Er zijn 21 zaakscodes met een afwijking tussen twee jaren die boven deze grens ligt.

³⁵ Het gaat hier om alle zaakscodes waarvoor in de periode 2014 t/m 2016 ten minste 50 zaken zijn gedeclareerd.

Onderstaande tabel toont deze dynamiek voor deze 21 zaakscodes.³⁶

Tabel 5.2: Tijdsbestedingsdynamiek over periode 2014 t/m 2016

nr	zaaks code	omschrijving	2014	2015	2016	max verschil	gem
1	S050	Misdrijven, meervoudige kamer	14,3	13,8	13,0	-1,3	13,7
2	Z250	Te gebruiken voor overige strafz.	5,0	5,3	6,2	1,2	5,4
3	P010	Echtscheiding met nevenvord.	20,9	21,2	22,4	1,5	21,5
4	P100	P-/familierecht, ov. geschillen	10,9	11,9	12,4	1,4	11,8
5	P020	Echtscheiding op gem. verzoek	10,9	11,3	9,8	-1,6	10,7
6	P012	Beëindiging samenw. met nevenv.	16,9	19,3	19,9	2,9	18,8
7	P050	Boedelscheiding	18,9	20,9	20,0	-2,0	20,0
8	P090	Curatele / onderbewindstelling	9,0	9,0	10,3	1,4	9,6
9	V062	Rechtsbijstand in twee fases	7,1	6,4	6,5	0,7	6,5
10	V010	Vreemdelingenrecht	7,0	8,1	7,9	-1,1	7,7
11	V064	zaak als bedoeld in art. 30 Vw	7,4	7,1	4,9	-2,5	5,7
12	D010	Werkloosheidswet	8,3	8,3	7,3	-1,0	8,0
13	C031	Studiefinanciering	11,1	8,9	8,3	-2,8	9,2
14	O010	Geschil onrechtmatige daad	19,5	17,5	18,6	2,0	18,4
15	M670	Fam.recht Fin. en Niet-fin. (P)	10,6	10,0	9,4	-1,2	9,8
16	M640	Fam.recht Fin. Alimentatie (P)	8,5	8,5	7,5	-1,0	8,2
17	A031	Loonvordering / sec. arbeidsvoorw.	16,6	15,9	17,7	1,8	16,7
18	A020	Ontbinding arbeidsovere. (7:685 BW)	14,6	16,7	16,9	2,2	15,9
19	H010	Beëindiging huurovereenkomst	13,0	14,9	14,5	-2,0	14,2
20	H040	Geschil (ver)huur woonruimte	12,9	14,1	16,0	3,0	14,4
21	R010	Te gebruiken voor overige civiele z.	13,4	13,5	16,1	3,0	14,3
22	F010	Belastingrecht	8,0	7,6	9,5	2,7	8,3

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Uit de tabel valt op te maken dat er voor enkele zaakscodes over deze drie jaar sprake is van tijdsbestedingsverschillen van 2 tot 3 uur. Voor enkele zaakscodes is sprake van een afname van de tijdsbesteding (voor 10 zaakscodes) en voor de andere zaakscodes is sprake van een toename (voor 12 zaakscodes). Ook bij enkele 'grote' zaakscodes, zoals S050 (1), P010 (3) en V064 (11) is sprake van substantiële dynamiek.

dynamiek als gevolg van Syrische vluchtelingen

Bij asielrecht is er sprake van een omvangrijke toename van het aantal zaken voor Syrische vluchtelingen. Dit wordt zichtbaar in de cijfers doordat over de periode van 2014 t/m 2016 het aantal zaken V062 is

³⁶ Op verzoek van de opdrachtgever is aan deze 21 zaakscodes nog zaakscodes V062 (met een maximale afwijking van 0,7) toegevoegd.

verdubbeld van ruim 7.500 zaken in 2014 tot ruim 15.500 zaken in 2016. Ook voor zaakscodes V064 is er sprake van een ruime verdubbeling, van ruim 1.500 zaken in 2014 tot bijna 4.000 zaken in 2016.

Het beeld bestaat dat het hier om zaken gaat met een relatief lage tijdsbesteding. Dat blijkt ook uit de tabel. Van V062 is de gemiddelde tijdsbesteding afgenomen van 7,1 uur in 2014 tot 6,5 uur in 2016. Van V064 is de gemiddelde tijdsbesteding afgenomen van 7,4 uur in 2014 tot 4,9 uur in 2016.

Overigens is de dynamiek van de tweede grote zaakscodes in het asielrecht, V010, over deze periode precies andersom. De tijdsbesteding is toegenomen van 7,0 uur in 2014 tot 7,9 uur in 2016. En het aantal zaken is afgenomen van ruim 19.000 in 2014 tot ruim 13.500 in 2016.

De twee zaakscodes V062 en V064 zijn de enige zaakscodes waarbij de dynamiek in het aantal zaken over deze periode dermate³⁷ groot is.

5.1.3 Omvang extra uren

Wanneer de tijdsbesteding voor een zaak hoger ligt dan drie maal het aantal forfaitaire uren, dan kan voor de uren boven deze grens een vergoeding worden aangevraagd. Dit worden 'extra uren' genoemd. In deze paragraaf wordt de omvang van deze extra uren op verschillende wijzen beschreven.

gemiddelde aantal extra uren per forfaitaire zaak

In paragraaf 4.6 is beschreven op welke wijze de extra uren per forfaitaire zaak zijn bepaald. Voor de periode 2014 t/m 2016 zijn alle toegekende extra uren opgeteld en gedeeld door alle (forfaitaire) zaken over deze periode (dus de niet-extra-uren-zaken). Het resultaat is (een benadering van) het gemiddelde aantal extra uren per forfaitaire zaak. Omdat het overgrote deel van de extra uren niet zijn meegenomen in de forfaitaire urenopgave van die zaken, kunnen deze extra uren in principe worden opgeteld bij het aantal forfaitaire uren om te komen tot de totale gemiddelde tijdsbesteding per zaakscodes (zie paragraaf 4.6).

Onderstaande tabel toont de 11 zaakscodes met tenminste 0,5 uur aan extra uren per zaak. Overigens komen de extra uren alleen in beeld bij onderstaande tabellen over extra uren. In de rest van het onderzoek zijn de extra uren buiten beschouwing gebleven.

Tabel 5.3: Gemiddelde aantal extra uren per zaakscodes

nr	zaaks code	omschrijving	2014	2015	2016	141516
1	S050	Misdrijven, meervoudige kamer	15,8	18,1	15,8	16,6
2	Z230	Ontnemingsvordering ex art. 36e	3,6	4,5	3,9	4,0
3	Z250	Te gebruiken voor overige strafz.	0,6	0,8	0,7	0,7
4	Z010	Uitleveringswet	1,4	0,9	4,0	1,5
5	P010	Echtscheiding met nevenvord.	0,6	0,7	0,5	0,6
6	V053	A.A.- procedure zienswijze	1,4	1,3	0,9	1,2
7	O010	Geschil onrechtmatige daad	0,9	0,5	0,4	0,6

³⁷ Een verschil groter dan 70% tussen 2014 en 2016.

nr	zaaks code	omschrijving	2014	2015	2016	141516
8	0012	Geschil onrechtmatige overheidsdaad	1,1	1,2	1,6	1,3
9	0042	Vaststelling subsidie MHO	0,5	0,7	0,7	0,6
10	0041	Voorschot subs. med. haalbaarhooz.	0,6	0,8	0,3	0,6
11	A032	Bedrijfsongeval	1,1	1,3	1,2	1,2

Uit de tabel wordt duidelijk dat vooral zaakscode S050 een groot aantal extra uren kent. Het gemiddelde aantal extra uren per zaak (16,6 uur) is voor deze zaakscode zelfs groter dan het gemiddelde aantal uren vanuit de forfaitaire opgave (13,7 uur). Daarnaast kent vooral zaakscode Z230 met circa 4 uur een substantieel aantal extra uren per zaak. Voor overige zaken in de tabel ligt het aantal tussen de 0,5 en 1,5 uur per zaak.

gemiddelde aantal extra uren per extra-uren-zaak

Ook is op verzoek van de opdrachtgever gekeken naar de totale gemiddelde tijdsbesteding van de extra-uren-zaken zelf. Dat wil zeggen, de forfaitaire uren plus de extra uren voor een extra-uren-zaak.

Hiertoe dient eerst te worden bepaald voor welke forfaitaire zaken extra uren van toepassing waren. Daartoe zijn de extra-uren-declaraties gekoppeld aan de forfaitaire declaraties. Aandachtspunt hierbij is dat declaraties voor extra uren soms meerdere jaren kunnen voortduren. Dit is beschreven in paragraaf 4.6. Daarom zijn de extra-uren-declaraties van meerdere jaren gekoppeld aan forfaitaire declaraties.

Voor dit onderzoek is er beschikking over de extra-uren-declaraties van 2014 t/m 2016. Deze zijn gekoppeld aan de forfaitaire declaraties over 2014. Zodoende wordt voor de forfaitaire zaken uit 2014 in beeld gebracht voor welke van deze zaken over de periode 2014 t/m 2016 extra-uren-declaraties zijn gedaan. Dit levert een koppeling op van in totaal ruim 7.000 extra-uren-declaraties aan ruim 4.000 forfaitaire zaken.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de gekoppelde declaraties per declaratiejaar (2014 t/m 2016). Hierin wordt weergegeven:

- het aantal (nieuw) gekoppelde zaken;
- het aantal exu-declaraties en;
- het aandeel in het totale aantal gekoppelde declaraties (7.037);
- het totale aantal extra-uren-declaraties per declaratiejaar en;
- het aandeel daarvan dat gekoppeld kon worden aan forfaitaire zaken uit 2014 (regel 2 / regel 4).

Tabel 5.4: Extra uren (exu-) declaraties gekoppeld aan zaken 2014

omschrijving	exu declara- tiejaar 2014	exu declara- tiejaar 2015	exu declaratie- jaar 2016	totaal
1 aantal (nieuwe) zaken 2014 met exu-declaraties	2.163	1.703	293	4.159
2 aantal exu-declaraties gekoppeld aan zaken 2014	2.675	3.331	1.031	7.037
3 aandeel in het totale aantal gekoppelde exu-declaraties	38%	47%	15%	100%
4 totale aantal exu-declaraties	8.570	8.943	7.024	24.537
5 aandeel van exu-declaraties gekoppeld aan zaken 2014	31%	37%	15%	

Uit de tabel wordt duidelijk dat verreweg het grootste deel van de extra-uren-declaraties (over 2014 t/m 2016) valt in de eerste twee jaar (38% + 47% = 85%). Voor het derde jaar neemt dit aandeel substantieel af naar 15%. In latere jaren zullen er waarschijnlijk nog meer declaratie volgen, maar voor opeenvolgende jaren is dit aantal waarschijnlijk substantieel lager dan in 2016. De aandelen zijn vrijwel evenredig met het aantal gedeclareerde uren en dus met de kosten.

Van deze forfaitaire zaken met extra uren is vervolgens gekeken wat het totale aantal forfaitaire en wat het totale aantal extra uren waren. Onderstaande tabel toont de gegevens voor zaakscodes met meer dan vijftig extra-uren-zaken in 2014 of voor zaakscodes waarvan het totale aantal uren (forfaitair plus extra uren) groter is dan 100.

Tabel 5.5: Tijdsbesteding per extra-uren-zaak over 2014 t/m 2016 voor zaken uit 2014

nr	zaaks code	omschrijving	forfai- tair	aantal zaken 2014 met exu	% totaal zaken 2014 met exu	gem forf.	gem exu	gem tot
1	S040	Misdrijven, enkelvoudige kamer	6	110	3%	18	39	56
2	S050	Misdrijven, meervoudige kamer	8	2.850	69%	25	87	112
3	Z230	Ontnemingsvordering ex art. 36e	3	125	3%	9	40	49
4	Z250	Te gebruiken voor overige strafz.	4	15	0%	15	116	131
5	P010	Echtscheiding met nevenvord.	10	237	6%	33	21	53
6	P041	Omgangsregeling	7	68	2%	21	13	34
7	O030	Geschil verbintenissenrecht	11	81	2%	37	24	60
8	O010	Geschil onrechtmatige daad	11	45	1%	36	67	103
Subtotaal				3.531	85%	25	76	101
Totaal				4.159	100%	25	68	93

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Uit de tabel wordt duidelijk dat zaakscode S050, met een aandeel van 69% in de extra-uren-zaken, het grootste aandeel heeft. De gemiddelde tijdsbesteding aan extra uren voor deze S050 zaken is 87 uur. Samen met gemiddeld 25 forfaitaire uren bedraagt de totale gemiddelde tijdsbesteding voor deze zaken 112 uur.

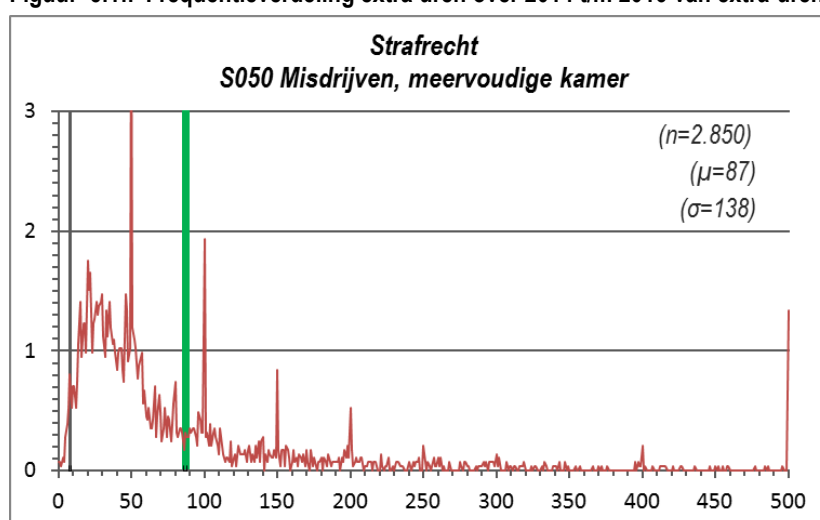
Verder is uit de tabel op te maken dat de gemiddelde forfaitaire tijdsbesteding van de zaakscodes telkens in de buurt ligt van 3x het forfaitaire aantal. Dit is conform de observatie in paragraaf 4.6 dat in verreweg het grootste deel van de zaken met extra uren, de rbv de forfaitaire urenopgave stopt bij 3x het forfaitaire aantal. Dat betekent dat er weinig ‘extra uren’ worden opgenomen in de forfaitaire uren en dat derhalve de extra uren dienen te worden opgeteld bij de forfaitaire uren om tot de totale tijdsbesteding voor deze zaken te komen. Deze totale tijdsbesteding wordt weergegeven in de laatste kolom van bovenstaande tabel.

frequentieverdeling extra uren S050

Ten slotte is ingezoomd op het verschil in de omvang van de extra uren voor extra-uren-zaken die vallen onder zaakscategorie S050.

Ter illustratie van dit verschil toont onderstaande figuur de relatieve frequentieverdeling³⁸ van het totale aantal extra uren voor de extra-uren-zaken S050 uit 2014 over de periode 2014 t/m 2016.

Figuur 5.1.: Frequentieverdeling extra uren over 2014 t/m 2016 van extra-uren-zaken S050 uit 2014

De figuur laat zien dat voor het grootste deel van de zaken het totale aantal extra uren (over 2014 t/m 2016) onder de 100 uur ligt (het gaat om 76% van de zaken). Daarnaast is te zien dat er ook zaken voorkomen met enkele honderden uren. De piek bij 500 vertegenwoordigt alle zaken met een tijdsbesteding boven de 500 uur.

Verder is te zien dat het aantal gedeclareerde (en gehonoreerde) extra uren vaak op een rond aantal ligt. Op de meest 50- en 100-tallen is een piek waar te nemen. De modus ligt op 50 uren, met 4% van de zaken.

Onderstaande tabel toont de cijfermatige frequentieverdeling van de extra-uren-zaken S050 uit 2014, in de vorm van de cumulatieve omvang per uren bereik voor de extra uren over 2014 t/m 2016. Daarbij toont de één na laatste kolom het cumulatieve gemiddelde aantal extra uren voor de zaken binnen het uren bereik van de rij inclusief de voorgaande uren bereiken. Het gemiddelde in de laatste rij (87) is derhalve het gemiddelde voor alle zaken. De laatste kolom toont de toename van het gemiddelde ten opzichte van het gemiddelde uit de vorige rij.

³⁸ De frequenties van de aantallen uren zijn op de verticale as uitgedrukt als percentage van de totale populatie (0-3%). Op de horizontale as staat het aantal extra uren. De brede groene verticale lijn is het gemiddelde. De dunne zwarte lijn is het forfaitaire aantal. Rechtsboven in de figuur staan respectievelijk de populatieomvang (n), het gemiddelde (μ) en de standaard deviatie (σ).

Tabel 5.6: Frequentieverdeling exu over 2014 t/m 2016 van exu-zaken S050 uit 2014 per urenbereik

urenbereik	aantal zaken	aandeel	cumulatief	cum. gemiddeld	verschil
0 - 25 uur	570	20%	20%	16	16
25 - 50 uur	812	28%	48%	28	12
50 - 75 uur	523	18%	67%	36	8
75 - 100 uur	252	9%	76%	42	6
100 - 125 uur	189	7%	82%	47	5
125 - 150 uur	99	3%	86%	51	4
150 - 200 uur	152	5%	91%	58	7
200 - 300 uur	136	5%	96%	67	9
300 - 500 uur	73	3%	98%	75	8
500 - 4.000 uur	44	2%	100%	87	12
Totaal	2.850	100%			

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Uit de tabel wordt duidelijk dat het grootste deel van de zaken een tijdsbesteding onder de 100 extra uren heeft (76%). Bijna een kwart van de zaken kent een (veel) grotere tijdsbesteding. Deze zaken trekken de gemiddelde tijdsbesteding omhoog van 42 uur voor zaken onder de 100 uur tot 87 uur voor alle zaken.

5.1.4 Tijdsbesteding cassatiezaken

Er is ook gekeken naar de tijdsbesteding in cassatiezaken.³⁹ Dit zijn (civiele en strafrecht) zaken die voorkomen bij de Hoge Raad. Cassatiezaken kunnen zich in principe bij elke zaakscodeloos voordoen, maar de meeste zaken vinden plaats binnen de zaakscodes S040 en S050. Cassatiezaken in het strafrecht krijgen hoofdzakelijk 3, 6 of 10 punten. Cassatiezaken in het civielrecht krijgen voornamelijk 15 punten.

Onderstaande tabel toont de gemiddelde tijdsbesteding voor cassatiezaken per puntenaantal, met tenminste 50 waarnemingen.⁴⁰ Daarbij worden de meest toegekende puntenaantallen getoond, namelijk 3, 6, 10 of 15 punten. De kolommen 4 t/m 7 tonen de gemiddelde tijdsbesteding voor deze puntenaantallen. De kolommen 8 t/m 11 tonen het aantal zaken voor deze puntenaantallen. Kolom 12 toont het (sub)totaal per zaakscodeloos. Kolom 13 toont het aandeel van dit (sub)totaal in het totale aantal cassatiezaken over de periode 2014 t/m 2016.

³⁹ In de registratiebestanden kunnen cassatiezaken worden onderscheiden aan de hand van de zogenaamde 'gerechtscodeloos'. Deze code geeft aan voor welke rechtbank de zaak heeft gediend. In de registratiewijze van de gerechtscodeloos is in 2015 een wijziging ingevoerd, waardoor niet alle rechtbankcodes meer (systematisch) worden geregistreerd. Dit lijkt (vooralsnog) weinig invloed te hebben gehad op de registratie van cassatiezaken. Voor zowel 2014, 2015 en 2016 bedraagt het aantal als cassatie geregistreerde zaken ruim drieduizend.

⁴⁰ Het gaat hier om de weergave van alle zaken en niet alleen van de zaken met de meest betrouwbare urenopgaven.

Tabel 5.7: Tijdsbesteding cassatiezaken 2014 t/m 2016

nr	zaaks code	omschrijving	3 pnt	6 pnt	10 pnt	15 pnt	3 (n)	6 (n)	10 (n)	15 (n)	sub tot	% Tot
1	S040	Misdrijven, ev.	3,7	7,8	9,8		1.419	2.527	170		4.116	41%
2	Z020	Bijz. opn. psy.	6,3				61				61	1%
3	S050	Misdrijven, mv.	4,0	10,3	11,1		68	134	2.280		2.482	25%
4	Z120	Weig.terugg.inb.		6,8				64			64	1%
5	Z230	Ontnemingsv.		7,5	9,4			61	78		139	1%
6	O033	Schuldsanering				13,0				136	136	1%
Subtotaal							1.548	2.786	2.528	136	6.998	70%
Totaal							1.878	3.207	2.863	452	8.400	85%

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Uit de tabel wordt duidelijk dat de tijdsbesteding voor cassatiezaken van 3 en 6 punten van de getoonde zaakscodes gemiddeld (fors) hoger ligt dan het toegekende aantal punten. De tijdsbesteding voor cassatiezaken van 10 punten ligt gemiddeld gelijk of iets hoger dan het toegekende aantal punten. De tijdsbesteding voor cassatiezaken van 15 punten ligt gemiddeld lager dan het toegekende aantal punten.

De getoonde gemiddelde tijdsbestedingen vertegenwoordigen 77% van het totale aantal cassatiezaken over de periode 2014 t/m 2016. Het aantal waarnemingen (n) vertegenwoordigt 70% van de cassatiezaken, omdat zaken met een urenopgave van nul niet zijn meegenomen in de berekening. In totaal vertegenwoordigen de zaken die onder deze puntenaantallen vallen (inclusief de zaken onder zaakscodes met minder dan vijftig waarnemingen) 85% van alle cassatiezaken.

5.1.5 Tijdsbesteding curatorzaken

Ook is gekeken naar de tijdsbesteding van zaken waarbij een bijzondere curator is benoemd.

In zaken waarbij er sprake is van strijd tussen de belangen van een kind en de met het gezag belaste ouder(s) of voogd, kan de rechter ambtshalve of op verzoek een bijzondere curator benoemen. De bijzondere curator heeft een bemiddelende en/of adviserende rol en kan optreden op het gebied van kindbeschermingsmaatregelen of familierechtelijke vraagstukken, zoals scheidingen.

Onderstaande tabel toont de gemiddelde tijdsbesteding van zaken waarbij sprake was van een curator voor zaakscodes met tenminste vijftig zaken.⁴¹

Tabel 5.8: Tijdsbesteding curatorzaken 2014 t/m 2016

nr	code	omschrijving	forfaitair	gemiddeld	verschil	aantal (n)
1	P041	Omgangsregeling	7	13,1	6,1	89
2	P043	Ondertoezichtstelling/Uithuispl.	7	9,0	2,0	149
3	P040	Ouderlijk gezag / voogdij	7	10,3	3,3	111

⁴¹ Het gaat hier om de weergave van alle zaken en niet alleen van de zaken met de meest betrouwbare urenopgaven.

nr	code	omschrijving	forfaitair	gemiddeld	verschil	aantal (n)
4	P100	P-/familierecht, ov. geschillen	7	7,8	0,8	198
5	P090	Curatele / onderbewindstelling	7	10,4	3,4	224
6	P070	Vaderschapsa./ontkenn. vadersch.	7	8,1	1,1	1.179
Subtotaal						1.950
Totaal						2.080

Uit de tabel is op te maken dat de gemiddelde tijdsbesteding hoger ligt dan de forfaitaire toegekende tijd. Het verschil met de forfaitaire tijd loopt uiteen van 0,8 uur tot 6,1 uur. Het (gewogen) gemiddelde verschil is 1,6 uur. Het subtotaal is lager dan het totaal van alle curatorzaken, omdat zaken met een urenopgave van nul uur niet zijn meegenomen in het bepalen van de gemiddelde tijdsbesteding.

5.2 Vraag 2: In hoeverre vindt er taakdifferentiatie plaats?

“Welk deel van de uren wordt, per zaakcode, gemiddeld genomen uitgevoerd door een ervaren advocaat (dan wel mediator) en welk deel door een minder ervaren advocaat (dan wel mediator)? In hoeverre en bij welke zaken vindt deze taakdifferentiatie plaats?”

In de webenquête is de rbv's gevraagd naar de mate waarin taakdifferentiatie plaatsvindt in de behandeling van een zaak. Dit is voorgelegd aan de hand van twee vragen:

1. Komt het voor dat de door u opgegeven tijd, naast uw eigen tijd, ook bestaat uit tijd die is besteed door collega's (bijv. taakdifferentiatie)?
  - ja;
  - nee;
  - weet niet /geen mening.
2. Kunt u aangeven hoe de door u opgegeven tijd gemiddeld is verdeeld tussen u en uw collega's?
  - zelf;
  - collega advocaat;
  - collega niet-advocaat.

In onderstaande tabel is aangeven bij welk deel van de respondenten taakdifferentiatie voorkomt.

Tabel 5.9: Komt het voor dat de door u opgegeven tijd, naast uw eigen tijd, ook bestaat uit tijd die is besteed door collega's (bijv. taakdifferentiatie)? (n=3.328)

antwoord	aandeel respondenten	aantal waarnemingen (n)
1 nee	73%	2.433
2 ja	23%	769
3 weet niet / geen mening	4%	126

Uit de tabel is op te maken dat bij bijna drie kwart van de respondenten geen sprake is van taakdifferentiatie.

verdeling tijdsbesteding

In onderstaande tabel is aangegeven wat de inschatting is van de ja-respondenten van de verdeling van de tijdsbesteding over de verschillende collega's.

Kolom (1) toont per antwoordcategorie het gemiddelde opgegeven percentage. Van de 769 ja-respondenten hebben 692 een inschatting gegeven van het percentage dat zij zelf uitvoeren. Het gemiddelde van deze opgaven is 90%. Van de ja-respondenten hebben 614 een inschatting gegeven van het percentage dat een collega advocaat uitvoert. Het gemiddelde van deze opgaven is 9%. Van de ja-respondenten hebben 244 een inschatting gegeven van het percentage dat een collega niet-advocaat uitvoert. Het gemiddelde van deze opgaven is 7%. Van de ja-respondenten hebben 58 een inschatting gegeven van het percentage dat (nog) iemand anders uitvoert. Het gemiddelde van deze opgaven is 16%.

Omdat niet alle "ja-respondenten" voor de vier antwoordcategorieën een percentage hebben ingevuld, tellen de percentages in kolom (1) niet op tot honderd procent. Om toch een indicatie te geven hoe de verdeling is voor alle respondenten, toont kolom (3) de berekende aandelen per antwoordcategorie. Hierbij is per antwoordcategorie telkens de som van de opgegeven percentages gedeeld door het totale aantal "ja- en nee-respondenten" (3.202) uit tabel 5.2.a.. Daarbij wordt er voor de 'nee-respondenten' vanuit gegaan dat zij 100% zelf doen (antwoordcategorie 1) en dat het opgegeven percentage voor antwoordcategorieën (2 t/m 4) derhalve 0% is.⁴²

Tabel 5.10: Kunt u aangeven hoe de door u opgegeven tijd gemiddeld is verdeeld tussen u en uw collega's? (n=692)*

antwoord	(1) gemiddelde opgegeven %	(2) aantal waar- nemingen (n)	(3) berekend aandeel alle respondenten	(4) berekend voor aantal (n)
1 zelf	90%	(692)	98%	(3.202)
2 collega advocaat	9%	(614)	2%	(3.202)
3 collega niet-advocaat	7%	(244)	1%	(3.202)
4 anders	16%	(58)	0%	(3.202)
totaal			100%	(3.202)

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Uit het berekende aandeel in kolom (3) komt naar voren dat taakdifferentiatie nauwelijks voorkomt onder rbv's.

5.3 Vraag 3: Welke werkzaamheden worden uitgevoerd door niet-advocaten?

“Welke werkzaamheden binnen een zaak worden eventueel uitgevoerd door niet-advocaten? Om welk deel van de uren gaat dit gemiddeld genomen per zaakscade? Bij welke zaken vindt deze taakdifferentiatie plaats?”

In de webenquête is bij de vragen naar taakdifferentiatie ruimte gelaten om een toelichting te geven op de eventueel toegepaste taakdifferentiatie. De enkele toelichting die hier wordt gegeven biedt weinig aanknopingspunten om aan te geven om welke specifieke werkzaamheden het gaat. Dit houdt verband

⁴² Dat we er vanuit gaan dat de resterende vraagcategorieën nul zijn voor de respondenten die deze niet hebben ingevuld, geldt ook voor de respondenten die wel vraagcategorie 2 invulden, maar niet 3 en 4 en voor de respondenten die wel vraagcategorie 3 invulden maar niet 4.

met het feit dat uit de cijfers blijkt dat taakdifferentiatie weinig voorkomt (zie bovenstaande tabel). Wel wordt in voorkomende gevallen aangegeven dat door collega's tijd wordt besteed aan een zaak wanneer werkzaamheden door vakantie of ziekte worden overgedragen.

5.4 Vraag 4: Wat is de tijdsbesteding voor zaken met toeslagen of kortingen?

“Wat is het verschil in tijdsregistratie in zaken binnen eenzelfde zaakscode waar toeslagen voor zijn toegekend of punten zijn gekort ten opzichte van zaken in diezelfde code waarvoor dat niet geldt? Sluit dit aan bij de huidige puntentoeslagen en –kortingen?”

Zoals in hoofdstuk 4 beschreven komen er een groot aantal verschillende soorten (en combinaties van) toeslagen en kortingen voor. Het gaat om de volgende categorieën:

1. zaken met 0 overige toeslagen	5. advieszaken 4 punten
2. zaken met 1 overige toeslag	6. advieszaken 8 punten
3. zaken met 2 overige toeslagen	7. zaken met alleen reistijdtoeslag
4. zaken met meer dan 3 overige toeslagen	8. zaken basispunten ongelijk aan forfaitair
	9. samenhangende zaken

In deze paragraaf zal zo goed mogelijk worden aangegeven wat de huidige gemiddelde tijdsbesteding is van zaken waarop toeslagen of kortingen van toepassing zijn.

I - tijdsbesteding ‘overige toeslagen’ (1 t/m 4)

Onderstaande tabel toont de tijdsbesteding van toelagcategoricicn 1 t/m 4 over de periode 2014 t/m 2016. Hierbij wordt eerst het gemiddeld toegekende aantal punten (‘pnt’) getoond. Het gaat om de forfaitaire punten plus het gemiddeld toegekende puntenaantal van de betreffende zaken. Daarnaast wordt de gemiddelde tijdsbesteding (‘tijd’) getoond van de betreffende zaken.

De getoonde selectie betreft alle 18 zaakscores met tenminste vijftig waarneming in de categorie ‘2 toeslagen’. Deze zaakscores hebben eveneens (meer dan) voldoende waarnemingen in de categorie ‘1 toeslag’. Zaken met ‘3 toeslagen of meer’ komen (vrijwel) alleen voor bij drie zaakscores. In totaal zijn in de categorie ‘1 toeslag’ 60 zaakscores met voldoende waarnemingen. De getoonde 18 zaakscores vertegenwoordigen 84% van alle zaken met 1 toeslag.

Tabel 5.11: Tijdsbesteding toelagcategoricn 1 t/m 4 over 2014 t/m 2016

nr	zaakscode	omschrijving	0 toeslag		1 toeslag		2 toeslagen		3+ toeslagen	
			pnt	tijd	pnt	tijd	pnt	tijd	pnt	tijd
1	S040	Misdrijven, enkelvoudige kamer	6	6,4	9,4	9,9	12,7	16,5	16,7	24,5
2	Z020	Bijzondere opname psych.	4	3,6	6,5	5,5	8,7	7,0		
3	S050	Misdrijven, meervoudige kamer	8	13,7	12,2	19,5	15,6	23,8	37,4	29,5
4	S020	Jeugdstrafzaken	6	6,0	8,6	8,5	12,1	16,1	15,1	16,7
5	S041	OM-afdoening / strafbeschikking	6	5,4	8,6	8,9	11,9	13,0		
6	Z230	Ontnemingsvordering ex art. 36e	3	5,7	5,9	8,7	8,8	14,4		
7	Z011	Overleveringswet	6	8,1	10,0	10,4	12,6	12,9		

nr	zaaks code	omschrijving	0 toeslag		1 toeslag		2 toeslagen		3+ toeslagen	
			pnt	/ tijd	pnt	/ tijd	pnt	/ tijd	pnt	/ tijd
8	Z010	Uitleveringswet	9	9,9	13,7	12,5	16,2	14,8		
9	P010	Echtscheiding met nevenvord.	10	21,5	13,3	35,0	13,2	31,6		
10	P010gt	Echtscheiding m.n. gn tegenspr.	10	11,6	7,0	11,6	9,2	15,9		
11	P030	Alimentatie / levensonderhoud	7	12,2	9,9	21,8	12,6	28,3		
12	P041	Omgangsregeling	7	11,9	10,7	22,8	13,4	25,9		
13	P043	Ondertoezichtstelling/Uithuispl.	7	7,4	10,2	12,7	12,3	17,1		
14	P040	Ouderlijk gezag / voogdij	7	10,5	10,4	21,5	13,2	26,8		
15	P012	Beëindiging samenw. nevenv.	10	18,8	13,2	30,9	16,2	33,5		
16	P042	Ondertoezichtst. (ex 1:261 BW)	7	5,4	10,6	9,5	12,7	10,8		
17	V062	Rechtsbijstand in twee fases	8	6,5	11,0	9,7	13,5	13,9		
18	V063	Rechtsbijstand in drie fases	12	9,9	15,5	16,6	17,8	19,9		
		Gemiddeld (ongewogen)	7,4	9,7	10,4	15,3	12,9	19,0	23,1	23,6
		Aantal zaken x 1.000		215		86		15		4
		Aandeel in %		46%		83%		97%		100%

Uit de tabel wordt duidelijk dat de tijdsbesteding substantieel verschilt van het gemiddelde toegekende aantal punten. Dit verschil loopt sterk uiteen tussen de verschillende zaakscodes. Bij '1 toeslag' loopt het verschil uiteen van 22,3 uur voor nr. 9 P010 (35,0 minus 12,7) tot -0,6 voor nr. 2 Z020 (5,5 minus 6,1).

aandeel extra uren binnen 'overige toeslagen'

Om aan te geven wat het aandeel is van extra-uren-zaken in het totale aantal zaken met overige toeslagen, wordt in onderstaande tabel voor het jaar 2014 het aantal en aandeel per (toeslag)categorie getoond voor alle zaken en daarbinnen het aantal en aandeel van extra-uren-zaken.

Tabel 5.12: Aandeel extra-uren-zaken in 'overige toeslagen' voor 2014

nr	categorie	aantal zaken	aandeel in totaal	aantal exu-zaken	aandeel in toeslagcat.	aandeel in exu-zaken
1	zaken met 0 toeslagen	144.018	35%	1.386	1%	33%
2	zaken met 1 toeslag	34.325	8%	1.575	5%	38%
3	zaken met 2 toeslagen	4.735	1%	645	14%	16%
4	zaken met 3+ toeslagen	1.016	0%	152	15%	4%
5	anders	223.726	55%	401	0%	10%
	subtotaal 'overige toeslagen' (2 t/m 4)	40.076	10%	2.372	6%	57%
	Totaal 2014	407.820	100%	4.159	1%	100%

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Uit de tabel wordt duidelijk dat de zaken met 'overige toeslagen' met 10% een beperkt onderdeel uitmaken van het totale aantal zaken in 2014. Verder is te zien dat de extra-uren-zaken met 6% vervol-

gens weer een beperkt aandeel uitmaken van het totale aantal zaken met ‘overige toeslagen’. Dit aandeel loopt wel op (naar 15% voor de categorie ‘3 toeslagen of meer’) naarmate het aantal toeslagen toeneemt.

II - tijdsbesteding resterende toeslagcategorieën (5 t/m 9)

Voor de rest van de toeslagcategorieën is het tijdsbesteding(sverschil) minder eenduidig. Er is, in wisselende mate, sprake van overlap tussen deze resterende categorieën. Daarnaast is er (veel) minder sprake van substantiële tijdsbestedingsverschillen.

De volgorde van rubricering naar toeslagcategorie is zo gekozen dat de eerstgenoemde categorieën (1 t/m 4) zo vrij mogelijk zijn van overlap (en derhalve van tijdsbestedingsinvloeden) vanuit de andere categorieën (zie paragraaf 4.4). Dat betekent dat voor de overige categorieën (met uitzondering van de advieszaken) de tijdsbestedingsuitkomst niet volledig kan worden toegeschreven aan de specifieke categorie.

De variatie van de tijdsbesteding tussen zaakscodes is voor de resterende categorieën ook (veel) geringer. Ten behoeve van het overzicht is er daarom voor gekozen om de gemiddelde tijdsbesteding voor de resterende toeslagcategorieën over alle zaakscodes gezamenlijk te tonen (zie tabel 5.4.c).

bepalen gemiddelde tijdsbesteding en afwijking ten opzichte van forfaitair

Het bepalen van de gemiddelde tijdsbesteding voor de rest van de toeslagcategorieën en de afwijking daarvan ten opzichte van de forfaitair toegekende tijd/punten, is niet eenduidig. Daarom wordt deze werkwijze hier eerst beschreven.

Voor de advieszaken (5 en 6) is deze bepaling het eenvoudigst. Bij de advieszaken is er sprake van een vaststaand toegekend puntenaantal, namelijk 4 en 8. Het is daarom mogelijk om voor 4 en 8 punten één gemiddelde tijdsbesteding te tonen. Daarbij wordt de afwijking getoond van dit puntenaantal minus de gemiddelde tijdsbesteding (net als bij de standaard-zaken).

Voor de andere categorieën (7 t/m 9) is er telkens sprake van een wisselend aantal toegekende punten. Ten eerste omdat de forfaitaire punten per zaakscodes wisselen. Ten tweede omdat specifieke toeslagen of kortingen met een wisselend puntenaantal kan worden toegekend. Zo is er bij de reistijdtoeslag sprake van zes verschillende puntenaantallen.⁴³ Voor elke combinatie van zaakscodes en puntenaantal dient de tijdsbesteding apart te worden bepaald. Vervolgens wordt daarbij telkens de afwijking bepaald ten opzichte van de gehonoreerde punten. Dit betreft het forfaitaire aantal plus (of min) het toegekende puntenaantal als gevolg van de toeslag (of korting). Er is derhalve, in tegenstelling tot de advieszaken, niet sprake van één gemiddelde tijdsbesteding.

Bij de categorieën 8 en 9 is er daarbij óók niet sprake van een duidelijke puntentoeslag of -korting. Deze is (vanuit de beschikbare registratiegegevens) niet eenduidig te bepalen. Het is daarom voor deze categorieën ook niet mogelijk om een afwijking ten opzichte van het toegekende puntenaantal te bepalen. Om toch een indicatie te kunnen geven van de tijdsbesteding van deze zaken is hier per zaakscodes de afwijking bepaald ten opzichte van de huidige (3-jaars) gemiddelde tijdsbesteding voor standaard-zaken.

Onderstaande tabel toont de (afwijking in de) tijdsbesteding voor de toeslagcategorieën 5 t/m 9.

---

⁴³ namelijk 0,5/1,0/1,5/2,0/ 2,5/3,0

Tabel 5.13: Afwijking tijdsbesteding bij rest toeslagcategorieën

<i>nr</i>	<i>jaren</i>	<i>categorie</i>	<i>aantal zaakscodes</i>	<i>gemiddelde tijdsbesteding</i>	<i>afwijking</i>	<i>standaard deviatie</i>
5	141516	<i>advies 4 punten</i>	55	3,6	-0,4	0,2
6	141516	<i>advies 8 punten</i>	53	9,8	1,8	1,7
7	141516	<i>zaken alleen reistijdtoeslag</i>	100		0,9	2,6
8	141516	<i>basispunten niet forfaitair</i>	80		-1,7	3,7
9	141516	<i>samenhangende zaken</i>	78		-1,6	2,8

advieszaken

Uit de tabel wordt duidelijk dat voor 4-punts-advieszaken de tijdsbesteding gemiddeld 0,4 uur lager is dan de toegekende uren/punten. Voor 8-punts-advieszaken ligt de gemiddelde tijdsbesteding 1,8 uur hoger.

reistijdtoeslag

Voor zaken met alleen een reistijdtoeslag ligt de tijdsbesteding gemiddeld 0,9 uur hoger dan de punten-toeslag die wordt gegeven.

basispuntentoeslag

Voor de zaken waarvan de toegekende ‘basispunten’ afwijken van de forfaitaire punten ligt de tijdsbesteding gemiddeld 1,7 uur lager dan de huidige gemiddelde tijdsbesteding van zaken waar geen toeslag op van toepassing is. Zoals beschreven in paragraaf 4.2 gaat het hier om een breed palet aan mogelijke toeslagen of kortingen, maar voor het merendeel betreft het een korting.

samenhangende zaken

Voor samenhangende zaken ligt de tijdsbesteding gemiddeld 1,6 uur lager dan de huidige gemiddelde tijdsbesteding van zaken waar geen toeslag op van toepassing is.

Het is bij samenhangende zaken overigens niet duidelijk of voor deze zaken wel alle gewerkte uren worden opgegeven door de rbv's: Bij samenhangende zaken wordt één zaak uitbetaald. Bij de betaling van die zaak wordt een toeslag gegeven voor de zaken die samenhangen met deze zaak, maar die niet worden uitbetaald. Bij deze niet uitbetaalde zaken is de urenopgave vaak nul (34%). Het is niet duidelijk of voor deze zaken de tijdsbesteding wordt opgegeven bij de uitbetaalde zaak en de urenopgave daarom nul is. Of dat voor deze samenhangende zaken in het geheel geen uren wordt opgegeven. In het eerste geval dienen deze urenopgaven van nul uren te worden meegenomen om de tijdsbesteding te bepalen. In het laatste geval dienen deze urenopgaven van nul uren buiten beschouwing te worden gelaten. Er is voor gekozen om de urenopgaven van nul uren mee te nemen in de berekening van de gemiddelde tijdsbesteding voor samenhangende zaken.

5.5 Vraag 5: Hoe wordt het stelsel ervaren door rechtsbijstandverleners?

“Hoe worden de nu gehanteerde puntentoekenningen (in relatie tot de tijdsbesteding) in het stelsel ervaren door advocaten en mediators?”

In de webenquête is aan rbv's gevraagd naar de forfaitaire puntentoekening in relatie tot hun huidige tijdsbesteding. De rbv's hebben deze vraag alleen gekregen voor de (maximaal) 3 rechtsgebieden waarop zij (het meest) actief zijn.

De vraag is als volgt voorgelegd:

- Is uw werkelijke tijdsbesteding aan proceduretoevoegingen gemiddeld hoger, lager of ongeveer gelijk aan de tijd die forfaitair wordt vergoed?

Daarbij is ook gevraagd om een inschatting te maken van het procentuele verschil.

Deze vraag is als volgt voorgelegd:

- Kunt u aangeven hoe uw werkelijke tijdsbesteding zich ongeveer verhoudt tot de forfaitaire tijd met een percentage?⁴⁴

Onderstaande tabel toont de antwoorden van de respondenten die voor het rechtsgebied waarin zij het meest actief zijn (maximaal drie) hebben aangegeven of de tijdsbesteding hoger, gelijk of lager ligt. En daarnaast hoe volgens hun inschatting de werkelijke tijdsbesteding voor dit rechtsgebied zich verhoudt tot de forfaitaire beschikbare tijd.

Tabel 5.14: Mening rbv's over tijdsbesteding in huidige stelsel

nr.	rechtsgebied	hoger	gelijk	lager	weet niet	totaal	% van forfaitair*	zaken 2016
1	<i>Personen- en familierecht</i>	92%	4%	3%	1%	100%	208%	117.504
2	<i>Strafrecht</i>	67%	29%	3%	1%	100%	157%	100.225
3	<i>Arbeidsrecht</i>	77%	19%	2%	2%	100%	174%	55.331
4	<i>Verbintenissenr. / goederenr.</i>	84%	12%	2%	1%	100%	193%	38.378
5	<i>Sociale zekerheid</i>	65%	32%	2%	1%	100%	158%	25.979
6	<i>Woonrecht / huurrecht</i>	76%	21%	3%	1%	100%	175%	23.529
7	<i>Bestuursrecht</i>	63%	33%	3%	1%	100%	168%	11.715
8	<i>Asiel- en vreemdelingenr.</i>	74%	22%	3%	2%	100%	156%	11.249
9	<i>BOPZ</i>	22%	72%	5%	1%	100%	123%	9.634
10	<i>Faillissementsr. / schuldsan.</i>	68%	25%	4%	2%	100%	170%	4.141
11	<i>Erfrecht</i>	89%	4%	2%	5%	100%	184%	990
12	<i>Belastingrecht</i>	72%	22%	7%	0%	100%	194%	963
13	<i>Milieurecht</i>	100%	0%	0%	0%	100%	276%	210
	Gemiddeld	76%	20%	3%	1%	100%	177%	

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

* een tijdsbesteding die twee keer hoger is dan forfaitair wordt uitgedrukt als 200% (zie ook voetnoot).

Uit de tabel wordt duidelijk dat voor vrijwel alle rechtsgebieden een (grote) meerderheid van de rbv's aangeven dat de tijdsbesteding hoger is dan wat forfaitair wordt vergoed. Gemiddeld geeft 76% van de

⁴⁴ In de antwoordopties is aan respondenten uitgelegd hoe de verhouding dient te worden ingevuld aan de hand van een percentage. Daarbij is aangegeven dat als de werkelijke tijdsbesteding bv. twee keer hoger ligt dan het forfaitaire aantal punten, dit dient te worden ingevuld als 200%. De tijdsbesteding is dan 200% van (keer) het forfaitaire aantal punten/uren.

respondenten aan dat de tijdsbesteding is toegenomen. De gemiddelde inschatting van de rbv's is dat de werkelijke tijdsbesteding 177% bedraagt van de forfaitaire toekenning.

Van de rbv's uit het personen- en familierecht geeft 92% aan dat de huidige tijdsbesteding hoger is de forfaitaire toekenning. Gemiddeld schat men de verhouding met forfaitair in op 208%. Dit correspondeert in grote lijnen met het beeld dat naar voren komt uit de urenopgaven. Zo is de huidige tijdsbesteding van de meest gebruikte zaakscodes in het personen- en familierecht 'P010 Echtscheiding met nevenvorderingen' met 21,5 uur meer dan twee keer hoger (215%) dan de forfaitaire vergoeding van 10 uur/punten.

Het enige rechtsgebied waar een minderheid van de rbv's (22%) aangeeft dat de tijdsbesteding hoger is dan de forfaitaire toekenning is het rechtsgebied BOPZ⁴⁵ (nr. 9). De meeste respondenten (76%) geven aan dat de tijdsbesteding ongeveer gelijk gebleven is. Dit correspondeert met het beeld dat naar voren komt uit de urenopgaven. De (enige) zaakscodes in het rechtsgebied BOPZ is 'Z020 Bijzondere opname psychiatrische instelling'. De huidige gemiddelde tijdsbesteding van deze zaakscodes is met 3,6 uur tegenover 4 uur forfaitair ongeveer gelijk aan de toekenning.

5.6 Vraag 6: Hoe ziet voor echtscheidingszaken de rechtsconsumptie er uit?

“Wat is voor echtscheidingszaken de gemiddelde tijdsbesteding van het gehele traject tot en met de uitgesproken echtscheiding, inclusief nevenvoorzieningen? Het gaat hier over procedures in het kader van een echtscheiding gekoppeld aan een rechtzoekende vanaf 2012. Het uitgangspunt daarbij is dat de rechtzoekende een toevoeging heeft gekregen voor een procedure voor echtscheiding⁴⁶ en inzichtelijk wordt gemaakt welke toevoegingen de rechtzoekende in het kader van die echtscheiding nog meer heeft gekregen en over welke periode die toevoegingen gemiddeld genomen worden afgegeven. Maak tevens inzichtelijk wat in echtscheidingsprocedures zaakscodes zijn die het meest worden gebruikt. Maak daarbij zo mogelijk een onderscheid tussen zaken waarbij minderjarige kinderen betrokken zijn, en zaken waarbij dat niet het geval is.”

De onderzoeksvraag valt uiteen in de volgende deelvragen:

1. Wat is voor echtscheidingszaken de gemiddelde tijdsbesteding van het gehele traject tot en met de uitgesproken echtscheiding, inclusief nevenvoorzieningen?
Het gaat hier over procedures in het kader van een echtscheiding gekoppeld aan een rechtzoekende vanaf 2012. Het uitgangspunt daarbij is dat de rechtzoekende een toevoeging heeft gekregen voor een procedure voor echtscheiding en inzichtelijk wordt gemaakt welke toevoegingen de rechtzoekende in het kader van die echtscheiding nog meer heeft gekregen en over welke periode die toevoegingen gemiddeld genomen worden afgegeven.
2. Maak tevens inzichtelijk wat in echtscheidingsprocedures zaakscodes zijn die het meest worden gebruikt.
3. Maak daarbij zo mogelijk een onderscheid tussen zaken waarbij minderjarige kinderen betrokken zijn, en zaken waarbij dat niet het geval is.”

---

⁴⁵ Bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen

⁴⁶ P010, P020 en P012.

Deelvraag 1: Wat is voor echtscheidingszaken de gemiddelde tijdsbesteding van het gehele traject?

Onderstaande tabellen tonen de kerngegevens van (zaken van) de cliënten die in 2012 echtscheidingszaken P010, P020 of P012 hadden. De tabel toont gegevens over deze zaken en daarbij alle echtscheiding gerelateerde zaken.⁴⁷ Dit wordt getoond vanaf 2012 voor een periode van 2, 3 en 5 jaar.

Het gaat daarbij om de volgende gegevens:

- het aantal cliënten;
- het aantal zaken;
- het gemiddelde aantal zaken per cliënt;
- het gemiddelde aantal uren per cliënt.

Tabel 5.15: Kerncijfers echtscheidingszaken - over 2 jaar

	<i>aantal cliënten</i>	<i>aantal zaken</i>	<i>zaken per cliënt</i>	<i>uren per cliënt</i>
1 <i>Totaal</i>	34.047	48.347	1,4	13
2 <i>Zonder kinderen</i>	15.108	20.586	1,4	12
3 <i>Met kinderen</i>	18.667	27.293	1,5	14

Tabel 5.16: Kerncijfers echtscheidingszaken - over 3 jaar

	<i>aantal cliënten</i>	<i>aantal zaken</i>	<i>zaken per cliënt</i>	<i>uren per cliënt</i>
1 <i>Totaal</i>	34.047	54.515	1,6	15
2 <i>Zonder kinderen</i>	15.108	22.798	1,5	13
3 <i>Met kinderen</i>	18.667	31.191	1,7	16

Tabel 5.17: Kerncijfers echtscheidingszaken - over 5 jaar

	<i>aantal cliënten</i>	<i>aantal zaken</i>	<i>zaken per cliënt</i>	<i>uren per cliënt</i>
1 <i>Totaal</i>	34.047	63.216	1,9	17
2 <i>Zonder kinderen</i>	15.108	25.760	1,7	15
3 <i>Met kinderen</i>	18.667	36.848	2,0	19

aantal zaken per cliënt

Uit de tabellen wordt duidelijk dat het bij echtscheidingszaken⁴⁸ over een periode van 2 jaar gaat om gemiddeld 1,4 zaken per cliënt. Het aantal zaken voor cliënten mét minderjarige kinderen ligt daarbij gemiddeld iets hoger dan het aantal van cliënten zónder minderjarige kinderen.

Voor 3 jaar en 5 jaar loopt het gemiddelde aantal zaken per cliënt op van 1,4 tot respectievelijk 1,6 en 1,9.

⁴⁷ Het wel of niet meenemen van advieszaken had geen substantiële invloed op de uitkomsten. Deze zijn derhalve meegenomen in deze cijfers.

⁴⁸ Het gaat hier niet om de gemiddelde tijdsbesteding voor de zaakscodes echtscheiding maar om een collectie van echtscheidings(gerelateerde)zaken. Voor de samenstelling van deze collectie zie tabel 5.6.c1.

aantal uren per cliënt

De gemiddelde tijdsbesteding van rbv's voor deze groep cliënten over een periode van 2 jaar bedraagt 13 uren per cliënt. De tijdsbesteding van rbv's voor cliënten mét minderjarige kinderen ligt gemiddeld circa 2 uren hoger dan voor cliënten zónder minderjarige kinderen.

Voor 3 en 5 jaar loopt het aantal uur per cliënt op van 13 tot respectievelijk 15 en 17 uur.

Een kanttekening bij deze uren per cliënt is dat tussen de zaken voor deze cliënten ook zaken zitten waarbij de urenopgave nul is. Er vanuit gaande dat de overige zaken qua tijdsbesteding representatief zijn voor de zaken met nul uren, zou op basis van de aantallen verhouding de uren met circa 24% dienen te worden opgehoogd om te compenseren voor de zaken met een urenopgaven van nul.

onderliggende dynamiek

Achter bovengenoemd gemiddelde aantal zaken en uren per cliënt, gaat een zekere dynamiek schuil. Per cliënt kan het aantal zaken uiteen lopen en derhalve het aantal uren per cliënt. Deze dynamiek wordt groter bij een langere periode.

Onderstaande tabellen tonen voor de perioden van 2 en 5 jaar de uitsplitsing van bovenstaande kerncijfers naar verschillende aantallen zaken per cliënt.

Tabel 5.18: Specificatie echtscheidingscijfers naar zaken per cliënt - over 2 jaar

(1) zaken per cliënt	(2) aantal cliënten	(3) aandeel	(4) cum.	(5) aantal uren	(3) aandeel	(4) cum.	(8) uren per cliënt
Totaal	34.047	100%		438.959	100%		13
1	25.613	75%	75%	240.399	55%	55%	9
2	5.367	16%	91%	106.173	24%	79%	20
3	1.691	5%	96%	44.894	10%	89%	27
4	747	2%	98%	22.628	5%	94%	30
5	299	1%	99%	10.934	2%	97%	37
6	144	0%	99%	5.737	1%	98%	40
7	83	0%	100%	3.080	1%	99%	37
8	46	0%	100%	2.122	0%	99%	46
9	16	0%	100%	678	0%	99%	42
10	14	0%	100%	630	0%	100%	45
>10	27	0%	100%	1.684	0%	100%	62

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Tabel 5.19: Specificatie echtscheidingscijfers naar zaken per cliënt - over 5 jaar

(1) zaken per cliënt	(2) aantal cliënten	(3) aandeel	(4) cum.	(5) aantal uren	(3) aandeel	(4) cum.	(8) uren per cliënt
Totaal	34.047	100%		582.596	100%		17
1	21.002	62%	62%	174.607	30%	30%	8

(1) zaken per cliënt	(2) aantal cliënten	(3) aandeel	(4) cum.	(5) aantal uren	(3) aandeel	(4) cum.	(8) uren per cliënt
2	6.587	19%	81%	122.324	21%	51%	19
3	2.905	9%	90%	96.745	17%	68%	33
4	1.468	4%	94%	55.110	9%	77%	38
5	826	2%	96%	37.723	6%	84%	46
6	464	1%	98%	27.385	5%	88%	59
7	267	1%	98%	15.848	3%	91%	59
8	175	1%	99%	11.829	2%	93%	68
9	108	0%	99%	8.987	2%	95%	83
10	59	0%	99%	5.879	1%	96%	100
>10	186	1%	100%	26.159	4%	100%	141

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Uit de tabellen wordt duidelijk dat het gemiddelde aantal uren uiteenloopt van minder dan tien voor cliënten met één zaak, tot meerdere tientallen uren voor cliënten met meerdere zaken.

Deelvraag 2: Maak daarbij inzichtelijk wat in echtscheidingsprocedures zaakscodes zijn die het meest worden gebruikt.

Onderstaande tabel toont de meest gebruikte zaakscodes in echtscheidingsprocedures in afnemende volgorde van frequentie. Hierbij is de frequentie van de zaakscodes die wel voorkomen onder deze populatie maar die in principe niet voortvloeien uit een echtscheiding (zoals misdrijven), niet meegenomen.

Tabel 5.20: Meest gebruikte zaakscodes bij echtscheidingszaken - over 5 jaren

zaaks -code	omschrijving	frequentie	aandeel	cumulatief	
1	P010	Echtscheiding met nevenvorderingen	23.965	38%	38%
2	P020	Echtscheiding op gemeenschappelijk verzoek	8.809	14%	52%
3	P012	Beëindiging samenwoning met nevenvorderingen	4.842	8%	60%
4	P030	Alimentatie / levensonderhoud	4.516	7%	67%
5	P041	Omgangsregeling	3.113	5%	72%
6	P040	Ouderlijk gezag / voogdij	2.741	4%	76%
7	P100	Personen- en familierecht, overige geschillen	2.426	4%	80%
8	C010	Wet werk en bijstand	1.834	3%	83%
9	S040	Misdrijven, eerste aanleg behandeling enkelvoudige kamer	-	0%	83%
10	P050	Boedelscheiding	1.651	3%	85%
11	O030	Geschild verbintenissenrecht	1.599	3%	88%
12	P043	Ondertoezichtstelling/Uithuisplaatsing	1.484	2%	90%

	zaaks -code	omschrijving	frequentie	aandeel	cumulatief
13	B010	Bestuursrecht	-	0%	90%
14	V010	Vreemdelingenrecht	-	0%	90%
15	H010	Beëindiging huurovereenkomst	548	1%	91%
16	Z020	Bijzondere opname psychiatrische instelling	491	1%	92%
17	D020	Arbeidsongeschiktheid (w.o. WIA / WAO)	471	1%	93%
18	O010	Geschil onrechtmatige daad	442	1%	93%
19	C030	Sociale voorzieningen – overige zaken	435	1%	94%
20	S050	Misdrijven, eerste aanleg behandeling meervoudige kamer	-	0%	94%
21	M620	Fam.Niet-fin. Gezag en Omgang (P)	425	1%	95%
		subtotaal	59.792	95%	
		Totaal	63.216	100%	

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Uit de tabel wordt duidelijk dat 60% van de gebruikte zaakscodes bestaat uit de drie zaakscodes die tezamen de definitie van de start van een echtscheidingsprocedure vormen: P010, P020 en P012. Circa 40% bestaat derhalve uit (neven)zaken die voortvloeien uit de ‘start’ zaken.

Ook is geïnventariseerd welke *combinaties* van zaakscodes het meeste voorkomen. Onderstaande tabel toont de zestien meest frequente combinaties van zaakscodes voor individuele cliënten.

Tabel 5.21: Meest gebruikte combinaties van zaakscodes bij echtscheidingszaken - over 5 jaren

	zaakscodes combinatie	Omschrijving 2e zaak	aantal cliënten	aandeel	cumula- tief
1	P010		11.330	35%	35%
2	P020		6.172	19%	54%
3	P012		2.240	7%	61%
4	P010 P010	Echtscheiding met nevenvorderingen	934	3%	64%
5	P010 P030	Alimentatie / levensonderhoud	626	2%	66%
6	P010 P050	Boedelscheiding	340	1%	67%
7	P010 P100	Personen- en familierecht, overige geschillen	246	1%	67%
8	P020 P030	Alimentatie / levensonderhoud	233	1%	68%
9	P010 P041	Omgangsregeling	204	1%	69%
10	P012 P030	Alimentatie / levensonderhoud	200	1%	69%
11	P010 P040	Ouderlijk gezag / voogdij	176	1%	70%
12	P010 O030	Geschil verbintenissenrecht	158	0%	70%
13	P010 P020	Echtscheiding op gemeenschappelijk verzoek	136	0%	71%
14	P020 P010	Echtscheiding met nevenvorderingen	114	0%	71%
15	P010 P030 P030	Alimentatie / levensonderhoud	110	0%	72%

zaakcode combinatie	Omschrijving 2e zaak	aantal cliënten	aandeel	cumulatief
16 P020 P020	Echtscheiding op gemeenschappelijk verzoek	98	0%	72%
Aantal uniek	subtotaal	23.317	72%	
4.233	Totaal	32.428	100%	

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Uit de tabel wordt duidelijk dat er een groot aantal unieke combinaties voorkomen, namelijk ruim 4.000. De meest frequente ‘combinaties’ betreffen de gevallen waarbij het bij één zaak blijft. Samen vertegenwoordigen dit enkelvoudig voorkomen van de zaakscodes P010, P020 en P012 circa 61% van alle mogelijke combinaties.

5.7 Vraag 7: Hoe ziet voor asielzaken de rechtsconsumptie er uit?

“Wat is voor asielzaken de gemiddelde tijdsbesteding van de gehele juridische procedure – van een asielzoeker inclusief de vervolgaanvragen die een relatie hebben met de aanvraag om een verblijfsvergunning vanaf 2012?”

Over de rechtsbijstand aan asielzoekers bestaat het beeld dat er veel stapelende procedures worden gevoerd om het verblijf in Nederland van de asielzoeker te continueren. De trajecttoevoeging in asielzaken wordt gezien als een middel om rechtsbijstand in asielzaken efficiënter vorm te geven en (onnodige) stapeling van procedures te voorkomen. Via een trajecttoevoeging kan wellicht worden bevorderd dat de bijstand voor het verkrijgen van een verblijfsvergunning op asiel gerelateerde gronden over de volle breedte in één toevoeging wordt behandeld en er geen vervolgtoevoegingen worden aangevraagd. Het draagvlak voor zo’n trajecttoevoeging hangt mede af van de omvang van het probleem. Anders gezegd: is er daadwerkelijk sprake van onnodige procedures en komt dat tot uiting in een groot aantal afgegeven toevoegingen per asielzoeker.

Maak tevens inzichtelijk wat in asielprocedures zaakscodes zijn die het meest worden gebruikt.

De zaakscodes die in asiel – en asielgerelateerde procedures een rol vervullen zijn: V041 t/m. V043, V060 t/m V064, V070 t/m V078, V083 t/m V088, V010 (algemene vreemdelingenrechtcode), B060 (klacht overheidshandelen), O012 (geschil onrechtmatige overheidsdaad) en Z140/Z141 (vreemdelingenbewaring).

Later is hier (door de opdrachtgever) aan toegevoegd dat bovenstaande codebereik kan voortvloeiën uit een gestarte asielprocedure, maar dat niet al deze codes het begin van een asielprocedure vormen. De start van een procedure wordt gevormd door een beperkter zaakscodereik. Hiervoor zijn de volgende zaakscodes aangereikt: V046, V061, V062, V063, V064, V070, V073, V074. Om onderdeel uit te maken van de selectie moet voor een cliënt in 2012 één van deze zaakscodes zijn gedeclareerd. Vervolgens is van deze selectie cliënten gekeken wat het gebruik is in het bredere zaakscodereik dat betrekking heeft op een asielprocedure.

Breng tevens in kaart hoeveel tijd een dergelijk traject gemiddeld genomen in beslag neemt”.

De onderzoeksvraag valt uiteen in de volgende deelvragen:

1. Wat is voor asielzaken de gemiddeld tijdsbesteding van de gehele juridische procedure – van een asielzoeker inclusief de vervolgaanvragen die een relatie hebben met de aanvraag om een verblijfsvergunning vanaf 2012?
2. Maak tevens inzichtelijk wat in asielprocedures zaakscodes zijn die het meest worden gebruikt.

3. Breng tevens in kaart hoeveel tijd een dergelijk traject gemiddeld genomen in beslag neemt.

Deelvraag 1: Wat is voor asielzaken de gemiddelde tijdsbesteding van de gehele juridische procedure?

Onderstaande tabel toont voor de periode van 5 jaar de kerngegevens voor asielzaken.

Tabel 5.22: Kerncijfers asielzaken - over 5 jaar

		aantal cliënten	aantal zaken	zaken per cliënt	uren per cliënt
1	Totaal	5.525	14.653	2,7	18

Uit de tabel wordt duidelijk dat de gemiddelde tijdsbesteding van de gehele juridische procedure 18 uren bedraagt. Gemiddeld is er sprake van 2,7 zaken (met een relatie tot de aanvraag verblijfsvergunning asiel) per cliënt.

onderliggende dynamiek

Achter bovengenoemde gemiddelde aantal zaken en uren per cliënt, gaat een substantiële dynamiek schuil. Per cliënt kan het aantal zaken uiteen lopen en derhalve het aantal uren per cliënt.

Onderstaande tabel toont voor de periode van 5 jaren (2012 t/m 2016) de uitsplitsing van bovenstaande kerncijfers naar verschillende aantallen zaken per cliënt.

Tabel 5.23: Specificatie asielcijfers naar zaken per cliënt - over 5 jaar

(1) zaken per cliënt	(2) aantal cliënten	(3) aandeel	(4) cum.	(5) aantal uren	(3) aandeel	(4) cum.	(8) uren per cliënt
Totaal	5.525	100%		100.044	100%		18
1	2.660	48%	48%	25.085	25%	25%	9
2	457	8%	56%	7.046	7%	32%	15
3	916	17%	73%	17.763	18%	50%	19
4	702	13%	86%	15.579	16%	65%	22
5	271	5%	91%	7.758	8%	73%	29
6	179	3%	94%	8.803	9%	82%	49
7	120	2%	96%	6.328	6%	88%	53
8	72	1%	97%	3.053	3%	91%	42
9	44	1%	98%	2.233	2%	94%	51
10	23	0%	99%	1.247	1%	95%	54
>10	81	1%	100%	5.149	5%	100%	64

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Uit de tabel wordt duidelijk dat het gemiddelde aantal uren uiteenloopt van 9 uren voor cliënten met één zaak, tot meerdere tientallen uren voor cliënten met meerdere zaken.

Deelvraag 2: Maak tevens inzichtelijk wat in asielprocedures zaakscodes zijn die het meest worden gebruikt.

Onderstaande tabel toont het gebruik van de zaakscodes die binnen het gedefinieerde bereik voor asielzaken vallen.

Tabel 5.24: Alle gebruikte zaakscodes bij asielzaken - over 5 jaar

	zaaks -code	omschrijving	frequentie	aandeel	cumulatief
1	V042	Beroep asiel	4.332	30%	30%
2	V063	Rechtsbijstand in drie fases	2.193	15%	45%
3	V062	Rechtsbijstand in twee fases	1.612	11%	56%
4	V043	Hoger beroep asiel	1.384	9%	65%
5	V010	Vreemdelingenrecht	1.012	7%	72%
6	V064	zaak als bedoeld in art. 30 Vw	965	7%	78%
7	Z140	Vreemdelingenbewaring	749	5%	84%
8	V061	Rechtsbijstand in één fase	618	4%	88%
9	V047	Herhaalde asielaanvraag, beroep	600	4%	92%
10	Z141	Vervolgberoep vreemdelingenbewaring	313	2%	94%
11	V065	Herhaalde asielaanvraag	246	2%	96%
12	V046	Herhaalde asielaanvraag, voornemen	213	1%	97%
13	V048	Herhaalde asielaanvraag, hoger beroep	157	1%	98%
14	O012	Geschil onrechtmatige overheidsdaad	114	1%	99%
15	V013	Verblijf gezinsleden	63	0%	99%
16	V041	Voornemen asiel	47	0%	100%
17	B060	Klachten overheidshandelen	17	0%	100%
18	V066	LAT	8	0%	100%
19	V040	Toelating als vluchteling	5	0%	100%
20	V058	Herhaalde asielaanvraag	2	0%	100%
21	V030	Naturalisatie	1	0%	100%
22	V051	A.A.- procedure eerste gehoor	1	0%	100%
23	V057	Dublin-zaak	1	0%	100%
		Totaal	14.653	100%	

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Uit de tabel wordt duidelijk dat het gebruik van de zaakscodes 'V042 Beroep asiel' met een aandeel van 30% veruit het grootste is. Deze code behoort niet tot de 'startcodes'⁴⁹. De meest gebruikte 10 zaakscodes vertegenwoordigen gezamenlijk 94% van alle zaken in de asielprocedure. De overige 13 zaakscodes vertegenwoordigen slechts 6%.

⁴⁹ de codes op basis waarvan de groep cliënten is geselecteerd, t.w.: V046, V061, V062, V063, V064, V070, V073, V074

Overigens komen de ‘startcodes’ V070, V073 en V074 niet voor in de registraties. Dit heeft er wellicht mee te maken dat deze codes pas vanaf 2014 worden gedeclareerd.

Onderstaande tabel toont de meest frequente combinaties van zaken voor individuele cliënten. Het gaat om 25 combinaties (van de 1.001) die tezamen 75% van alle cliënten vertegenwoordigen en 50% van alle zaken.

Tabel 5.25: Meest gebruikte combinaties van zaakscodes bij asielzaken - over 5 jaar

	<i>zaakscodes combinatie</i>	<i>aantal cliënten</i>	<i>aandeel</i>	<i>cumu- latief</i>	<i>aantal zaken</i>	<i>aandeel</i>	<i>cum- mula- tief</i>
1	V062	1.458	26%	26%	1.458	10%	10%
2	V061	518	9%	36%	518	4%	13%
3	V063	414	7%	43%	414	3%	16%
4	V063 V042 V042	306	6%	49%	918	6%	23%
5	V063 V042 V042 V043	254	5%	53%	1.016	7%	30%
6	V064 V042 V042	244	4%	58%	732	5%	35%
7	V064	231	4%	62%	231	2%	36%
8	V063 V042	191	3%	65%	382	3%	39%
9	V063 V042 V043	111	2%	67%	333	2%	41%
10	V064 V042 V042 V043	83	2%	69%	332	2%	43%
11	V064 V042	41	1%	70%	82	1%	44%
12	V046	39	1%	70%	39	0%	44%
13	V042 V042 V063	26	0%	71%	78	1%	45%
14	V042 V042 V063 V043	25	0%	71%	100	1%	45%
15	V042 V042 V064	25	0%	72%	75	1%	46%
16	V063 V043	22	0%	72%	44	0%	46%
17	V063 V042 V042 V043 V043	21	0%	73%	105	1%	47%
18	V064 V042 V042 Z140	21	0%	73%	84	1%	47%
19	V063 V042 V042 V042	19	0%	73%	76	1%	48%
20	V064 Z140	16	0%	74%	32	0%	48%
21	V063 V042 V042 V043 V065	15	0%	74%	75	1%	49%
22	V063 V042 V042 V010	14	0%	74%	56	0%	49%
23	Z140 V064 V042 V042	14	0%	74%	56	0%	49%
24	V063 V042 V010	13	0%	75%	39	0%	50%
25	Z140 V064	13	0%	75%	26	0%	50%
Aantal uniek		4.134	75%		7.301	50%	
1.001		5.524	100%		14.640	100%	

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Uit de tabel blijkt dat de meest frequente zaakscode ‘V042 Beroep asiel’ in vrijwel alle combinaties van zaken voorkomt en in veel gevallen meerdere keren. Omdat dit geen ‘startcode’ is, komt deze zaakscode niet geïsoleerd voor.

Deelvraag 3: Breng tevens in kaart hoeveel tijd een dergelijk traject gemiddeld genomen in beslag neemt.

Onderstaande tabel toont de in kolom (5) de gemiddelde tijdsduur⁵⁰ van een asieltraject voor alle zaken en gespecificeerd naar aantallen zaken per cliënt.

Tabel 5.26: Specificatie asielcijfers naar zaken per cliënt - over 5 jaar

(1) zaken per cliënt	(2) aantal cliënten	(3) aantal zaken	(4) aandeel	(5) cumulatief	(6) uren per cliënt	(7) duur traject in jaren
Totaal	5.525	14.653	100%		18	0,7
1	2.660	2.660	18%	18%	9	0,2
2	457	914	6%	24%	15	1,0
3	916	2.748	19%	43%	19	0,7
4	702	2.808	19%	62%	22	1,0
5	271	1.355	9%	72%	29	1,4
6	179	1.074	7%	79%	49	1,8
7	120	840	6%	85%	53	1,8
8	72	576	4%	89%	42	2,0
9	44	396	3%	91%	51	2,6
10	23	230	2%	93%	54	2,4
>10	81	1.052	7%	100%	64	2,7

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Uit de tabel wordt duidelijk dat de gemiddelde tijdsduur van een geheel asieltraject 0,7 jaar is (oftewel 8 maanden). De gemiddelde tijdsduur voor cliënten met meerdere zaken loopt op tot meer dan 2 jaar. Voor 28% van de zaken duurt het traject minimaal twee keer langer dan het gemiddelde van 0,7 jaar.

Onderstaande tabel toont de verdeling van de aantallen zaken over de jaren.

Tabel 5.27: Spreiding asielzaken in de tijd - over 5 jaar

Totaal	2012	2013	2014	2015	2016
14.653	11.012	2.419	783	278	161
100%	75%	17%	5%	2%	1%

Uit de tabel wordt duidelijk dat het overgrote deel (92%) van de zaken wordt gedeclareerd binnen twee jaar na de declaratie van de eerste zaak. Na vijf jaar is het aandeel van nieuwe zaken voor de populatie asielcliënten minimaal.

⁵⁰ gemeten over de periode van de datum van het eerste relevante besluit over de toevoeging (de vaststelling) tot de datum van de declaratie van de laatste toevoeging.

5.8 Vraag 8: Hoe ziet voor multiproblematiek de rechtsconsumptie er uit?

“Wat is voor het domein multiproblematiek⁵¹ de gemiddelde tijdsbesteding van een rechtsbijstandsverlener per rechtzoekende over de zaakscodes die vallen onder multiproblematiek, gemeten over een periode van maximaal twee en drie jaar en hoe is de spreiding van de tijdsbesteding? Wat is voor het domein multiproblematiek het gemiddeld aantal werkzame advocaten per rechtzoekende gemeten over de periode van maximaal twee jaar en hoe is de spreiding rondom dit gemiddelde? Wat is voor het domein multiproblematiek het gemiddelde aantal aangevraagde en verleende toevoegingen per rechtzoekende over de periode van maximaal twee en maximaal drie jaar en hoe is de spreiding rondom dit gemiddelde? Maak tevens inzichtelijk hoe multiproblematiek zich in die periode van twee en drie jaar manifesteert in termen van zaakscodes. Anders geformuleerd: welke zaakscodes vaak in samenhang voorkomen.”

De onderzoeksvraag valt uiteen in de volgende deelvragen:

1. Wat is voor het domein multiproblematiek de gemiddelde tijdsbesteding van een rechtsbijstandsverlener per rechtzoekende over de zaakscodes die vallen onder multiproblematiek (zie voetnoot), gemeten over een periode van maximaal twee en drie jaar en hoe is de spreiding van de tijdsbesteding?
2. Wat is voor het domein multiproblematiek het gemiddeld aantal werkzame advocaten per rechtzoekende gemeten over de periode van maximaal twee jaar en hoe is de spreiding rondom dit gemiddelde?
3. Wat is voor het domein multiproblematiek het gemiddelde aantal aangevraagde en verleende toevoegingen per rechtzoekende over de periode van maximaal twee en maximaal drie jaar en hoe is de spreiding rondom dit gemiddelde?
4. Maak tevens inzichtelijk hoe multiproblematiek zich in die periode van twee en drie jaar manifesteert in termen van zaakscodes. Anders geformuleerd: welke zaakscodes komen vaak in samenhang voor.

Deelvraag 1: Wat is voor multiproblematiek de gemiddelde tijdsbesteding per zaakscade over 2 en 3 jaar?

Onderstaande tabel toont de kerncijfers voor de gedefinieerde populatie multiproblematiek⁵² bepaald op basis van het jaar 2014⁵³.

Tabel 5.28: Kerncijfers multiproblematiek – over 2 en 3 jaren

periode	aantal cliënten	aantal zaken	zaken per cliënt	aantal uren	uren per cliënt	uren per zaak	aantal rbv's	rbv's per cliënt
2 jaar	16.817	51.413	3,1	382.456	23	7,4	23.051	1,4
3 jaar	16.817	56.554	3,4	426.896	25	7,5	24.172	1,4

Uit de tabel wordt duidelijk dat de gemiddelde tijdsbesteding per zaakscade voor 2 jaar en 3 jaar respectievelijk 7,4 en 7,5 uur bedraagt. De tijdsbesteding per cliënt loopt iets op van 23 uren tot 25 uren.

⁵¹ Onder multiproblematiek wordt verstaan: een toevoeging die wordt afgegeven naar aanleiding van de tweede aanvraag binnen één jaar tijd voor de zaaksoorten huurrecht, schuldsanering, sociale voorzieningen, sociale verzekeringen en verbintenissenrecht, en die een werking heeft voor de duur van twee jaren (eindrapport commissie-Wolfsen, p. 151 en p. 169).

⁵² Het gaat hierbij om cliënten die in 2014 een zaak hebben die valt onder het zaakscadebereik multiproblematiek (zie voorgaande voetnoot) en waarvan binnen een jaar na de declaratiedatum opnieuw een zaak binnen het zaakscadebereik wordt gedeclareerd. Van deze groep cliënten is vervolgens gekeken naar alle zaken in 2014, 2015 en 2016 die vallen binnen het zaakscadebereik.

⁵³ Ten behoeve van het bekijken van maximaal 3 jaar (2014, 2015, 2016).

Deelvraag 2: Wat is voor multiproblematiek het gemiddelde aantal rbv's per rechtzoekende?

Uit de tabel blijkt dat het gemiddelde aantal rbv's per cliënt voor de periode van 2 jaar en 3 jaar met 1,4 ongeveer gelijk is.

Deelvraag 3: Wat is voor multiproblematiek het gemiddelde aantal zaken per cliënt over 2 / 3 jaar?

Uit de tabel blijkt dat het aantal zaken per cliënt voor 2 en 3 jaar respectievelijk 3,1 en 3,4 zaken per cliënt is.

onderliggende dynamiek

Achter bovengenoemde gemiddelde cijfers, gaat een substantiële dynamiek schuil. Per cliënt kan het aantal zaken uiteen lopen en derhalve het aantal uren per cliënt.

Onderstaande tabel toont voor zowel de periode van 2 jaar als voor de periode van 3 jaar de uitsplitsing van bovenstaande kerncijfers naar verschillende aantallen zaken per cliënt.

Tabel 5.29: Specificatie cijfers multiproblematiek naar zaken per cliënt - 2 jaar

(1) zaken per cliënt	(2) aantal cliënten	(3) aandeel	(4) cumula- tief	(5) aantal uren	(6) aandeel	(7) cumula- tief	(8) uren per cliënt
Totaal	16.817	100%		382.456	100%		23
1	0	0%	0%	0	0%	0%	0
2	9.029	54%	54%	139.062	36%	36%	15
3	3.847	23%	77%	90.694	24%	60%	24
4	1.782	11%	87%	51.578	13%	74%	29
5	861	5%	92%	30.834	8%	82%	36
6	510	3%	95%	20.886	5%	87%	41
7	262	2%	97%	12.649	3%	90%	48
8	169	1%	98%	9.366	2%	93%	55
9	110	1%	99%	6.655	2%	95%	61
10	81	0%	99%	5.773	2%	96%	71
>10	166	1%	100%	14.959	4%	100%	90

Tabel 5.30: Specificatie cijfers multiproblematiek naar zaken per cliënt - 3 jaar

(1) zaken per cliënt	(2) aantal cliënten	(3) aandeel	(4) cumula- tief	(5) aantal uren	(6) aandeel	(7) cumula- tief	(8) uren per cliënt
Totaal	16.817	100%		426.896	100%		25
1	0	0%	0%	0	0%	0%	0
2	8.279	49%	49%	127.914	30%	30%	15
3	3.752	22%	72%	90.214	21%	51%	24
4	1.860	11%	83%	54.926	13%	64%	30
5	1.005	6%	89%	37.218	9%	73%	37
6	656	4%	92%	28.767	7%	79%	44
7	393	2%	95%	19.732	5%	84%	50
8	248	1%	96%	13.413	3%	87%	54
9	175	1%	97%	11.051	3%	90%	63
10	117	1%	98%	8.521	2%	92%	73
>10	332	2%	100%	35.140	8%	100%	106

Uit de tabellen komt naar voren dat de gemiddelde tijdsbesteding per cliënt voor cliënten met meerdere zaken substantieel verschilt van de totale gemiddelde tijdsbesteding.

De gemiddelde tijdsbesteding van 23 uur voor 2 jaar en 25 uur voor 3 jaar loopt uiteen van 15 uur voor cliënten met maar één zaak extra, tot meerdere tientallen uren voor cliënten met meerdere extra zaken.

Voor de zaken over 2 jaar wordt minimaal 10% van alle uren besteed aan cliënten waarbij de tijdsbesteding minstens 2 keer hoger ligt dan de gemiddelde tijdsbesteding (nl. 100% - 90% vanaf 48 uur).

Voor de zaken over 3 jaar wordt minimaal 16% van alle uren besteed aan cliënten waarbij de tijdsbesteding minstens 2 keer hoger ligt dan de gemiddelde tijdsbesteding (nl. 100% - 84% vanaf 50 uur).

Deelvraag 4: Welke zaakscodes komen vaak in samenhang voor?

Onderstaande tabel toont de 20 meest voorkomende combinaties van zaakscodes binnen de definitie multiproblematiek over de periode van 3 jaar.

Tabel 5.31: De 20 meest gebruikte combinaties van zaakscodes bij multiproblematiek - over 3 jaren

	<i>zaakscodetcombinatie</i>	<i>aantal cliënten</i>	<i>aandeel</i>	<i>cumulatief</i>
1	C010 C010	1.835	11%	11%
2	C010 C010 C010	774	5%	16%
3	O030 O030	718	4%	20%
4	D020 D020	575	3%	23%
5	C010 C010 C010 C010	406	2%	26%
6	C030 C030	359	2%	28%
7	O033 O033	284	2%	29%
8	D070 D070	225	1%	31%
9	C010 C010 C010 C010 C010	220	1%	32%
10	D020 D020 D020	200	1%	33%
11	H010 H010	195	1%	34%
12	O010 O010	179	1%	35%
13	C030 C030 C030	170	1%	37%
14	O030 O030 O030	158	1%	37%
15	C010 C010 C010 C010 C010 C010	143	1%	38%
16	C031 C031	124	1%	39%
17	H040 H040	119	1%	40%
18	O010 O030	109	1%	40%
19	D010 D010	105	1%	41%
20	H010 H040	99	1%	42%
	subtotaal	6.997	42%	
	Aantal uniek: 3.961	Totaal	16.817	100%

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Uit de tabel wordt duidelijk dat er sprake is van een groot aantal mogelijke combinaties, namelijk bijna 4.000. Het aandeel van de meest frequente combinaties is (daardoor) niet hoog.

Verder wordt duidelijk dat er binnen de definitie multiproblematiek vooral veel cliënten voorkomen die meerdere keren achter elkaar dezelfde zaakscodes consumeren. Van de meest frequente combinaties is er maar één die bestaat uit méér dan één zaakscodes. Namelijk de laatste regel (20) uit de tabel.

Ook valt op dat zaakscodes C010 veelvuldig voorkomt. Dit wordt eveneens duidelijk in onderstaande tabel. Die tabel toont de frequenties van de individuele zaakscodes binnen de definitie multiproblematiek.

Tabel 5.32: Alle gebruikte zaakscodes bij multiproblematiek - over 2 jaar en 3 jaar

zaaks -code	omschrijving	2 jaar			3 jaar			
		aantal zaken	aan- deel	cu- mula- tief	aantal zaken	aan- deel	cu- mula- tief	
1	C010	Wet werk en bijstand	19.096	38%	38%	20.923	38%	38%
2	O030	Geschil verbintenissenrecht	6.129	12%	50%	6.629	12%	49%
3	C030	Sociale voorzieningen – overige zaken	5.484	11%	61%	6.366	11%	61%
4	D020	Arbeidsongeschiktheid (w.o. WIA / WAO)	4.615	9%	70%	5.125	9%	70%
5	D070	Sociale verzekeringen – overige zaken	2.636	5%	75%	2.917	5%	75%
6	H010	Beëindiging huurovereenkomst	2.606	5%	80%	2.811	5%	80%
7	O010	Geschil onrechtmatige daad	2.109	4%	84%	2.346	4%	85%
8	H040	Geschil (ver)huur woonruimte	1.919	4%	88%	2.111	4%	88%
9	O033	Schuldsanering / betalingsregeling	1.646	3%	91%	1.737	3%	92%
10	D010	Werkloosheidswet	1.096	2%	94%	1.173	2%	94%
11	O020	Geschil verzekering	1.037	2%	96%	1.172	2%	96%
12	O012	Geschil onrechtmatige overheidsdaad	611	1%	97%	680	1%	97%
13	H020	Onderhoud door verhuurder	318	1%	98%	359	1%	98%
14	O011	Straat- en/of contactverbod	338	1%	98%	357	1%	98%
15	O040	Geschil medisch handelen	308	1%	99%	332	1%	99%
16	C012	Verhaal bijstand	248	0%	99%	269	0%	99%
17	O013	Gewelds- en zedenmisdrijf m.e.l.	102	0%	100%	115	0%	100%
18	H050	Geschil (ver)huur bedrijfsruimte	83	0%	100%	89	0%	100%
19	O042	Vaststelling subsidie MHO	71	0%	100%	77	0%	100%
20	H030	Wet huurprijzen woonruimte	44	0%	100%	47	0%	100%
21	O041	Voorschot subsidie med. haalbhoz.(MHO)	30	0%	100%	32	0%	100%
22	O090	Aandelenlease	15	0%	100%	15	0%	100%
23	O046	Terugbetaling lening medisch desk.	0	0%	100%	0	0%	100%
24	O045	Aanvraag lening medisch desk.	0	0%	100%	0	0%	100%
25	O043	Voorschot subsidie 2e MHO	0	0%	100%	0	0%	100%
26	O044	Vaststelling subsidie 2e MHO	0	0%	100%	0	0%	100%
Totaal			50.541	100%		55.682	100%	

nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

Uit de tabel wordt duidelijk dat zaakscade C010 meer dan een derde van alle zaken vormt die binnen de definitie vallen. Van de overige zaken ligt het gebruik meer verspreid. Enkele zaakscodes (onderaan) met frequentie 0 komen niet voor in de populatie.

veel opeenvolgende zaken bij C010 - Wet werk en bijstand

Uit de voorgaande twee tabellen blijkt dat het bij de definitie multiproblematiek veelvuldig gaat om cliënten die meerdere malen *dezelfde* zaakscodes krijgen toegewezen. Voor een belangrijk deel gaat het daarbij om zaakscodes C010 Wet werk en bijstand.

Navraag bij advocaten leert dat C010 vanuit de aard van deze zaak bij veel cliënten meerdere keren achter elkaar voor kan komen. Er bestaan namelijk (veel) verschillende soorten bijstandsregelingen (algemene bijstand, verschillende vormen van bijzondere bijstand en andere regelingen). Een juridisch geschil voor een individuele regeling geldt als een individueel rechtsbelang en daarvoor wordt een individuele toevoeging afgegeven. Voor elke van deze afzonderlijke regelingen kunnen vervolgens weer voorlopige voorzieningen worden getroffen waartegen in beroep kan worden gegaan. Ook kan voor elke afzonderlijke regeling een korting worden opgelegd, waartegen in beroep kan worden gegaan. Elk beroep is weer een individuele zaak.

Op deze wijze kan het aantal zaken C010 voor individuele cliënten behoorlijk oplopen. Het is de vraag of deze groep cliënten, met feitelijk een enkelvoudig juridisch probleem (namelijk een geschil bijstandsin-komen), wel onder de definitie multiproblematiek thuishoort.

populatie 'multiproblematiek' in drie deelpopulaties

Om de eigenschappen van enkelvoudige juridische problemen te onderscheiden van meervoudige juridische problemen, is de populatie multiproblematiek onderverdeeld in drie deelpopulaties. Hiervoor is gekeken naar het aantal verschillende zaakscodes dat een cliënt consumeert.

Er is onderscheid gemaakt naar de volgende categorieën:

- A. cliënten met één zaakscodes;
- B. cliënten met twee zaakscodes;
- C. cliënten met méér dan twee zaakscodes.

In onderstaande tabellen worden de cijfers voor multiproblematiek over 2 jaar uitgesplitst naar deze categorieën.

Tabel 5.33: Cijfers multiproblematiek uitgesplitst naar deelpopulaties - 2 jaar - Totaal

	(1) zaken per cliënt	(2) aantal zaken	(3) aandeel C010	(4) aantal uren	(5) aandeel	(6) cumula- tief	(7) uren per cliënt	(8) rbv per cliënt
Tot. Totaal		51.413	37%	382.456	100%		23	1,4
Tot. 1	1	0	0%	0	0%	0%	0	0,0
Tot. 2	2	18.058	28%	139.062	36%	36%	15	1,2
Tot. 3	3	11.541	34%	90.694	24%	60%	24	1,4
Tot. 4	4	7.128	41%	51.578	13%	74%	29	1,6
Tot. 5	5	4.305	45%	30.834	8%	82%	36	1,6
Tot. 6	6	3.060	49%	20.886	5%	87%	41	1,7
Tot. 7	7	1.834	54%	12.649	3%	90%	48	1,9
Tot. 8	8	1.352	49%	9.366	2%	93%	55	1,7
Tot. 9	9	990	47%	6.655	2%	95%	61	1,7
Tot. 10	10	810	58%	5.773	2%	96%	71	1,8
Tot. >10	>10	2.335	55%	14.959	4%	100%	90	2,3

Tabel 5.34: Cijfers multiproblematiek uitgesplitst naar deelpopulaties - 2 jaar – A – één zaakscade

	(1) zaken per cliënt	(2) aantal zaken	(3) aandeel C010	(4) aantal uren	(5) aandeel	(6) cumula- tief	(7) uren per cliënt	(8) rbv per cliënt
A Totaal		21.939	50%	156.928	100%		19	1,2
A 1	1	0	0%	0	0%	0%	0	0,0
A 2	2	10.796	37%	82.114	52%	52%	15	1,1
A 3	3	4.797	51%	34.342	22%	74%	21	1,2
A 4	4	2.688	65%	17.661	11%	85%	26	1,3
A 5	5	1.395	71%	9.123	6%	91%	33	1,3
A 6	6	960	79%	5.891	4%	95%	37	1,3
A 7	7	420	78%	2.568	2%	97%	43	1,4
A 8	8	272	88%	1.593	1%	98%	47	1,3
A 9	9	162	72%	1.029	1%	98%	57	1,4
A 10	10	180	89%	994	1%	99%	55	1,7
A >10	>10	269	86%	1.613	1%	100%	73	1,7

Tabel 5.35: Cijfers multiproblematiek uitgesplitst naar deelpopulaties - 2 jaar – B – twee zaakscodes

	(1) zaken per cliënt	(2) aantal zaken	(3) aandeel C010	(4) aantal uren	(5) aandeel	(6) cumula- tief	(7) uren per cliënt	(8) rbv per cliënt
B	Totaal	17.023	27%	132.065	100%		21	1,4
B	1	0	0%	0	0%	0%	0	0,0
B	2	7.262	13%	56.948	43%	43%	16	1,4
B	3	4.998	24%	42.261	32%	75%	25	1,5
B	4	1.836	38%	13.212	10%	85%	29	1,6
B	5	985	46%	7.066	5%	90%	36	1,6
B	6	696	54%	4.516	3%	94%	39	1,6
B	7	511	65%	3.525	3%	97%	48	1,8
B	8	200	67%	1.307	1%	98%	52	1,5
B	9	189	61%	1.117	1%	98%	53	1,6
B	10	130	84%	860	1%	99%	66	1,6
B	>10	216	78%	1.253	1%	100%	78	1,9

Tabel 5.36: Cijfers multiproblematiek uitgesplitst naar deelpopulaties - 2 jaar – C – >2 zaakscodes

	(1) zaken per cliënt	(2) aantal zaken	(3) aandeel C010	(4) aantal uren	(5) aandeel	(6) cumula- tief	(7) uren per cliënt	(8) rbv per cliënt
C	Totaal	12.451	28%	93.463	100%		40	1,9
C	1	0	0%	0	0%	0%	0	0,0
C	2	0	0%	0	0%	0%	0	0,0
C	3	1.746	12%	14.091	15%	15%	24	1,7
C	4	2.604	19%	20.705	22%	37%	32	1,8
C	5	1.925	25%	14.645	16%	53%	38	1,8
C	6	1.404	27%	10.479	11%	64%	45	1,9
C	7	903	37%	6.556	7%	71%	51	2,1
C	8	880	33%	6.466	7%	78%	59	1,8
C	9	639	36%	4.509	5%	83%	64	1,8
C	10	500	40%	3.919	4%	87%	78	1,9
C	>10	1.850	48%	12.093	13%	100%	94	2,4

Uit de tabellen komt naar voren dat de cijfers voor multiproblematiek er voor onderliggende deelpopulaties substantieel anders uitzien. De tijdsbesteding per cliënt voor cliënten met ‘meervoudige juridische problematiek’ ligt met 40 uur per cliënt bijvoorbeeld circa 2 keer hoger dan voor cliënten met (meer) ‘enkelvoudige’ juridische problematiek.

Bijlagen

A Overzicht gemiddelde tijdsbesteding per zaakscade

Tabel A. Gemiddelde tijdsbesteding van standaard-zaken voor alle⁵⁴ gedeclareerde zaakscodes over 2014 t/m 2016

(1) nr	(2) rechts- terrein	(3) zaaks code	(4) omschrijving	(5) for- fait.	(6) gem	(7) ver- schil	(8) (n)	(9) zak. pop.	(10) std. dev.
1	straf.	S040	Misdrijven, enkelvoudige kamer	6	6,4	0,4	(7.437)	1	4,0
2	straf.	Z020	Bijzondere opname psych.	4	3,6	-0,4	(6.295)	1	1,6
3	straf.	S050	Misdrijven, meervoudige kamer	8	13,7	5,7	(1.057)	1	8,6
4	straf.	S020	Jeugdstrafzaken	6	6,0	0,0	(1.266)	1	2,9
5	straf.	S041	OM-afdoening / strafbeschikking	6	5,4	-0,6	(401)	1	2,6
6	straf.	Z080	Geschillen / klachtzaken gedet.	3	3,3	0,3	(232)	1	1,8
7	straf.	Z140	Vreemdelingenbewaring	4	3,9	-0,1	(833)	1	4,4
8	straf.	S042	Supersnelrecht	4	4,0	0,0	(359)	1	2,6
9	straf.	Z151	Omzetting taakstraf	3	4,5	1,5	(352)	1	2,2
10	straf.	Z150	Tenuitvoerlegging voorw. straf	3	4,1	1,1	(465)	1	2,7
11	straf.	Z120	Weigering teruggave inbeslaggen.	4	4,8	0,8	(395)	1	3,1
12	straf.	Z230	Ontnemingsvordering ex art. 36e	3	5,7	2,7	(361)	1	3,9
13	straf.	Z060	Terbeschikkingstelling (TBS)	7	9,9	2,9	(104)	1	3,5
14	straf.	S010	Overtreding, dienend voor kanton	5	5,1	0,1	(246)	1	2,9
15	straf.	Z110	Vordering benadeelde partij	5	8,1	3,1	(426)	1	7,7
16	straf.	Z250	Te gebruiken voor overige strafz.	4	5,4	1,4	(300)	1	3,9
17	straf.	Z141	Verv.beroep vreemdelingenbewaring	3	3,5	0,5	(135)	1	2,1
18	straf.	S030	Rijden onder invloed	5	5,1	0,1	(235)	1	2,1
19	straf.	Z180	Beklag niet-verv.ing	5	6,1	1,1	(213)	1	4,4
20	straf.	Z100	Bezwaar weigering teruggave rijbewijs	4	4,9	0,9	(180)	1	2,3
21	straf.	Z260	Bezwaarschrift DNA-profiel	3	4,9	1,9	(139)	1	2,6
22	straf.	Z011	Overleveringswet	6	8,1	2,1	(87)	2	5,8
23	straf.	Z160	Schadevergoeding na voorlopige hecht.	4	4,6	0,6	(99)	1	2,7
24	straf.	Z130	Gratieverlening	4	5,2	1,2	(267)	2	3,7
25	straf.	Z252	Wet tijdelijk huisverbod - beroep	4	5,7	1,7	(210)	2	3,0
26	straf.	Z010	Uitleveringswet	9	9,9	0,9	(101)	2	8,0
27	straf.	Z251	Wet tijdelijk huisverbod – vovo	4	5,8	1,8	(90)	2	2,8
28	straf.	Z190	Wet overdr. tenuitvoerl. strafv. (WOTS)	8	8,9	0,9	(201)	3	7,6
29	familier.	P010	Echtscheiding met nevenvord.	10	21,5	11,5	(2.303)	1	14,4

⁵⁴ met tenminste 50 waarnemingen

(1) nr	(2) rechts- terrein	(3) zaaks code	(4) omschrijving	(5) for- fait.	(6) gem	(7) ver- schil	(8) (n)	(9) zak. pop.	(10) std. dev.
30	familier.	P010gt	Echtscheiding m.n. geen tegenspr.	10	11,6	1,6	(2.848)	1	7,7
31	familier.	P030	Alimentatie / levensonderhoud	7	12,2	5,2	(4.304)	1	7,9
32	familier.	P041	Omgangsregeling	7	11,9	4,9	(1.825)	1	7,9
33	familier.	P043	Ondertoezichtstelling/Uithuispl.	7	7,4	0,4	(2.201)	1	5,7
34	familier.	P040	Ouderlijk gezag / voogdij	7	10,5	3,5	(1.212)	1	6,9
35	familier.	P100	P-/familierecht, ov. geschillen	7	11,8	4,8	(1.080)	1	8,3
36	familier.	P020	Echtscheiding op gem. verzoek	7	10,7	3,7	(1.060)	1	7,5
37	familier.	P012	Beëindiging samenw. met nevenv.	10	18,8	8,8	(570)	1	12,5
38	familier.	P042	Ondertoezichtst. (ex art. 1:261 BW)	7	5,4	-1,6	(454)	1	4,2
39	familier.	P050	Boedelscheiding	12	20,0	8,0	(426)	1	13,9
40	familier.	P090	Curatele / onderbewindstelling	7	9,6	2,6	(331)	1	6,5
41	familier.	P070	Vaderschapsactie/ontkenn. vadersch.	7	9,1	2,1	(565)	1	5,4
42	familier.	P080	Voornaamswijziging	7	7,2	0,2	(372)	2	4,2
43	familier.	P011	Ontbinding (eenzijdig) huwelijk	10	10,3	0,3	(83)	2	7,6
44	familier.	P060	Adoptie	7	10,9	3,9	(73)	2	7,2
45	familier.	P021	Gemeenschappelijk ontbindingsverz.	7	6,8	-0,2	(86)	3	3,3
46	familier.	P013	Echtscheiding (ex art. 817 Rv)	10	11,4	1,4	(66)	3	7,4
47	asielr.	V062	Rechtsbijstand in twee fases	8	6,5	-1,5	(1.773)	1	2,8
48	asielr.	V010	Vreemdelingenrecht	8	7,7	-0,3	(3.007)	1	5,1
49	asielr.	V042	Beroep asiel	8	9,3	1,3	(390)	1	6,2
50	asielr.	V064	zaak als bedoeld in art. 30 Vw	4	5,7	1,7	(668)	1	3,5
51	asielr.	V063	Rechtsbijstand in drie fases	12	9,9	-2,1	(142)	1	5,8
52	asielr.	V013	Verblijf gezinsleden	8	7,3	-0,7	(702)	1	4,2
53	asielr.	V043	Hoger beroep asiel	5	5,4	0,4	(758)	1	2,7
54	asielr.	V061	Rechtsbijstand in één fase	4	7,5	3,5	(73)	1	6,0
55	asielr.	V074	Voornem. verv.. asiel (art. 5a lid 5 Bvr)	2	9,1	7,1	(162)	1	6,5
56	asielr.	V071	Beroep verv.aanvraag asiel	8	6,5	-1,5	(176)	2	4,4
57	asielr.	V076	Beroep verv.. asiel (art. 5a lid 6 Bvr)	2	8,2	6,2	(145)	2	4,2
58	asielr.	V041	Voornemen asiel	7	8,4	1,4	(74)	1	5,1
59	asielr.	V073	Voornemen verv. asiel (art. 5a lid 5 Bvr)	7	10,7	3,7	(85)	1	8,9
60	asielr.	V030	Naturalisatie	8	8,1	0,1	(84)	1	4,4
61	asielr.	V078	Hoger b. verv.. asiel (art. 5a lid 7 Bvr)	2	6,0	4,0	(135)	1	3,3
62	asielr.	V047	Herhaalde asielaanvraag, beroep	8	8,6	0,6	(59)	1	4,0
63	asielr.	V075	Gegronde beroep verv.. asiel (art. 5 Bvr)	8	9,9	1,9	(61)	2	10,1

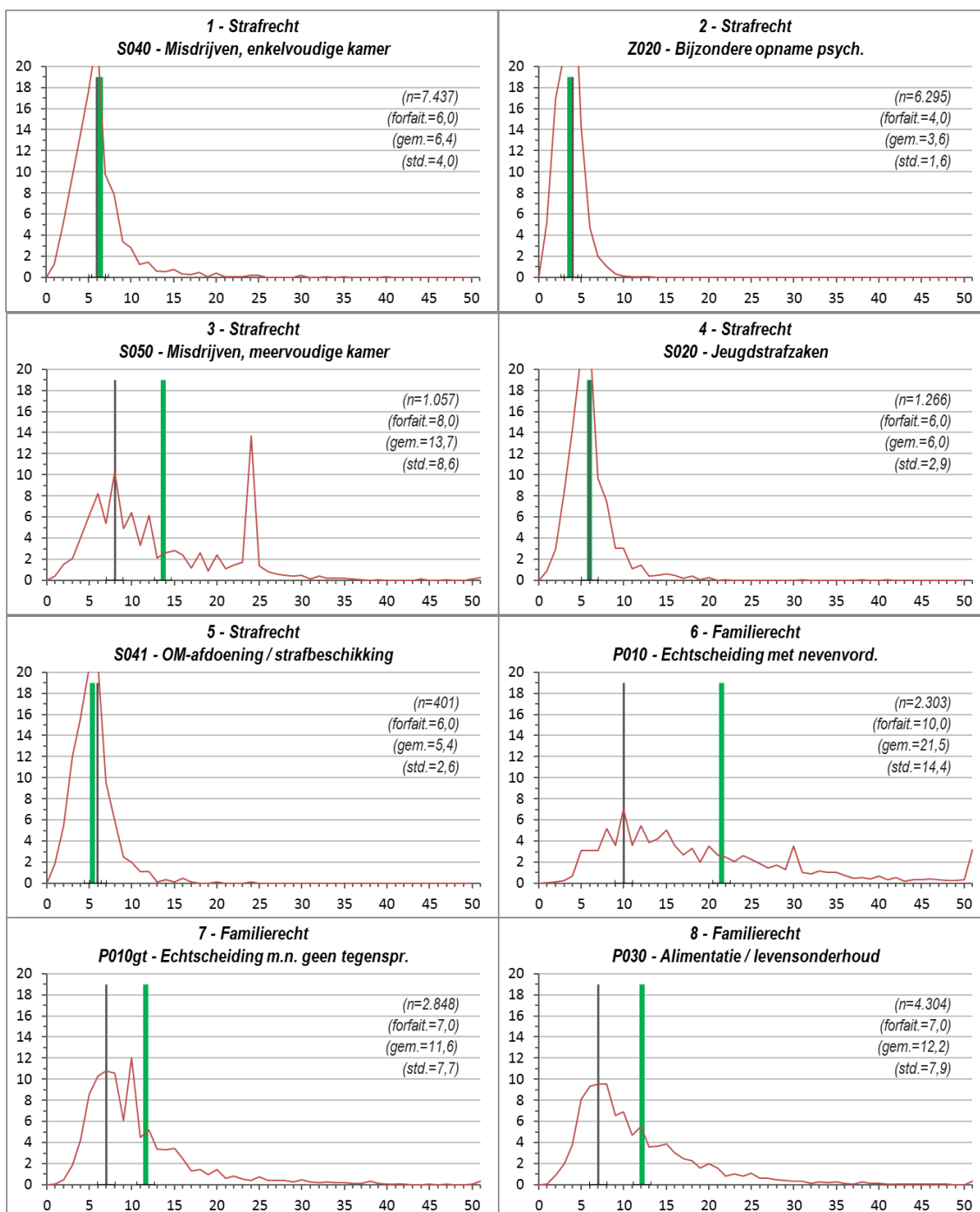
(1) nr	(2) rechts- terrein	(3) zaaks code	(4) omschrijving	(5) for- fait.	(6) gem	(7) ver- schil	(8) (n)	(9) zak. pop.	(10) std. dev.
64	asielr.	V065	Herhaalde asielaanvraag	7	9,8	2,8	(64)	1	5,8
65	asielr.	V072	Hoger beroep verv.aanvraag asiel	5	5,2	0,2	(118)	2	4,4
66	asielr.	V081	Beroep verv.aanvraag regulier	8	6,7	-1,3	(104)	3	3,4
67	asielr.	V084	Bezwaar verv. regulier (art. 5b lid 1 Bvr)	2	6,9	4,9	(75)	2	3,4
68	asielr.	V080	Bezwaar verv.aanvraag regulier	7	6,5	-0,5	(57)	2	2,7
69	asielr.	V048	Herhaalde asielaanvraag, hoger beroep	5	5,3	0,3	(50)	1	3,9
70	asielr.	V086	Beroep verv.. regulier (art. 5b lid 2 Bvr)	2	8,1	6,1	(60)	3	5,5
71	asielr.	V052	A.A.- procedure nadere gegevens	8	9,4	1,4	(61)	3	2,9
72	asielr.	V055	V.A.-procedure verw. na nadere gegev.	13	14,6	1,6	(75)	3	7,0
73	asielr.	V053	A.A.- procedure zienswijze	12	10,5	-1,5	(51)	3	3,4
74	asielr.	V077	Hoger b. verv.. asiel (eis: g. of v.: o.)	5	5,2	0,2	(67)	3	2,7
75	asielr.	V058	Herhaalde asielaanvraag	7	9,1	2,1	(50)	3	3,8
76	asielr.	V046	Herhaalde asielaanvraag, voornemen	7	8,1	1,1	(74)	3	4,5
77	sociaalr.	C010	Wet werk en bijstand	8	7,9	-0,1	(4.709)	1	4,3
78	sociaalr.	C030	Sociale voorzieningen – ov. zaken	8	8,5	0,5	(1.331)	1	5,4
79	sociaalr.	D020	Arbeidsongeschiktheid	8	9,6	1,6	(2.000)	1	5,3
80	sociaalr.	D070	Sociale verzekeringen – overige zaken	8	9,1	1,1	(875)	1	5,1
81	sociaalr.	D010	Werkloosheidswet	8	8,0	0,0	(432)	1	4,3
82	sociaalr.	C031	Studiefinanciering	8	9,2	1,2	(210)	1	8,2
83	sociaalr.	C012	Verhaal bijstand	8	9,3	1,3	(123)	1	4,9
84	sociaalr.	D071	Algemene kinderbijslagwet	8	8,2	0,2	(77)	1	4,4
85	sociaalr.	C020	Uitkering verv.ings- / oorlogssl.	11	14,2	3,2	(123)	1	4,5
86	verbint.r.	O030	Geschil verbintenissenrecht	11	15,6	4,6	(1.234)	1	11,3
87	verbint.r.	O010	Geschil onrechtmatige daad	11	18,4	7,4	(396)	1	12,6
88	verbint.r.	O020	Geschil verzekering	11	16,7	5,7	(141)	1	12,9
89	verbint.r.	O012	Geschil onrechtmatige overheidsdaad	11	15,0	4,0	(96)	1	16,2
90	verbint.r.	O011	Straat- en/of contactverbod	11	10,1	-0,9	(145)	1	5,0
91	verbint.r.	O013	Gewelds- en zedenmisd. ernstig letsel	11	14,0	3,0	(57)	1	8,3
92	verbint.r.	O040	Geschil medisch handelen	11	17,1	6,1	(199)	2	13,0
93	verbint.r.	O042	Vaststelling subsidie MHO	8	13,6	5,6	(951)	3	12,6
94	verbint.r.	O041	Voorsch. subs. med. haalbaarhooz.	8	10,8	2,8	(398)	3	12,2
95	verbint.r.	O090	Aandelenlease	11	13,4	2,4	(125)	3	21,0
96	mediatio	M610	Fam.Niet-fin. Echtscheiding (P)	4	9,9	5,9	(2.346)	1	6,0
97	mediatio	M620	Fam.Niet-fin. Gezag en Omgang (P)	4	9,3	5,3	(1.657)	1	5,3

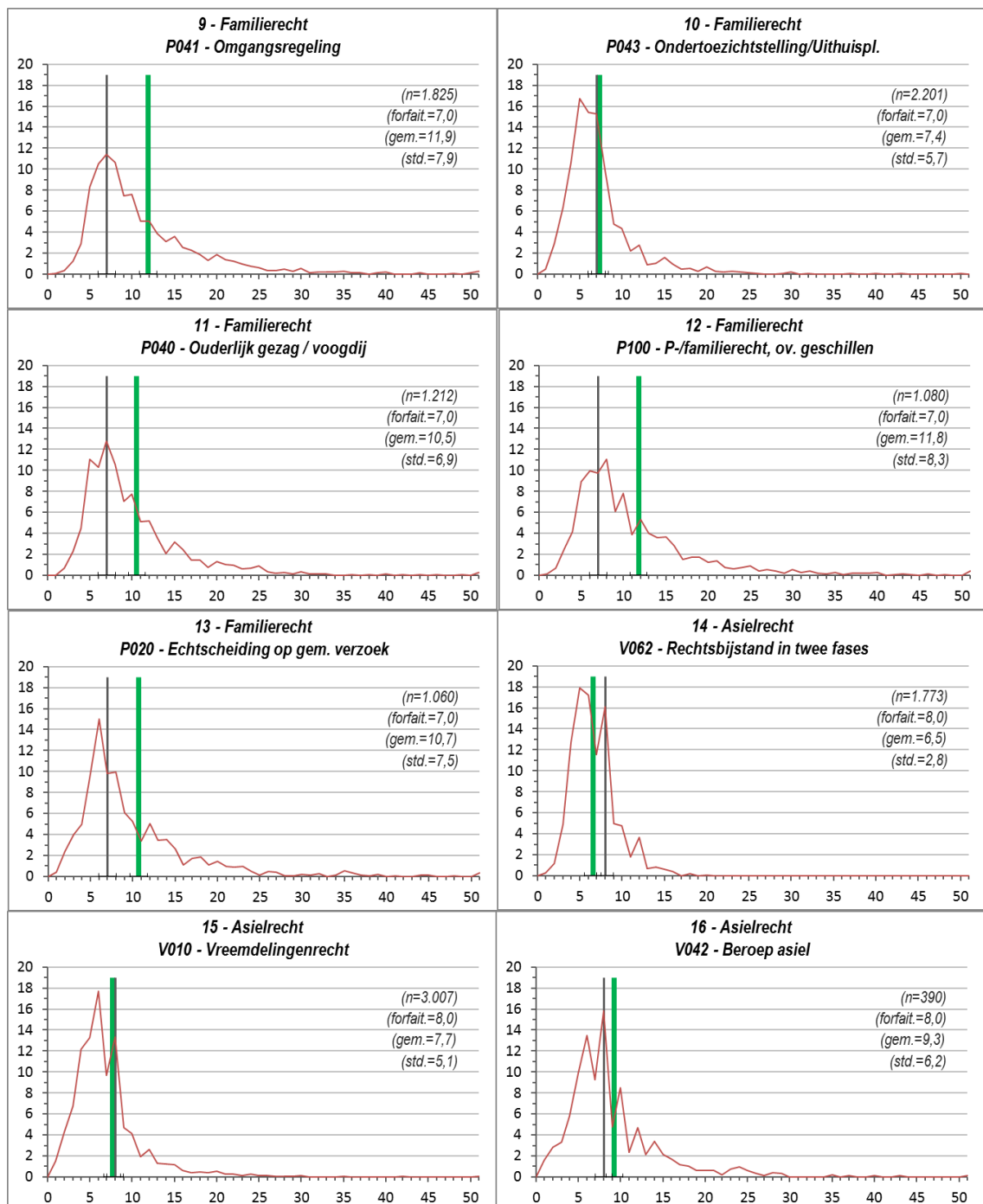
(1) nr	(2) rechts- terrein	(3) zaaks code	(4) omschrijving	(5) for- fait.	(6) gem	(7) ver- schil	(8) (n)	(9) zak. pop.	(10) std. dev.
98	mediatio	M670	Fam.recht Fin. en Niet-fin. (P)	4	9,8	5,8	(545)	1	5,2
99	mediatio	M600	Fam.recht Niet-financieel (P)	4	9,3	5,3	(303)	1	5,8
100	mediatio	M640	Fam.recht Fin. Alimentatie (P)	4	8,2	4,2	(308)	1	4,7
101	mediatio	M650	Fam.recht Fin. Boedelscheiding (P)	4	9,0	5,0	(70)	1	4,7
102	mediatio	M630	Fam.recht Financieel (P)	4	8,5	4,5	(66)	2	4,6
103	arbeidsr.	A031	Loonvordering / sec. arbeidsvoorw.	11	16,7	5,7	(422)	1	10,0
104	arbeidsr.	A030	Arbeidsrecht – overige geschillen	11	19,9	8,9	(148)	1	20,6
105	arbeidsr.	A010	Nietig ontslag	11	18,9	7,9	(148)	1	11,0
106	arbeidsr.	A020	Ontbinding arbeidsovereenkomst (7:685 BW)	8	15,9	7,9	(191)	1	12,0
107	arbeidsr.	A011	Kennelijk onredelijk ontslag	11	22,7	11,7	(61)	1	12,2
108	arbeidsr.	A012	Ontslagvergunning	7	10,2	3,2	(171)	1	7,1
109	arbeidsr.	A032	Bedrijfsongeval	11	30,5	19,5	(87)	2	23,7
110	huurr.	H010	Beëindiging huurovereenkomst	9	14,2	5,2	(911)	1	12,8
111	huurr.	H040	Geschil (ver)huur woonruimte	9	14,4	5,4	(425)	1	8,7
112	huurr.	H020	Onderhoud door verhuurder	12	21,6	9,6	(79)	1	14,5
113	huurr.	H050	Geschil (ver)huur bedrijfsruimte	9	18,3	9,3	(187)	2	12,8
114	huurr.	H030	Wet huurprijzen woonruimte	5	14,8	9,8	(90)	2	12,6
115	bestuur.	B010	Bestuursrecht	8	8,8	0,8	(1.864)	1	5,0
116	bestuur.	B060	Klachten overheidshandelen	8	9,1	1,1	(62)	1	5,4
117	bestuur.	B011	Gijzeling WAHV	4	7,3	3,3	(60)	2	5,4
118	sanerin.	O033	Schuldsanering / betalingsregeling	11	9,3	-1,7	(634)	1	6,1
119	overige	R010	Te gebruiken voor overige civiele zaken	9	14,3	5,3	(272)	1	12,1
120	erfr.	E010	Geschillen m.b.t. het erfrecht	12	24,4	12,4	(115)	1	22,7
121	belast.	F010	Belastingrecht	8	8,3	0,3	(222)	1	5,2
122	woonr.	W010	Woonrecht	8	11,4	3,4	(140)	1	8,3
123	woonr.	W013	Geschil woon- of huurtoeslag	8	8,3	0,3	(55)	2	4,2
124	goeder.	G010	Goederenrecht	12	20,2	8,2	(64)	1	15,5
125	failliss.	I010	Faillissementsrecht	9	10,3	1,3	(67)	1	5,3
126	ambt.r.	M010	Ambtenarenrecht	10	16,3	6,3	(62)	1	11,3
127	milieur.	K010	Milieurecht	11	15,6	4,6	(137)	2	8,3
Gemiddeld				7,2	9,6	2,5			
Aantal hoger						110	87%		
Aantal lager						17	13%		

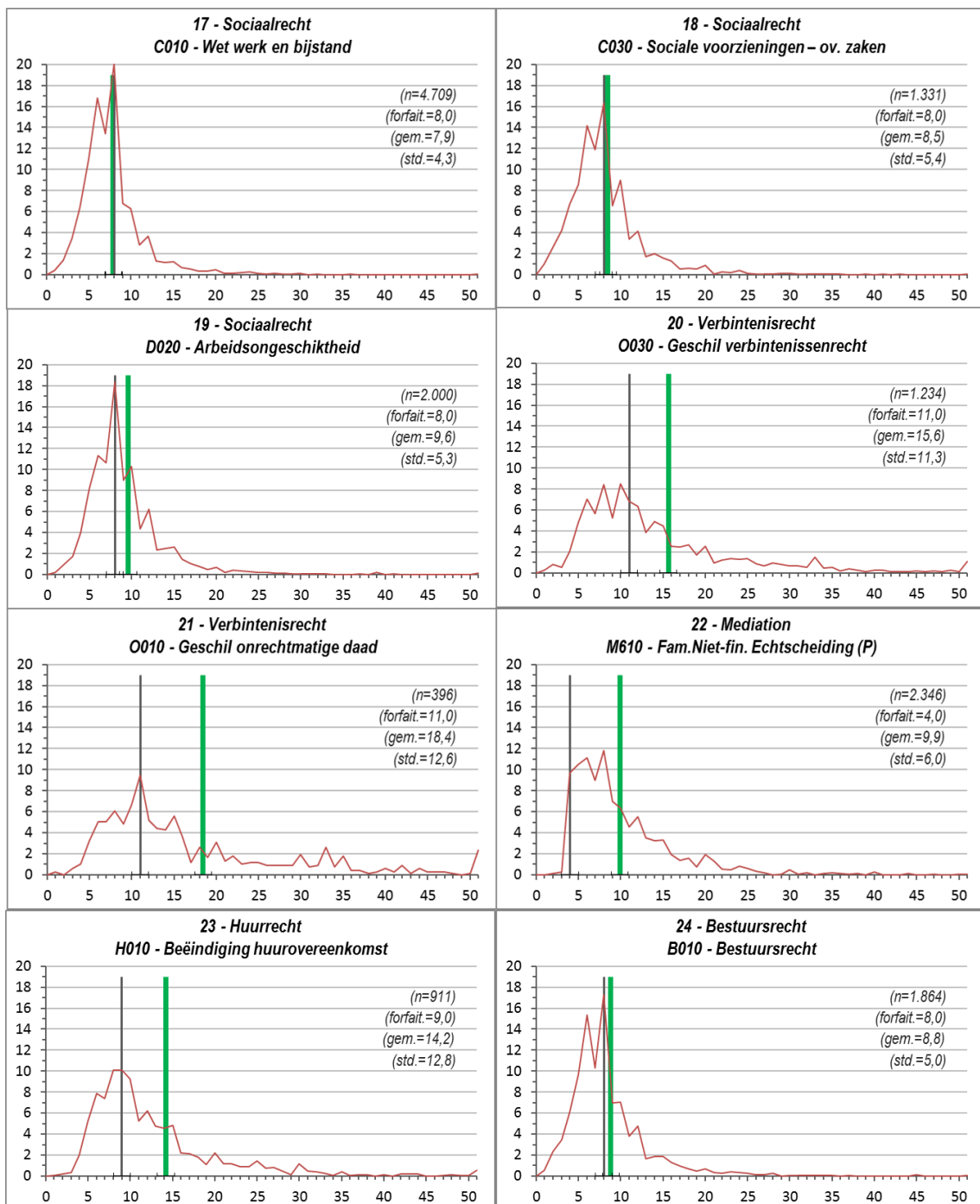
nb: door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som der delen.

B Frequentieverdelingen van standaard-zaken van de 24 meest gebruikte zaakscodes

---

C Begeleidingscommissie

- de heer prof. dr. H. Elffers (Nederlands Studiecentrum Criminaliteit & Rechtshandhaving, voorzitter);
- mevrouw dr. M.J. ter Voert (Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum), lid;
- mevrouw mr. W.M. de Jongste (Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum), lid;
- mevrouw mr. L.E. Weide (Commissie Puntentoekenning gesubsidieerde rechtsbijstand), lid;
- de heer mr. J.H. Brouwer (B&C Melissen Advocaten), lid;
- mevrouw dr. H. Goudriaan (Commissie Puntentoekenning gesubsidieerde rechtsbijstand), lid;
- de heer dr. J.C. van Rij (Cebeon – Centrum Beleidsadviserend Onderzoek BV), supervisor;
- de heer drs. J.P. Kuipers (Cebeon – Centrum Beleidsadviserend Onderzoek BV), onderzoeker.

